

VLAAMSE INTERUNIVERSITAIRE RAAD

DE ONDERWIJSVISITATIE WIJSBEGEERTE

Een onderzoek naar de kwaliteit
van de opleiding wijsbegeerte
aan de Vlaamse universiteiten

Brussel, december 1996

Voorwoord

In dit rapport brengt de visitatiecommissie wijsbegeerte verslag uit over haar bevindingen, conclusies en aanbevelingen die resulteren uit het onderzoek dat zij in 1996 heeft verricht naar de kwaliteit van de academische opleidingen 'wijsbegeerte' in Vlaanderen. Dit initiatief kadert in de werkzaamheden van de universiteiten en van de Vlaamse Interuniversitaire Raad (VL.I.R.) met betrekking tot de kwaliteit zorg van het academisch onderwijs.

De visitatie wijsbegeerte werd om praktische redenen afzonderlijk in Vlaanderen ingericht. Er blijft evenwel een belangrijke Nederlandse inbreng bestaan door de toepassing van het Nederlandse visitatiestelsel en door de opname van Nederlandse leden in de visitatiecommissie. Bovendien kan een confrontatie van voorliggend rapport met het rapport dat recent werd uitgebracht door de Nederlandse visitatiecommissie wijsbegeerte interessante informatie opleveren. Beide commissies hebben hiertoe trouwens een eerste aanzet gegeven tijdens een gezamenlijke bijeenkomst waar zij tot een aantal gemeenschappelijke conclusies en aanbevelingen zijn gekomen.

Het rapport is in de eerste plaats bedoeld voor de betrokken faculteiten en is in het bijzonder gericht op kwaliteitshandhaving en -verbetering. Als Voorzitter van de VL.I.R. ben ik ervan overtuigd dat de betrokken faculteiten dit rapport ter harte zullen nemen en dat het zal bijdragen, en dit zowel op korte als op lange termijn, tot een verdere bloei van het academisch wijsbegeerte-onderwijs in Vlaanderen.

Naast kwaliteitshandhaving en -verbetering moet het rapport de bredere samenleving ook inlichten over de wijze waarop de betrokken faculteiten omgaan met de kwaliteit van hun onderwijs. Aan deze opdracht wordt ruimschoots voldaan, niet alleen in de opleidingsrapporten, maar ook in dat gedeelte van het rapport waarin de situatie aan de verschillende universiteiten op een aantal kwaliteitsaspecten wordt vergeleken.

De lezer moet zich echter terdege realiseren dat het rapport slechts een momentopname biedt van het academisch onderwijs in de wijsbegeerte in Vlaanderen en dat de rapportering van de visitatiecommissie slechts één fase is in het proces van kwaliteitszorg.

Van vele betrokkenen is in de loop van deze visitatie een grote inzet gevraagd. Ik dank de betrokken faculteiten voor de manier waarop zij de visitatie hebben voorbereid en hebben bijgedragen tot een goed verloop van het bezoek van de commissie aan de opleidingen. Daarnaast is de VL.I.R. in het bijzonder veel dank verschuldigd aan de voorzitter en de leden van de visitatiecommissie voor de grote mate van deskundige inzet waarmee zij hun opdracht hebben uitgevoerd.

J. Willems
Voorzitter VL.I.R.

Inhoud

Voorwoord	2
De onderwijsvisitatie wijsbegeerte	5
1. Inleiding	5
2. De betrokken opleidingen	5
3. De visitatiecommissie	5
3.1. Samenstelling	5
3.2. Taakomschrijving	6
3.3. Werkwijze	6
Deel 1: Algemeen deel	9
Woord vooraf	10
I. Inleiding	11
1. De taak van de commissie	11
2. Het referentiekader	12
2.1. Inleiding	12
2.2. Doelstellingen van de opleiding wijsbegeerte	12
II. Bevindingen	14
1. Doelstellingen	14
2. Het programma	14
2.1. Opbouw van het programma	14
2.2. Inhoud van het programma	15
2.3. Werkvormen	16
2.4. Vaardigheden	16
3. De eindverhandeling	16
4. Slaagcijfers	18
5. Studeerbaarheid	18
5.1. Studietijd	18
5.2. Studievoorzichting en -begeleiding	19
6. De faciliteiten	19
7. De afgestudeerden	19

8.	Personeelsbeleid	20
9.	Internationalisering	20
10.	Interne kwaliteitszorg	21
11.	Interuniversitaire samenwerking	21
III.	De opleidingen in vergelijkend perspectief	22
1.	Onderwijsfilosofie	22
	1.1. Doelstellingen en eindtermen	22
	1.2. Karakteristieken van het programma	23
2.	Het programma	23
	2.1. Opbouw van het programma	23
	2.2. Inhoud van het programma	24
	2.3. Gebruikte werkvormen	25
	2.4. Toetsing	26
	2.5. Vaardigheden van studenten	26
3.	De eindverhandeling	27
4.	De student en zijn/haar onderwijs	28
	4.1. Instroom	28
	4.2. Slaagcijfers	30
	4.3. Gemiddelde studieduur	30
5.	Studeerbaarheid	31
	5.1. Studietijd	31
	5.2. Studievoorzichting en -begeleiding	31
6.	Faciliteiten	32
7.	De afgestudeerden	33
8.	De staf	33
	8.1. Personeelsbezetting	33
	8.2. Personeelsbeleid	34
9.	Internationalisering	35
10.	Interne kwaliteitszorg	36
	Deel 2: Opleidingsrapporten	37
	Universiteit Gent	39
	Katholieke Universiteit Leuven	51
	Vrije Universiteit Brussel	63
	Universitaire Faculteiten St.-Ignatius te Antwerpen	73
	Katholieke Universiteit Brussel	83
	Appendix	92
	Bijlagen	95
	Bijlage 1: Personalía van de leden van de visitatiecommissie	95
	Bijlage 2: Voorbeelden van een werkprogramma	98

De onderwijsvisitatie wijsbegeerte

---

1. Inleiding

In dit rapport brengt de visitatiecommissie wijsbegeerte verslag uit van haar bevindingen over de academische opleidingen wijsbegeerte aan de Vlaamse universiteiten, die zij in de periode maart-april 1996, in opdracht van de Vlaamse Interuniversitaire Raad (VL.I.R.) heeft gevisiteerd.

Dit initiatief kadert in de werkzaamheden van de VL.I.R. op het vlak van de externe kwaliteitszorg, waarmee de Vlaamse universiteiten gevolg geven aan de decretale verplichting terzake. Het moet tevens geplaatst worden in de bestaande samenwerking tussen de VL.I.R. en de VSNU, hetgeen tot uiting komt in de gehanteerde procedure.

2. De betrokken opleidingen

De visitatiecommissie heeft de opleidingen wijsbegeerte bezocht aan de volgende universiteiten:

- van 4 t/m 6 maart 1996: Universiteit Gent
- van 14 t/m 16 april 1996: Katholieke Universiteit Leuven
- van 22 t/m 24 april 1996: Vrije Universiteit Brussel
- van 8 t/m 9 mei 1996: Universitaire Faculteiten St.-Ignatius te Antwerpen
- van 14 t/m 15 mei 1996: Katholieke Universiteit Brussel

3. De visitatiecommissie

3.1. Samenstelling

De visitatiecommissie wijsbegeerte werd ingesteld door de VL.I.R. bij besluit van januari 1996. De commissie had de volgende samenstelling:

Voorzitter:

- **Prof. Dr. J. Verhoeven**, emeritus hoogleraar in de Wijsbegeerte, Universiteit van Amsterdam.

Leden:

- **Prof. Dr. Th.A.F. Kuipers**, hoogleraar wetenschapsfilosofie, Universiteit Groningen.
- **Prof. Dr. A. Leijen**, universitair hoofddocent ethiek aan de Katholieke Universiteit Brabant, deeltijds hoogleraar aan de Koninklijke Militaire Academie te Breda en bijzonder hoogleraar aan de faculteit Wijsbegeerte aan de Universiteit van Amsterdam (Leerstoel van de Radboudstichting).
- **Prof. Dr. P. Smeyers**, hoogleraar wijsgerige pedagogiek en methodologie van het interpretatief onderzoek aan de Faculteit Psychologische en Pedagogische Wetenschappen, Katholieke Universiteit Leuven.
- **Prof. Dr. P. Van Tongeren**, hoogleraar wijsgerige ethiek aan de Faculteit der Wijsbegeerte, Katholieke Universiteit Nijmegen.

Mw. M. Bronders, stafmedewerker onderwijsbeleid verbonden aan het VL.I.R.-secretariaat, trad op als secretaris van de commissie.

Voor een kort curriculum vitae van de leden van de visitatiecommissie wordt verwezen naar bijlage 1.

3.2. Taakomschrijving

De taak van de visitatiecommissie, die in het instellingsbesluit is omschreven, was:

- a. op basis van de door de faculteiten aan te leveren informatie en door middel van ter plaatse te voeren gesprekken, zich een oordeel te vormen over de kwaliteit van de opleiding (inclusief de kwaliteit van de afgestudeerden) en over de kwaliteit van het onderwijsproces (inclusief de kwaliteit van de onderwijsorganisatie), mede gelet op de eisen/verwachtingen die voortvloeien uit de facultaire taak iedere student voor te bereiden op de zelfstandige beoefening van de wetenschap of de beroepsmatige toepassing van wetenschappelijk kennis;
- b. het doen van aanbevelingen om te komen tot kwaliteitsverbetering.

3.3. Werkwijze

De commissie hield haar installatievergadering op 20 februari 1996. Tijdens deze vergadering heeft de commissie een referentiekader geformuleerd (zie algemeen deel, hoofdstuk II.), waarin de minimumeisen werden vastgelegd waaraan een opleiding wijsbegeerte naar haar opvatting zou moeten voldoen. Voorts werden er de zelfstudies besproken en het programma van de bezoeken opgesteld.

De bezoeken zijn aan alle universiteiten, met uitzondering van de K.U.Brussel en de UFSIA waar de tijdsindeling hier en daar wat afwijkt, volgens een analoog stramien verlopen.

Tijdens de namiddag voorafgaand aan het eigenlijke bezoek vond een voorbereidende vergadering van de visitatiecommissie plaats. Hierna volgde een kennismaking met vertegenwoordigers van de academische overheid, van de faculteit en met de opleidingsverantwoordelijken.

Tijdens de eigenlijke visitatie heeft de commissie gesprekken gevoerd met het faculteitsbestuur en de opstellers van de zelfstudie, afzonderlijk met studenten en AP-leden uit de opleidings- of onderwijscommissie, de kandidatuurstudenten, de licentiestudenten, de AAP-leden en bursalen, de ZAP-leden eerste en tweede cyclus, afgestudeerden, verantwoordelijken voor studie-advies en -begeleiding, coördinatoren van onderwijs en internationalisering. In elk programma werd tevens

de mogelijkheid tot bijkomende gesprekken voorzien. Deze konden plaatsvinden op verzoek van de visitatiecommissie zelf of op verzoek van betrokken personen uit de bezochte universiteit. Verder heeft de commissie kennis genomen van bijkomende informatie, zoals scripties, verslagen, schriftelijk studiemateriaal, tijdschriften en handboeken, door de opleidingen ter beschikking gesteld. Ook werden door de visitatiecommissie nog vóór de bezoeken eindverhandelingen opgevraagd. Tevens werden onderwijsruimten, computerfaciliteiten, bibliotheken en kantoorruimten bezocht.

Aan het einde van elk bezoek werden, na intern beraad van de visitatiecommissie, de voorlopige bevindingen mondeling gepresenteerd aan de gevisiteerde opleiding.

Als laatste stap in het visitatieproces heeft de commissie haar bevindingen, conclusies en aanbevelingen in voorliggend rapport vastgelegd.

Een voorbeeld van bezoekschema van de visitatiecommissie is toegevoegd in bijlage 2.

DEEL I
ALGEMEEN DEEL

Woord vooraf

Dit rapport is samengesteld uit twee delen. In een eerste en algemeen deel wordt aan de hand van de aan de commissie voorgelegde lijsten en de daarin opgesomde punten een globale beschouwing gegeven naar aanleiding van de bevindingen waartoe de commissie op haar rondreis langs de Vlaamse universiteiten is gekomen. Daaraan gaat bij wijze van inleiding een korte uiteenzetting vooraf over de taak die zij zich heeft gesteld en van de uitgangspunten waarop zij daarbij steunde.

Het tweede, meer gedetailleerde, deel bevat de verslagen die geschreven zijn naar aanleiding van de visitaties van de afzonderlijke faculteiten en vakgroepen wijsbegeerte. Zij zijn eerder ter bespreking voorgelegd aan de afzonderlijke instellingen.

I. Inleiding

---

1. De taak van de commissie

De commissie, voor het academisch jaar 1995-1996 belast met de visitatie van de Vlaamse Wijsgerige Faculteiten en Vakgroepen, heeft haar opdracht aanvaard vanuit het bewustzijn dat deze een bevestiging van overheidswege is van het belang dat voor de Nederlandstalige cultuur moet worden gehecht aan de beoefening van en het onderwijs in de filosofie en het gebruik van de Nederlandse taal daarbij. De tijd waarin het Nederlands als ongeschikt werd beschouwd voor het geven van wijsgerig onderwijs of het schrijven van wijsgerige teksten, is voorgoed voorbij en hoeft niet terug te keren. De noodzaak bepaalde specialistische onderwerpen te bespreken of verhandelingen daarover te vertalen in een gangbare wereldtaal, zoals het Latijn is geweest en het Engels nu is geworden, doet aan dit uitgangspunt uiteraard geen afbreuk. De commissie wil alleen tot uitdrukking brengen dat zij in de opdracht haar namens de Vlaamse Interuniversitaire Raad gegeven een bevestiging ziet van het belang dat wordt gehecht aan een aloude traditie bij het onderwijs in de wijsbegeerte. De zorg voor de kwaliteit, die daarbij aan de dag wordt gelegd, is allereerst te zien als een zorg voor de continuïteit van een wijsgerige traditie binnen de Nederlandstalige cultuur. Voor die cultuur en voor de rol van de universiteiten daarbinnen acht zij de wijsbegeerte van vitaal belang. Naar haar mening hoort een gedegen opleiding in de wijsbegeerte daarom aan elke universiteit aanwezig te zijn.

Voor de commissie brengt dit uitgangspunt met zich mee dat zij deze wijsgerige cultuur en de pluriformiteit die daaraan eigen is, benadert met het respect dat zij verdient. Vanuit deze positieve instelling is zij er eerder op uit de wijsgerige cultuur in Vlaanderen aan te moedigen en te bevorderen dan namens de overheid op te treden als bijvoorbeeld een instrument van centralisatie of van bezuiniging. Zij heeft er bij haar bezoeken dan ook evenzeer naar gestreefd de pluriformiteit in stijlen en profielen van de opleidingen aan de hand van de zelfstudies in kaart te brengen als de kwaliteit van het onderwijs te toetsen aan een uniform gehanteerde norm. Zij wordt daarbij eerder geleid door een collegiale belangstelling dan door behoefte aan ambtelijke controle.

De opdracht van de commissie heeft betrekking op het onderwijs in de filosofie. Hier doet zich in vergelijking met de commissie die het wijsgerig onderzoek moet beoordelen, een zekere asymmetrie voor. Terwijl de ene commissie niet alleen de onderzoeksprogramma's vergelijkt en beoordeelt, maar ook de concrete resultaten daarvan, wordt de commissie voor het onderwijs geacht zich tot de programma's te beperken. Met 'onderwijs' is in haar opdracht immers het programma bedoeld,

de organisatie van de cursussen en het daarbij gebruikte cursusmateriaal. Dat is niet altijd en niet noodzakelijk het meest levende deel van het onderwijs en het punt dat van beslissend belang is voor de kwaliteit ervan. Een grondig onderzoek naar de kwaliteit van het onderwijs zou misschien allereerst gericht moeten zijn op de manier waarop de cursussen in feite worden gegeven door individuele docenten. De belangstelling van een studie wordt waarschijnlijk eerder gewekt en het resultaat ervan in hogere mate bepaald door de inspirerende lessen van individuele docenten dan door programma's en organisatievormen op papier. In elk geval lijkt het niet zonder meer vanzelfsprekend dat een goed programma noodzakelijk ook tot goed en inspirerend onderwijs leidt.

De commissie vindt het dan ook jammer dat zij juist op dit gevoelige punt nauwelijks enige bevoegdheid heeft en over onvoldoende informatie kan beschikken. In dit opzicht ziet zij zich minder geplaagd in de hoge positie van Vrouwe Justitia die recht wijst zonder aanzien des persoons dan in de tamelijk absurde situatie van een recensent die de tekst of partituur van een stuk in zijn handen zou krijgen, maar niet in de gelegenheid wordt gesteld de voorstelling of uitvoering zelf bij te wonen.

2. Referentiekader

2.1. Inleiding

Gegeven de grote verscheidenheid aan opvattingen en richtingen inzake de beoefening van de wijsbegeerte en het onderwijs daarin is het bijna vanzelfsprekend dat ook binnen de visitatiecommissie uiteenlopende ideeën en wensen op dit gebied bestaan. Tegelijk is elk lid zich ervan bewust dat, wanneer het gaat over een universitaire opleiding in de wijsbegeerte, vooral in de eerste fase de kennismaking met een breed spectrum aan ontwikkelingen, richtingen en scholen daarvan een integrerend deel moet uitmaken. Bij de visitatie, die wat betreft twee van de vijf te bezoeken faculteiten alleen op het inleidend onderwijs betrekking heeft, was dit een punt waaraan grote aandacht werd besteed; en juist hierbij bleek het bestaan van nuances en schakeringen die in de commissie vertegenwoordigd zijn, van groot nut te zijn.

2.2. Doelstellingen van de opleiding wijsbegeerte

- a. De universitaire opleiding in de wijsbegeerte moet de student in staat stellen na de voltooiing daarvan zelfstandig en vruchtbaar werk te verrichten op dit vakgebied en in de samenleving waar hij/zij een werkring vindt. Daarvoor is nodig dat hij/zij allereerst kennis maakt met het terrein van de wijsbegeerte in zijn breedte, zowel historisch als systematisch, en daarna een meer dan inleidende verkenning uitvoert op een deelterrein waarop hij/zij verder academisch en maatschappelijk werkzaam wil zijn.
- b. Op beide punten, het algemene, inleidende en het specialiserende gedeelte van de opleiding zijn de cursussen beoordeeld aan de relatie tussen de opzet daarvan en het resultaat dat zij binnen hun beperkte duur boeken. Wat betreft het eerste, encyclopedische gedeelte moest het accent liggen op de nodige parate kennis en elementaire vaardigheden. Waar het gaat om de voorbereiding van een zelfstandige beoefening van de wijsbegeerte in een gespecialiseerde richting, is vooral de ontwikkeling van een kritisch en constructief denken en van het vermogen daaraan op adequate en ook voor buitenstaanders begrijpelijke manier in woord en geschrift uitdrukking te geven van belang.

- c. Een moeilijk te programmeren punt is de relatie met de arbeidsmarkt, ook wanneer die ruim wordt opgevat als de mogelijkheid dat afgestudeerde wijsgeren bijdragen aan het maatschappelijk leven en de intellectuele discussie. Het is één ding te beweren dat filosofie bij uitstek de opleiding is die mensen geschikt maakt voor een veelvormige en veeleisende arbeid in allerlei kaders van overleg en bestuur; maar het is een ander ding hierop een wijsgerige cursus af te stemmen en die aan de resultaten van die inspanning te beoordelen. Op dit punt past de commissie enige terughoudendheid en de opleidingen enige extra inspanning. Een deel van die inspanning zou hierin kunnen bestaan dat zo goed als mogelijk de loopbaan van afgestudeerden wordt gevolgd, vooral wanneer die zich buiten de universiteit afspeelt. Ook wijsbegeerte wordt geleerd voor het leven, niet voor de school.

II. Bevindingen

In dit gedeelte van het rapport zal aan de hand van de lijsten en de door de Faculteiten en Vakgroepen verzorgde zelfstudies een kort en in algemene termen gesteld verslag worden gegeven van de bevindingen waartoe de commissie op haar rondreis langs de Faculteiten is gekomen en van de gesprekken die daarbij zijn gevoerd.

1. Doelstellingen

Bij alle verschil in wijsgerige richtingen valt het op, dat er tussen de faculteiten een grote eensgezindheid bestaat wanneer het gaat over iets fundamenteels als het formuleren van doelstellingen voor een wijsgerige opleiding. De bestemmingen waarheen mensen worden gebracht kunnen blijkbaar niet zo ver uiteen liggen, dat de weg erheen niet door kritisch en zelfstandig denken moet worden afgelegd.

Aangenomen dat al die wegen resulteren in het vormen van goede filosofen, dan moet een goede filosoof wel een wezen met veel mogelijkheden zijn en past ons bij het gebruiken van woorden als 'vormen' en 'opleiden' en bij het visiteren van vormingen en opleidingen zeker enige bescheidenheid. Misschien is er geen vorm van onderwijs waarbij het moeilijker is een rechte lijn te trekken tussen doelstellingen en resultaten.

2. Het programma

2.1. Opbouw van het programma

Bij alle door de commissie bezochte instellingen is er een zekere overeenkomst in de opbouw van het programma van de kandidatuur. Die opbouw vloeit voort uit de algemeen aanvaarde doelstelling zelfstandig en kritisch denkende filosofen op te leiden. De verschillen in accent die het eigen karakter van elke opleiding bepalen, houden vooral verband met de mate waarin de keuze van de niet-wijsgerige bijvakken aan regels is gebonden en met de onderlinge verdeling tussen een meer historisch en een eerder systematisch gerichte benadering van de wijsbegeerte.

Wat het eerste punt betreft: hierover kan de commissie zich nauwelijks een oordeel vormen. Wat haar opviel is ten eerste dat de keuze van de bijvakken, hoe zorgvuldig ook afgewogen, maar zelden en met moeite leidt tot een kandidatuur in een van de vakken naast de wijsbegeerte. Ten tweede: ook waar meer belang wordt gehecht aan de systematische wijsbegeerte dan aan de geschiedenis ervan en waar een aansluiting wordt gezocht tussen wijsbegeerte en wetenschap, zoals in Gent het geval is, wordt in de bijvakken meestal niet een zodanig niveau bereikt, dat een werkelijk gesprek op voet van gelijkheid met de betreffende wetenschap kan worden aangegaan. Ten derde gebeurt het, dat de manier van studeren, die voor de keuzevakken wordt gevraagd, zo veel verschilt van de in de filosofie gebruikelijke methode en bijvoorbeeld een veel groter beroep doet op memoriseren, dat het pakket van bijvakken in de studielast soms zwaarder lijkt te gaan wegen dan het hoofdvak en, als een soort koekoeksjong, de wijsgerige vakken dreigt te verdringen of daaraan onevenredig veel tijd en energie te onttrekken.

Over het punt van de verhouding tussen systematische en historische benadering van de wijsbegeerte en de orkestratie van deze twee noodzakelijke componenten in het geheel van de opleiding, zijn interessante en voor de commissie leerzame gesprekken gevoerd. Die dingen gingen onder andere ook over de vraag, of het de voorkeur verdient met de geschiedenis van de wijsbegeerte meteen al in het eerste jaar te beginnen dan wel daarmee te wachten tot de student door kennismaking met systematisch besproken wijsgerige problemen een zekere rijpheid heeft verworven waardoor hij deze problemen zinvol en hanteerbaar kan plaatsen in een historische context. Ook op dit punt werd het duidelijk dat een zekere pluriformiteit niet alleen kleur geeft aan het patroon van de opleidingen, maar zeker ook geen afbreuk doet aan de kwaliteit ervan. De commissie zal zich, gedachtig haar uitgangspunt, dan ook onthouden van adviezen op dit punt.

Wat betreft de nauwe verstrengeling tussen wijsbegeerte en moraalwetenschappen die de commissie vooral aan de Universiteit Gent en aan de Vrije Universiteit Brussel constateerde, vooral in de eerste cyclus van de opleiding, heeft zij niet op alle punten voldoende duidelijkheid kunnen krijgen: aan beide universiteiten is een groot deel van het programma van de twee opleidingen gemeenschappelijk; te Gent bestaat daarnaast één opleidingscommissie voor de beide opleidingen. Deze opleidingscommissie, waarin voornamelijk studenten van de opleiding moraalwetenschappen zijn vertegenwoordigd, moet ook adviezen formuleren over de opleiding wijsbegeerte.

2.2. Inhoud van het programma

Vooraf bij de licentiaatsopleidingen lijkt het zowel de collega's van de instellingen zelf als de leden van de commissie van belang dat er enig verband bestaat tussen het eigen onderzoek en de publikaties van de docenten aan de ene kant en de te verzorgen cursussen aan de andere kant. Op die manier worden de studenten al tijdens hun opleiding bij de ontwikkelingen in de wijsbegeerte betrokken en kan het voor de docenten aantrekkelijk blijven hun cursussen van tijd tot tijd te vernieuwen of door andere te vervangen. Een groot deel van de wijsgerige literatuur vanaf Aristoteles tot Heidegger is tot stand gekomen door de inspirerende werking die van de verplichting tot doceren is uitgegaan. Er lijkt dus weinig reden voor te zijn om, zoals wel gebeurt, het onderwijs als een taak van minder belang dan het onderzoek te beschouwen. Bij de instellingen die door de commissie werden bezocht, bleek overigens over het algemeen de druk van het vele onderwijs zo zwaar te zijn, dat het onderzoek dat ter voorbereiding van het onderwijs noodzakelijk is, daardoor in de knel dreigt te komen.

2.3. Werkvormen

Het kostte de commissie enige moeite het onderscheid in status, positie en plaats in de programma's te begrijpen tussen de verschillende werkvormen waarvan sprake is, als: hoorcollege, werkcollege, seminar, oefening en zelfstudie. Niet overal blijkt onder die woorden hetzelfde verstaan te worden, vooral als het gaat om de mate waarin zij door een docent of assistent worden begeleid. Sommige werkcolleges, vooral voor grote groepen gegeven, lijken aan de zelfwerkzaamheid van de student minder kansen te geven en van de docent meer inspanning te vragen dan de benaming suggereert.

Wat betreft de verstrekte syllabi heeft de commissie een enkele keer de mogelijkheid ter sprake gebracht, dat de beschikbaarheid van de volledig uitgeschreven tekst van een cursus een demotiverend effect zou kunnen hebben op het bezoeken van de colleges. De service van de kant van de docent zou in dat geval eerder een averechts of paradoxaal effect hebben dan dat de betrokkenheid van de studenten bij de colleges wordt gestimuleerd. Wat al uitgeschreven is, kunnen zij thuis ook lezen. In didactisch opzicht lijkt een beknopte samenvatting in punten die nog nader toegelicht moeten worden, meer verantwoord.

2.4. Vaardigheden

De beperkte mogelijkheden lieten de commissie niet toe een verantwoord inzicht te krijgen in de mate waarin de studenten zich de vaardigheden hebben kunnen eigen maken waaraan volgens de programma's aandacht wordt besteed. Voorzover die een min of meer vanzelfsprekend gevolg zijn van elke opleiding, kwamen die taalkundige, redactionele en uitdrukkingsvaardigheden op een heel bevredigende manier tot uiting in de werkstukken en in de gesprekken.

Een veel voorkomende klacht is de gebrekkige talenkennis van de hedendaagse studenten. De beheersing van drie moderne talen is uiterst zeldzaam, kennis van de klassieke talen komt vrijwel niet voor. Er lijkt een generatie van filosofen op te groeien die niet in staat is de belangrijkste teksten uit de geschiedenis van de wijsbegeerte te lezen in de taal waarin zij gedacht en geschreven zijn.

Omdat het van de andere kant duidelijk is dat het niet de taak van de wijsgerige faculteiten kan zijn elementaire talencursussen te verzorgen, schijnt het probleem moeilijk op te lossen te zijn. Des te meer waardeert de commissie in het programma van de Vrije Universiteit Brussel het onderdeel 'vertalen van het blad' waarin wijsgerige teksten voor een deel en onder begeleiding in hun oorspronkelijke taal worden gelezen. Hierin worden binnen een filosofisch studieplan, inleiding in de wijsgerige terminologie en training in vreemde talen op een verdienstelijke en voorbeeldige manier gecombineerd.

3. De eindverhandeling

Ofschoon het, gezien de beoogde en vaak bereikte zelfstandigheid van denken waartoe een geslaagde opleiding in de wijsbegeerte moet leiden, moeilijk is het aandeel van een auteur in een gepresenteerd werkstuk rechtstreeks in verband te brengen met de kwaliteit van het onderwijs waarvan het als de bekroning wordt beschouwd, en een al te zichtbare invloed van de leermeesters zelfs op enige onrijpheid van de leerling zou kunnen wijzen, heeft de commissie toch met bijzondere belangstelling kennis genomen van de verhandelingen die haar als vruchten van de opleiding zijn voorgelegd. Een groot en levendig deel van de gesprekken die zij op de daarvoor in aanmerking komende faculteiten in Gent, Leuven en Brussel voerde, werd besteed aan een collegiale gedachtenwisseling

over de eindverhandeling, de mate van oorspronkelijkheid die daarvan verwacht mag worden, de ideale omvang die zij mag hebben, de tijd die daaraan besteed mag worden en de manier waarop zij door een promotor wordt begeleid en door een jury beoordeeld.

Wat het eerste punt betreft, blijken de verschillen in accenten die worden gelegd, voor een groot deel verband te houden met de verhouding van de historische en de systematische component in de opleiding. Waar het accent eerder valt op het zelfstandig uitwerken van een wijsgerig probleem, zoals dat aan de Universiteit Gent het geval is, wordt een groter aantal verhandelingen ingeleverd waarin, zij het met wisselend succes, een poging wordt gedaan, tot een eigen stellingname te komen. In een traditie die aan de Katholieke Universiteit Leuven en aan de Vrije Universiteit Brussel sterker is vertegenwoordigd, overwegen de verhandelingen waarin de literatuur rond een probleem en de samenvatting van de daarin uitgesproken stellingname meer de aandacht krijgt dan een systematische, zelfstandige bespreking daarvan. In beide soorten van verhandelingen werden voortreffelijke specimina ingeleverd. Zowel de commissie als de jury's hebben overigens de neiging om aan geslaagde verhandelingen van de eerste soort een hogere waardering te hechten dan aan studies die zich tot het samenvatten van standpunten beperken.

De commissie is er niet in geslaagd een relatie te ontdekken tussen de vaak uitbundige omvang van sommige werkstukken en de wijsgerige kwaliteit daarvan. Te dikwijls gebeurt het dat de aanloop tot het onderzoek, de context waarin het wordt geplaatst en andere extreme omstandigheden met al te grote uitvoerigheid worden besproken en als onderdeel van de verhandeling zelf worden gepresenteerd, zodat die voor een te groot deel uit aanstalten en uitweidingen gaat bestaan. Op dit punt zou het aanbeveling verdienen een zekere ascese te betrachten en aan het uitwaaiëren van de uiteenzetting grenzen te stellen. Een onderzoek van beperkte omvang, binnen een betrekkelijk korte tijd af te ronden, zoals hier aan de orde is, zou in een meer beknopte vorm gepresenteerd kunnen worden.

Er lijkt over het algemeen een neiging te bestaan de lengte van de tijd die aan de verhandeling wordt besteed in verband te brengen met de omvang ervan en de behoefte aan een forse omvang uit te drukken in een lange produktie-tijd. De commissie heeft hierover herhaaldelijk haar twijfels uitgesproken en zij heeft bij haar besprekingen met de faculteiten een enkele keer vraagtekens gezet bij het zogenoemde 'thesisjaar' waarmee steeds meer licentiaatsstudenten hun studietijd verlengen. Een groot deel van die tijd lijkt uitstel van het werk te zijn en niet aan de kwaliteit daarvan ten goede te komen.

Op het punt van de beoordeling is niet in alle opzichten duidelijkheid ontstaan, vooral waar het de mate betreft waarin leden van de jury betrokken zijn bij het tot stand komen van de verhandeling. Waar juryrapporten ter inzage werden gegeven, bleek soms een grote divergentie te bestaan tussen de oordelen van de verschillende leden van de jury. Uiteraard zijn zulke verschillen onvermijdelijk en is het uitspreken daarvan een uiting van verdienstelijke eerlijkheid, maar waar tegelijk de neiging bestaat tot hoge waardering, ook met het oog op een eventuele carrière van de kandidaat, dreigt geleidelijk een inflatie binnen te sluipen, waarin 'onderscheiding' al bijna een minimum is.

Een enkele keer worden verhandelingen ingeleverd waarin naar het oordeel van de commissie, achteraf gedeeld door de jury's, te veel taalfouten voorkomen. Ofschoon het hier om een moeilijk en pijnlijk punt gaat, is er toch overeenstemming over het standpunt dat iets dergelijks bij dit niveau van onderwijs niet past. In verband hiermee is in de bijeenkomsten gesproken over de mogelijkheid van een zo te noemen 'sluiscriterium', waaraan verhandelingen minimaal moeten voldoen, voordat zij zelfs maar in behandeling kunnen worden genomen en om te voorkomen dat leden van de jury worden gedwongen tot een taak die hun niet opgedragen kan worden.

Een punt ten slotte waarop de interessante verschillen tussen de faculteiten tot uitdrukking komen, is de mate waarin docenten suggesties doen bij de keuze van onderwerpen voor verhandelingen. In

Leuven bijvoorbeeld worden vrij uitvoerige lijsten gegeven van onderwerpen waarbij een zekere betrokkenheid van de begeleidende docent gegarandeerd kan worden. Hieraan zijn duidelijk bepaalde voordelen verbonden voor het profiel en de traditie van de instelling, maar ook voor de zekerheid dat de begeleiding een persoonlijk accent kan krijgen. Aan de Vrije Universiteit Brussel wordt het initiatief tot voorstel van het onderwerp eerder aan de studenten overgelaten, zodat die in alle opzichten vrij te werk gaan. Beide manieren van werken blijken tot goede resultaten te kunnen leiden

4. Slaagcijfers

Aan alle bezochte instellingen is het aantal studenten vanaf het begin van de jaren negentig met ongeveer de helft toegenomen. Een verklaring daarvoor zou hierin kunnen liggen, dat zowel in de samenleving als bij de aankomende studenten de overtuiging veld wint, dat voor een werkring waarvoor geen specifieke academische opleiding vereist is, de studie van de filosofie als veelzijdige intellectuele vorming een goede voorbereiding is. Eventueel kan na een eerste of tweede kandidatuur in de filosofie de overstap gemaakt worden naar een andere studierichting waarmee via de bijvakken al kennis is gemaakt.

In alle gesprekken is het lage rendement van de eerste kandidatuur uitvoerig aan de orde gesteld. Deze situatie werd hier en daar als weinig bevredigend ervaren, ofschoon het feit dat het probleem algemeen is, daarin bijna iets als verlichting lijkt te brengen of het althans buiten de verantwoordelijkheid van de afzonderlijke faculteiten of vakgroepen zelfs schijnt te houden. Ook werd steun gezocht in de overweging dat deze toestand, hoewel ongewild en niet geprogrammeerd, in elk geval zorgt voor een goede selectie, gezien de aanzienlijk betere resultaten in de tweede kandidatuur en de licenties. Dan nog blijft de aard en werkwijze van juist deze selectie onbekend, omdat zeer veel 'drop-outs' uit het zicht van de instelling verdwijnen zonder bericht of motivering achter te laten.

De veronderstelling ligt voor de hand en wordt ook telkens weer uitgesproken, dat veel studenten op grond van onjuiste en wellicht te romantische verwachtingen aan de studie van de filosofie zijn begonnen en dan terugschrikken voor de zware eisen op het gebied van aanleg en volharding die een academische beoefening van de wijsbegeerte blijkt te stellen. Misschien is deze verklaring voorlopig bevredigend, maar de commissie zou toch wensen dat er, bijvoorbeeld door het ondervragen van teleurgestelde en zich uit eigen beweging terugtrekkende studenten, meer nauwkeurig onderzoek gedaan zou worden naar de werkelijke toedracht van de zaken. Het is immers niet bevredigend, dat zoveel enthousiasme van beginners in een zo korte tijd stuk loopt op een misschien wel te starre opvatting van wat academische filosofie in het vooruitzicht kan stellen. Het is in principe niet ondenkbaar dat niet alleen de beginners zich vergissen en dat een te barse opstelling wijsgerige beloften in de kiem smoort.

5. Studeerbaarheid

5.1. Studietijd

De pogingen om de begrote studietijd, uitgedrukt in punten, zoals die in de programma's is vastgelegd, in overeenstemming te brengen met de feitelijk aan de studie bestede tijd, blijken vrij moeizaam te verlopen. Van de ene kant is er sprake van een skeptische houding tegenover pogingen

om op deze manier intellectuele inspanningen te kwantificeren, van de andere kant blijken er grote verschillen in tempo te zijn, zodat er gewerkt moet worden met gemiddelden die voor niemand persoonlijk gelden. Daar komt nog bij dat het systeem van examineren het uitstellen van studietaken tot het laatste moment en daardoor minstens een schijn van tijdnood in de hand werkt.

Bij de gesprekken met docenten en studenten kwamen deze problemen uitvoerig aan de orde. Een van de conclusies was dat een voorzichtige poging tot kwantificeren van de studielast een bijdrage kan zijn tot een betere, meer evenwichtige verdeling van die last over de verschillende onderdelen van het programma. Zo'n poging dwingt namelijk tot vergelijken, en bij die vergelijking kan blijken dat sommige onderdelen relatief te veel en andere naar verhouding te weinig tijd van de studenten vragen. Met enige oefening lijkt het mogelijk te zijn dit instrument zinvol te hanteren.

5.2. Studievoorlichting en -begeleiding

Het in Vlaanderen gangbare systeem van examineren heeft in de ogen van de commissie voordelen in zoverre dat het garandeert dat op de student voldoende druk wordt uitgeoefend om zijn studie binnen de normaal voorziene periode af te ronden. Door echter vast te houden aan een jaarsysteem met twee examenperiodes zitten aan het systeem ook minstens een aantal nadelen vast. Een eerste is dat er aan het einde van een studiejaar een grote opeenhoping van leerstof ontstaat waarover in korte tijd examen moet worden afgelegd. Blijkbaar veroorzaakt dit zowel voor de examinatoren als voor de examinandi een grote belasting. Het tweede nadeel is, dat er in deze drukke periode nauwelijks een gelegenheid is om de behaalde resultaten met de studenten te bespreken en te evalueren. In de voorzichtige experimenten met een 'semestersysteem' meent de commissie een mogelijke vooruitgang te zien.

6. De faciliteiten

Op dit punt zijn geen opmerkingen van algemene aard gemaakt. Wel werd vrijwel overal geklaagd over de krapte van de beschikbare middelen.

7. De afgestudeerden

Bij alle instellingen die zij bezocht, viel het de commissie aangenaam op, dat studenten en afgestudeerden zich in hoge mate bij de opleiding en bij de instelling zelf betrokken voelden en zich daarover in warme bewoordingen uitlieten. Zij geeft toe aan de neiging dit in verband te brengen met de kwaliteit van de instellingen, zeker niet met de maatschappelijke positie die zij haar afgestudeerden in het vooruitzicht kan stellen. Het aantal afgestudeerden dat drie of vier jaar na hun licentiaat een betaalde betrekking hadden gevonden, was overigens eerder groter dan kleiner dan op grond van de niet rianten vooruitzichten na een studie van de filosofie te verwachten was. In een bescheiden mate lijkt de filosofie dus te voorzien in de behoefte aan een algemeen vormende intellectuele opleiding die een goede achtergrond kan bieden bij werkzaamheden op zo uiteenlopende terreinen als journalistiek, uitgeverij, beleids- en vormingswerk. Vrij zelden is er een plaats vrij in het onderwijs voor filosofie, en met betrekking tot niet-confessionele zedenleer blijkt de verzuiling van het Vlaamse onderwijs haar eigen obstakels op te werpen.

Het bleek intussen niet gemakkelijk te zijn een representatief aantal afgestudeerden uit te nodigen voor een gesprek. De commissie ziet geen reden om op dit punt enige kritiek te hebben. Het viel haar wel op, dat de oud-studenten nogal snel uit de ogen van de administratie verdwijnen, zodat het moeilijk is uit een oogpunt van nazorg hun lotgevallen en carrière te traceren. De gedachte kan zich opdringen dat de faculteiten uiteindelijk eerder geïnteresseerd zijn in het kweken van academische medewerkers en opvolgers binnen haar eigen kader dan in de maatschappelijke en sociale effecten van haar onderwijs, waarover zij in de zelfstudies spreken.

8. Personeelsbeleid

Wat dit punt betreft vielen de commissie vooral vier dingen op. Het eerste is dat vrijwel alle docenten tamelijk zwaar belast zijn met onderwijs, vooral ook buiten hun eigen vakgroep, maar dat het systeem van benoemen en bevorderen zo lijkt te werken, dat sommigen onder hen een zwaardere last te dragen hebben dan anderen. Het is voor buitenstaanders, zoals de meeste leden van de commissie zijn, wat moeilijk de situatie vanuit de eigenaardigheden van dit systeem te beoordelen, maar het lijkt van belang ervoor te zorgen dat docenten niet tot diep in de nacht hoeven te werken om van tijd tot tijd eens toe te komen aan eigen studie of publikatie.

Het tweede wat opviel was dat het inschakelen van assistierend personeel nogal moeizaam verloopt en telkens op problemen stuit.

In de derde plaats bleek er op de meeste faculteiten de gewoonte te bestaan nieuwe personeelsleden bij voorkeur onder eigen gelederen te recrutereren. Het is duidelijk, dat dit bevorderlijk kan zijn voor het handhaven van de eigen stijl en traditie, maar in de gesprekken kwam telkens naar voren dat er ook nadelen aan zo'n beleid verbonden zijn, onder andere een zekere geslotenheid van de ene instelling ten opzichte van de andere, een gebrek aan communicatie en interuniversitaire mobiliteit. In Leuven wordt de laatste jaren ook breder geworven en worden inspanningen geleverd om andere personen dan deze van de eigen instelling aan te trekken. Het betreft hier evenwel eerder personen afkomstig uit het buitenland dan uit de andere Vlaamse universiteiten.

Ten slotte werd op vrijwel alle faculteiten de klacht gehoord, dat het aantal vrouwen in de staf te gering is, niet alleen als dat wordt afgemeten aan ideale maatstaven, maar ook wanneer het wordt gerelateerd aan het aantal afgestudeerden en gepromoveerden. Bij alle, royaal aanwezige, goede wil blijkt op dit punt toch ook een grote machteloosheid te bestaan.

9. Internationalisering

Ofschoon dit punt in de programma's eerder betrekking heeft op het onderzoek dan het onderwijs, heeft de commissie toch aandacht besteed aan zaken als uitwisseling van studenten met buitenlandse universiteiten en deelname aan het Erasmusprogramma. Behalve de druk van een bureaucratistische rompslomp bleken hierbij ook binnen Europa de verschillen in indeling van het academisch jaar en in toekenning van studiepunten nogal vaak problemen op te leveren. Voor enkele programma's, zoals logica en wetenschapsfilosofie te Gent, is de gang van zaken bevredigend geregeld.

Veel waardering bestaat er bij studenten en bij de commissie voor de manier waarop aan de K.U.Leuven een Engelstalig programma is georganiseerd en tot bloei gebracht. Leuven profileert zich hiermee duidelijk als een internationaal centrum van groot belang, vooral voor de beoefening en bestudering van wat de 'continentale wijsbegeerte' wordt genoemd. Voor de commissie spreekt het vanzelf dat binnen één beperkt taalgebied niet van elke universiteit verwacht kan worden dat zij zich op deze manier internationaal ontplooit. Ook binnen dat taalgebied is enige internationalisering tot stand te brengen door samenwerking met daarvoor in aanmerking komende Nederlandse instellingen.

10. Interne kwaliteitszorg

Bij haar bezoeken heeft de commissie een substantiële steun ondervonden van de kritische zelfstudies die haar zijn voorgelegd en van de openhartige manier waarop die door de coördinatoren werden toegelicht. Hierbij bleek een zekere mate van gerechtvaardigde trots op de eigen instelling samen te gaan met enthousiaste pogingen om, waar mogelijk, verbeteringen aan te brengen in het programma, in het beleid en in de voorzieningen.

Overal trof de commissie een grote zorg aan voor de kwaliteit van het onderwijs. De interne evaluatie, pas onlangs aarzelend en wat onwennig op gang gekomen door middel van enquêtes, werd daarbij als een nuttig instrument ervaren. De commissie heeft er in de gesprekken op aangedrongen dit instrument wat meer resoluut te hanteren en daarbij niet alleen de studenten te betrekken, maar ook het collegiale overleg in de vakgroep als inspirerend centrum hiervoor te gebruiken.

11. Interuniversitaire samenwerking

Omdat de commissie voor het grootste deel bestaat uit Nederlanders, ligt het voor de hand dat zij bij haar bezoeken moeilijk kon nalaten de Vlaamse toestanden met de Nederlandse te vergelijken. De bevindingen waartoe zij op dit punt is gekomen, horen uiteraard niet thuis in dit rapport. Mogelijks hebben ook de Vlaamse leden van de Nederlandse commissie dezelfde ervaring en kan hierover na afloop van de visitaties van gedachten worden gewisseld. Plannen hiervoor zijn intussen al in voorbereiding.

Deze commissie viel het op, dat de 'verzuiling' waarop Nederlanders dachten het patent te hebben, ook aan de Vlaamse universiteiten en faculteiten niet alleen zorgt voor een markante identiteit, maar ook voor een zekere mate van geslotenheid en zelfs een vorm van inteelt. Bij de bespreking van het personeelsbeleid is hier al op gewezen, maar het doet zich ook voelen bij het moeizaam tot stand komen van een interuniversitaire samenwerking voorzover die niet bij decreet is geregeld. De commissie is zich ervan bewust dat dit onderwerp gevoelig ligt en geeft er daarom de voorkeur aan dit punt, als daaraan behoefte mocht bestaan, in een gezamenlijke bijeenkomst van de beide commissies te bespreken.

III. De opleidingen in vergelijkend perspectief

In dit hoofdstuk geeft de visitatiecommissie een overzicht van de situatie aan de verschillende faculteiten met betrekking tot een aantal kwaliteitsaspecten inzake onderwijs, onderwijsorganisatie en randvoorwaarden. Per onderwerp geeft zij haar bevindingen weer en verwijst hierbij naar de toestand aan de verschillende faculteiten.

1. Onderwijsfilosofie

1.1. Doelstellingen en eindtermen

De commissie heeft met interesse en waardering kennis genomen van de veelheid aan profielen en de manier waarop aan die profielen stijl wordt gegeven binnen de verschillende wijsgerige opleidingen. Daarmee samenhangend staat de commissie positief ten opzichte van de diverse manieren waarop de filosofie wordt beoefend. Aan de K.U.Leuven - de enige universiteit waar de opleiding is ondergebracht in een Hoger Instituut voor Wijsbegeerte - gebeurt dit in continuïteit met een lange traditie waarin aandacht voor de grote teksten uit het verleden, hedendaagse ontwikkelingen in de filosofie, de moderne wetenschap en de christelijke godsdienst centraal staan. Aan de RUG ligt de klemtoon op de interactie tussen wijsbegeerte, en maatschappelijke en wetenschappelijke vraagstukken, en wordt een eerder systematische benadering van wijsbegeerte nagestreefd. Aan de VUB, de UFSIA en de K.U.Brussel wordt de filosofie zowel in een historische als in een systematische context geplaatst.

In alle zelfstudies wordt ingegaan op de doelstellingen en eindtermen van de opleiding. Aan de UFSIA zijn deze uitstekend geformuleerd en op een beknopte en overzichtelijke wijze gepresenteerd in de zelfstudie. Aan de RUG zijn de doelstellingen voldoende duidelijk, maar vrij omslachtig omschreven. Aan de K.U.Leuven, de K.U.Brussel en de VUB zijn de doelstellingen en eindtermen helder en duidelijk geformuleerd. De doelstellingen van de opleiding aan de VUB lijken de commissie evenwel vrij ambitieus in die zin dat de krappe personeelsbezetting beperkingen oplegt aan de mogelijkheden om de beoogde breedte van de opleiding aan te bieden. De andere opleidingen slagen er in om binnen de gegeven randvoorwaarden de door hen zelf geformuleerde doelstellingen en eindtermen te realiseren. Overigens heeft de commissie vastgesteld dat te Leuven binnen het programma - als gevolg van een aantal recent doorgevoerde wijzigingen - meer wordt gerealiseerd dan hetgeen volgens de geformuleerde doelstellingen theoretisch wordt nagestreefd. Te Gent bestaat er haar inziens in een bepaald opzicht een discrepantie tussen wat men nastreeft en wat feitelijk geboden wordt, met name daar waar men de kritische benadering centraal wil stellen, maar eerder systematisch en thematisch *inleidt* in de filosofie.

1.2. Karakteristieken van het programma

De mate waarin de programma's in hun geheel mogelijkheden voorzien om het probleemstellend en -oplossend vermogen te ontwikkelen, om het kritisch en constructief denken aan te scherpen en om het zelfstandig leren en werken te bevorderen is in het algemeen als voldoende tot goed beoordeeld. Wel is de commissie van oordeel dat deze mogelijkheden aan de K.U.Leuven en de RUG wat meer aandacht in de kandidaturen mogen krijgen en aan de UFSIA te verbeteren zijn door een verhoging van het aandeel papers in het programma.

De aandacht voor het bijbrengen van een attitude van life-long learning is in het algemeen goed, aan de K.U.Leuven zelfs zeer goed, te noemen.

2. Het programma

2.1. Opbouw van het programma

Binnen de opleidingen wijsbegeerte van de K.U.Leuven, de RUG en de VUB worden twee cycli onderscheiden, waarbij elke cyclus een studieduur van twee jaar telt. De onderwijsprogramma's van de opleidingen aan de K.U.Brussel en de UFSIA betreffen enkel de eerste cyclus. De eerste cyclus wordt ook aan de KULAK ingericht; het programma stemt vrijwel geheel overeen met dat van de kandidaturen te Leuven.

Te Leuven worden de kandidaturen en de licenties ook aangeboden in het Engels. De programma's Bachelor of Arts (BA) in Philosophy en Master of Arts (MA) in Philosophy maken deel uit van het International Programme. De klemtonen binnen deze programma's zijn dezelfde als in de Nederlandstalige opleiding.

In de eerste cyclus wordt door alle opleidingen gestreefd naar een brede basisopleiding, terwijl de tweede cyclus gericht is op een meer gespecialiseerde vorming. Het meest positief in dit opzicht staat de commissie ten aanzien van het programma van de K.U.Leuven, dat haar een goede combinatie lijkt van een brede opleiding met de mogelijkheid tot enige specialisatie in de wijsbegeerte in de tweede cyclus. Verder heeft de commissie ook waardering voor het major-minor systeem aan de UFSIA.

In het algemeen acht de visitatiecommissie de sequentiële opbouw en samenhang van de programma's voldoende tot goed. Aan de RUG wordt de samenhang bevorderd door het voortdurend terugkomen van logica en wetenschapsfilosofie enerzijds en ethica en waardenfilosofie anderzijds. De sterke aanwezigheid van deze beide richtingen doorheen het programma leidt er evenwel toe dat bepaalde door de commissie belangrijk geachte opleidingsonderdelen er niet in voorkomen of in de marge worden gedrukt. Verder is de commissie van oordeel dat aan de VUB het systeem waarbij relatief veel opleidingsonderdelen tweejaarlijks worden gedoceerd nadelig is voor de continuïteit van het programma. Omdat ze daarnaast ook heeft vastgesteld dat er voor deze tweejaarlijks gedoceerde opleidingsonderdelen geen verschil in moeilijkheidsgraad bestaat tussen de eerste en de tweede kandidatuur, beveelt ze de opleiding aan deze opleidingsonderdelen in aantal te beperken.

Aan alle opleidingen volgen de studenten enerzijds een verplicht curriculum bestaande uit wijsgerige opleidingsonderdelen en anderzijds een aantal niet-wijsgerige keuze-opleidingsonderdelen. De commissie acht het positief dat binnen de opleidingen via de keuzepakketten aan de studenten de mogelijkheid wordt geboden om zich te verdiepen in een bepaald wetenschapsgebied.

De omvang van het aanbod aan niet wijsgerige keuze-opleidingsonderdelen alsmede de wijze waarop de keuzepakketten worden samengesteld verschillen evenwel tussen de opleidingen. Zo heeft de commissie vastgesteld dat aan sommige van de betrokken opleidingen een brede (RUG) tot zeer brede waaier (VUB) aan keuzemogelijkheden wordt aangeboden, dat de samenstelling van het keuzepakket op een zeer vrijblijvende basis gebeurt (K.U.Brussel, VUB), of dat er geen regels bestaan voor de keuze van de opleidingsonderdelen (K.U.Brussel, RUG). Naar het oordeel van de commissie kunnen deze aspecten enerzijds tot een te grote versnippering van het programma leiden en anderzijds eerder belemmerend werken op de uitdieping van een bepaald wetenschapsgebied. Ze beveelt bovenvermelde opleidingen dan ook aan het keuzeproces meer te structureren. In dit opzicht staat de commissie positief ten aanzien van het programma van de K.U.Leuven waar de niet-wijsgerige opleidingsonderdelen zijn ondergebracht in vier groepen. Wel dient de aansluiting van het programma in de licenties op bepaalde keuzegroepen in de kandidaturen te worden verbeterd. Ook in de minor - de niet-filosofische keuzerichting - van de UFSIA worden gestructureerde keuzepakketten aangeboden die de coherentie en diepgang garanderen en de student begeleiden in het maken van zinvolle keuzen. Wel acht de commissie de organisatie ervan wat te rigide en hier acht ze enige verbreding van de keuzeruimte wenselijk.

Met betrekking tot het Internationaal Programma aan de K.U.Leuven wijst de commissie erop dat dit een Engelstalig centrum is voor continentale wijsbegeerte, waarin deze wordt opgevat in de ruime zin, zoals dat op het Europese vasteland gebruikelijk, maar in de Engelstalige (met name Amerikaanse) situatie eerder zeldzaam is. De commissie is dan ook van oordeel dat een dergelijk programma een kostbaar bezit is dat moet worden gekoesterd.

Tenslotte heeft de commissie veel waardering voor de extra inspanningen die worden geleverd door de opleiding van de UFSIA en de VUB om een avondprogramma respectievelijk bijzonder begeleidingsprogramma te organiseren en de kansen die hierdoor aan een specifieke groep studenten worden gegeven om een academische eerste cyclus respectievelijk academische opleiding te volgen. Aan de VUB vormt het bijzonder begeleidingsprogramma wel een extra belasting voor de beperkte staf. Verder steunt de commissie de wens van de opleiding te Antwerpen in haar vraag naar een licentieprogramma wijsbegeerte, dat haar inziens het best kan worden georganiseerd in de vorm van een avondprogramma en in onderling overleg en samenwerking met een of meer andere instellingen.

2.2. Inhoud van het programma

In het algemeen is het niveau van de aangeboden programma's goed en ook het actualiteitsgehalte ervan is in het algemeen goed te noemen. De programma's van de K.U.Brussel en de UFSIA zijn daarenboven goed afgestemd op de doelstelling die door beide opleidingen wordt nagestreefd om de studenten voor te bereiden op het vervolg van de opleiding elders. De K.U.Brussel richt zich hierbij voornamelijk naar de tweede cyclusopleiding van de K.U.Leuven.

Het programma van de K.U.Brussel kan volgens de commissie, en dit als gevolg van het beperkt aantal stafleden en van het feit dat een aantal wijsgerige opleidingsonderdelen gezamenlijk voor de studenten wijsbegeerte en de studenten van andere studierichtingen worden ingericht, onvoldoende worden toegespitst op de wijsbegeertestudenten.

Met betrekking tot het programma aan de RUG, is de commissie van oordeel dat de strikt filosofische component in een aantal opleidingsonderdelen met betrekking tot ethica en waardenfilosofie - en dit wellicht als gevolg van de gemeenschappelijkheid van deze opleidingsonderdelen

voor de opleiding wijsbegeerte en de opleiding moraalwetenschappen - beperkt is en versterkt dient te worden voor de filosofiestudenten.

Aan de UFSIA worden volgens de commissie binnen het wijsgerig gedeelte van het programma veel overzichten geboden en zou in bepaalde gevallen wat meer inhoudelijke diepgang kunnen worden nagestreefd. Gezien de meeste wijsgerige opleidingsonderdelen hier wel specifiek voor de wijsbegeertestudenten worden georganiseerd - wat de commissie overigens zeer positief acht - lijkt dit zeker mogelijk.

Verder wordt volgens de commissie te Antwerpen te weinig gebruik gemaakt van bronnen in de oorspronkelijke taal. Te Gent is er binnen het programma, en dit voornamelijk in de kandidaturen, weinig plaats voor het zelf, onder begeleiding lezen van oorspronkelijke teksten. De commissie beveelt de opleidingen aan om de lectuur van filosofen meer te richten op primair materiaal. In dit verband apprecieert de commissie de aanwezigheid en de inhoudelijke invulling van de opleidingsonderdelen 'Vertalingen van het blad van een wijsgerige tekst uit respectievelijk het Frans, het Engels en het Duits' in het kandidaatsprogramma van de VUB.

De terugkoppeling van onderzoeksresultaten van eigen onderzoek naar het onderwijs is zeer goed aan de K.U.Leuven, en voldoende aan de K.U.Brussel en de UFSIA als kandidaatsopleidingen. In deze laatste gevallen gaat het ontbreken van een tweede cyclus evenwel ten koste van het onderzoekspotentieel van de staf, wat echter geen nadelige gevolgen heeft voor het eerste cyclusonderwijs. Aan de RUG en de VUB laat de hoge onderwijsbelasting van sommige ZAP-leden weinig ruimte voor fundamenteel onderzoek, wat in het algemeen gevolgen heeft voor de onderzoeksgebondenheid van het onderwijs.

2.3. Gebruikte werkvormen

In het algemeen is er een voldoende tot goed gevarieerd gebruik van werkvormen, die voor wat de K.U.Brussel en de VUB betreft ook op een interactieve wijze worden ingevuld.

Aan de K.U.Leuven zouden naar het oordeel van de commissie in de licenties evenwel meer werkcolleges, seminaries of oefeningen kunnen worden geprogrammeerd. Aan de UFSIA beveelt de commissie aan - aangezien zij heeft vastgesteld dat de titel niet steeds de inhoud dekt - de werkvormen, meer in het bijzonder het werkcollege, in te vullen zoals gesteld. Verder is de commissie van oordeel dat in de eerste kandidatuur van de opleiding aan de RUG erg veel nadruk ligt op hoorcolleges en acht zij het op basis van een aantal andere vaststellingen, zoals bijvoorbeeld een aantal van de geprogrammeerde oefeningen-uren die niet worden ingevuld of worden vervangen door andere werkvormen, wenselijk dat meer aandacht wordt besteed aan begeleide oefeningen.

In alle opleidingen wordt aandacht besteed aan het schrijven van scripties (verschillend van de eindverhandeling), werkstukken en/of papers. In deze heeft de commissie waardering voor het aandeel van deze werkvorm in de programma's van de K.U.Brussel en de VUB. Aan de K.U.Leuven, waar bij loting wordt bepaald voor welk werkcollege de student een scriptie dient te maken, beveelt de commissie aan te streven naar een evenwichtige spreiding van het gewicht van de studietijd voor de scriptie. Aan de UFSIA heeft de commissie aangeraden om het aantal papers in het programma te verhogen.

De begeleiding van de scripties die binnen de opleiding aan de VUB aan de studenten wordt gegeven, wordt positief beoordeeld door de commissie. Aan de andere opleidingen verdient dit aspect volgens haar verbetering. Aan de K.U.Leuven, de RUG en de UFSIA dient daarenboven voldoende feedback over de scripties naar de studenten toe te worden gegarandeerd.

Aan de KULAK, waar met veel kleinere groepen kan gewerkt worden, blijken de aan de K.U.Leuven vastgestelde probleempunten met betrekking tot de scripties zich niet te stellen.

Wat het gebruik van onderwijsmiddelen betreft, wenst de commissie haar waardering uit te spreken voor de computerondersteunde zelfstudiepakketten logica die binnen de opleiding van de RUG worden gebruikt.

Ten slotte is de commissie van mening dat de studenten van de K.U.Leuven meer zouden kunnen worden gestimuleerd in het zelf ondernemen van filosofische activiteiten zoals bijvoorbeeld leesgroepen en discussiebijeenkomsten. Aan de VUB zou volgens de commissie meer kunnen geïnvesteerd worden in discussie en wetenschappelijke ontmoetingen waaraan docenten en studenten deelnemen.

2.4. Toetsing

Aan alle opleidingen beantwoorden de examenvormen globaal genomen aan de inhoud en de doelstellingen van de opleidingsonderdelen. Het niveau van de examens is in het algemeen voldoende tot goed.

Aan de K.U.Leuven, de UFSIA en de VUB blijken de examens naast reproductie ook inzicht te toetsen, al heeft de commissie de indruk dat dit laatste voor veel van de opleidingsonderdelen van de minor aan de UFSIA minder het geval is. Verder waardeert de commissie de papers die aan de opleiding van de VUB dienen geschreven te worden ter voorbereiding van de examens.

Aan de K.U.Brussel wordt wel voldoende op inzicht getoetst, maar een aantal syllabi en examenvragen die de commissie heeft bestudeerd, geven haar inziens aanleiding tot een eerder reproductieve instelling. Aan de RUG heeft een deel van de examens, voornamelijk deze met betrekking tot ethica en waardenfilosofie, een te sterk reproductief karakter en beveelt de commissie de opleiding aan deze examens meer te richten op het toetsen van inzicht.

Met betrekking tot de beoordeling van de examens heeft de commissie de UFSIA aangeraden de zwaarte van de opleidingsonderdelen te laten meewegen in het eindresultaat en de gehanteerde beoordelingscriteria aan de studenten bekend te maken. Aan de opleiding van de K.U.Leuven beveelt de commissie aan, om in de tweede kandidatuur, meer duidelijkheid bij de studenten te scheppen over de wijze waarop de scriptie wordt beoordeeld.

Aan de UFSIA worden de examens - binnen de mogelijkheden van de huidige wetgeving - semesterieel georganiseerd. Het semestersysteem wordt in het algemeen - ook door de commissie - positief beoordeeld. Naar het oordeel van de studenten geeft het systeem een goede indicatie over hun studievoortgang en biedt het de mogelijkheid om de examenbelasting te spreiden over het academiejaar. Verder lijkt van de invoering van het semestersysteem een positief effect uit te gaan op het rendement binnen de opleiding. De commissie beveelt de opleiding wel aan het gehele systeem grondig te evalueren en het op basis van de resultaten eventueel bij te spijkeren.

2.5. Vaardigheden van studenten

Aan alle opleidingen worden de schriftelijke vaardigheden in voldoende tot goede mate aangeleerd via de papers, scripties of werkstukken en voor de tweede cyclusopleidingen ook via de eindverhandeling. Aan de UFSIA zou de oefening van deze vaardigheid evenwel kunnen worden bevorderd door de studenten meer papers te laten schrijven. Een aanbeveling die de commissie trouwens aan de opleiding heeft gedaan.

Verder beveelt de commissie aan de RUG en de VUB aan om de feedback met betrekking tot taalkundige en voor Gent ook de redactionele vaardigheden te verbeteren.

De mondelinge vaardigheden komen in alle opleidingen aan de orde - en worden daar ook in een bepaald opzicht 'getraind' - in het systeem van examens waar de toetsing veelal gebeurt in mondelinge vorm met schriftelijke voorbereiding. De commissie is evenwel van oordeel dat deze vaardigheden zich ook zouden moeten concretiseren in discussie- en referatencolleges met eigen presentaties van de student. Op dit vlak is het aanbod binnen de opleidingen nog te beperkt.

Met betrekking tot de vaardigheden in andere talen werd reeds eerder aangehaald (zie hoofdstuk II, 2.4) dat enerzijds de meeste studenten blijkbaar een onvoldoende talenkennis hebben om filosofische auteurs te kunnen lezen in de oorspronkelijke taal, maar dat anderzijds de commissie het verzorgen van elementaire talencursussen niet als de taak van de opleidingen beschouwt.

Met betrekking tot dit probleem van de talen in de filosofie werd naar het oordeel van de commissie een goede en originele oplossing gevonden aan de VUB, met name de combinatie van de studie van wijsgerige teksten en 'het vertalen van het blad'.

Verder werd volgens de commissie aan de K.U.Leuven een verantwoord midden gevonden tussen twee ongewenste extremen: de vooronderstelling van voldoende talenkennis bij de studenten enerzijds en het inruilen van een substantieel deel van het programma ervoor anderzijds. Ook aan de K.U.Brussel worden de studenten via het aanbod van teksten in de oorspronkelijke taal op een adequate wijze geprikkeld om andere talen te oefenen en eventueel te leren.

Aan de RUG wordt binnen het programma te weinig expliciete aandacht besteed aan het bijbrengen van vaardigheden in het lezen van filosofische teksten in de oorspronkelijke taal, aan de UFSIA worden de mogelijkheden om aandacht te besteden aan andere talen niet optimaal benut.

3. Eindverhandeling

Uit de steekproef van eindverhandelingen die de commissie in het kader van de bezoeken heeft bestudeerd, komt ze tot de vaststelling dat het niveau ervan aan de K.U.Leuven hoog tot zeer hoog is, aan de RUG voldoende tot goed, en aan de VUB voldoende. Aan de K.U.Leuven is het de commissie daarenboven opgevallen dat de heel goede eindverhandelingen ruim in aantal en van uitzonderlijke kwaliteit zijn.

De commissie is voorstander van relatief korte eindverhandelingen met eigen bijdrage van de student. In dit opzicht acht zij met name de eindverhandelingen aan de RUG en de VUB te uitvoerig geschreven en in het algemeen te refererend van karakter. Ze beveelt beide opleidingen aan omvangsrichtlijnen vast te leggen, die de studenten aanzetten tot het schrijven van beknopte eindverhandelingen. Verder heeft ze de opleiding van de VUB aangeraden om er meer op toe te zien dat bij het schrijven van een eindverhandeling wordt vertrokken vanuit een vraagstelling en dat in functie daarvan het materiaal wordt geordend, en be- en verwerkt. Het recent ingevoerde 'Werkcollege licentiaatsverhandelingen' biedt naar het oordeel van de commissie goede mogelijkheden om hieraan tegemoet te komen. Ter bewaking van het niveau van de eindverhandeling beveelt zij de opleiding tevens aan 'sluiscriteria' met betrekking tot onder meer taalaspecten, bibliografie, vraagstelling waaraan minimaal voldaan moet zijn voor de aanvaarding van de eindverhandeling - vast te leggen en deze ook bekend te maken aan de studenten. In dit verband vermeldt de commissie met instemming dat in het Engelstalig programma aan de K.U.Leuven een workshop wordt georganiseerd waarin de criteria en de eisen ten aanzien van de eindverhandeling worden verduidelijkt.

De begeleiding van de eindverhandeling is in het algemeen voldoende tot goed, maar aan de drie opleidingen wel te passief van aard, in die zin dat het initiatief dikwijls van de student zelf dient uit te gaan. De commissie beveelt de opleidingen aan de voortgang van de studenten actiever te begeleiden. Dit zou er tevens toe kunnen leiden dat het aantal studenten dat een bijkomend jaar nodig heeft om de eindverhandeling af te ronden, vermindert.

Met betrekking tot de beoordeling van de eindverhandelingen, heeft de commissie vernomen dat het aangepaste beoordelingssysteem aan de K.U.Leuven tot kleinere deviaties in de beoordelingen tussen de verschillende leden van de beoordelingscommissie heeft geleid, maar ze vraagt zich af of de 'bespreking' geen vervagende werking heeft op de beoordeling.

Verder heeft de commissie de opleiding van de RUG aangeraden om de beoordelaars van de eindverhandelingen - tenminste één ervan - onafhankelijk aan te duiden en dit pas na de afronding van de eindverhandeling te doen.

Aan de VUB stellen de betrokken leden van de beoordelingscommissie een schriftelijke verantwoording over hun beoordeling op en de commissie stelt dit zeer op prijs. Dat ook de student deze informatie krijgt, lijkt haar een goede vorm van feedback. Wel heeft de commissie vastgesteld dat blijkbaar weinig tot geen rekening wordt gehouden met het commentaar uit de beoordelingsverslagen om de globale eindbeoordeling - de graad - vast te stellen.

Ten slotte is gebleken dat de door de commissie bestudeerde eindverhandelingen aan de VUB en sommige van de bestudeerde eindverhandelingen aan de RUG te positief beoordeeld waren. De beoordelingen aan de K.U.Leuven lijken de commissie in het algemeen correct, al waren sommige van de door haar bestudeerde eindverhandelingen haar inziens ondergewaardeerd.

4. De student en zijn/haar onderwijs

4.1. Instroom

Tabel 1: Instroom generatiestudenten eerste kandidatuur opleiding wijsbegeerte in Vlaanderen voor de periode '88-'89 tot en met '94-'95 (absolute aantallen)

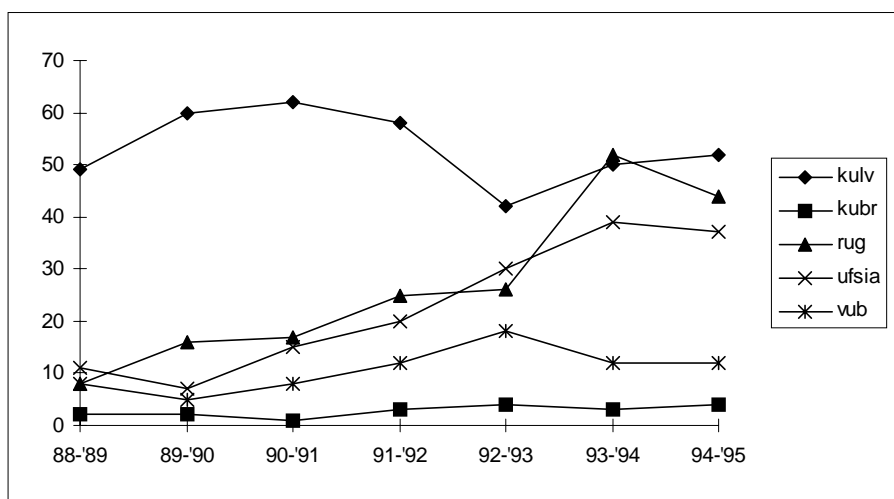
Academiejr.	K.U.Leuven	K.U.Leuven Internat. progr.	K.U.Brussel	RUG	UFSIA	VUB
'88-'89	14	35	2	8	11	8
'89-'90	17	43	2	16	7	5
'90-'91	22	40	1	17	15	8
'91-'92	22	36	3	25	20	12
'92-'93	31	11	4	26	30	18
'93-'94	27	23	3	52	39	12
'94-'95	41	11	4	44	37	12

Tabel 1 geeft een overzicht van de generatiestudenten in de eerste kandidatuur wijsbegeerte in Vlaanderen. In figuur 1 wordt de evolutie van de instroom grafisch weergegeven.

Uit de cijfergegevens blijkt dat de K.U.Leuven, de RUG en de UFSIA een gestadige groei kennen van het aantal generatiestudenten. De commissie acht de instroom aan deze drie opleidingen - zeker aan de UFSIA waar de opleiding enkel in de eerste cyclus wordt aangeboden - goed. Wel merkt zij op dat de instroom aan de KULAK over de jaren heen steeds zeer beperkt en vrij constant is gebleven en deze kleinschaligheid heeft bij de commissie vragen met betrekking tot de efficiëntie opgeroepen. Aan de VUB is de instroom over de beschouwde periode, niettegenstaande ook hier een positieve evolutie merkbaar is, steeds beperkt gebleven. De kleinschaligheid van de opleiding biedt volgens de commissie ongetwijfeld een aantal voordelen, maar toch vreest ze dat de omvang - hoewel deze niet onder de kritische grens ligt - mogelijk een bedreiging vormt voor de (toekomstige) personeelsomkadering. De commissie heeft de opleiding daarom aangeraden een actiever recruiteringsbeleid te voeren en ze heeft hieraan een aantal concrete aanbevelingen gekoppeld. Aan de K.U.Brussel is het aantal generatiestudenten steeds zeer beperkt geweest, en ook het totaal aantal studenten is er zeer gering. Ook hier biedt de omvang - die de commissie te klein acht - een aantal voordelen, maar heeft zij wel nadelige gevolgen voor de studenten en docenten. Naar het oordeel van de commissie dient de opleiding meer inspanningen te doen op het vlak van studentenrecruitering. De commissie heeft de opleidingen een aantal concrete aanbevelingen gedaan, waaronder de overweging om het kandidaatsprogramma in avondonderwijs aan te bieden en hiervoor overleg te plegen met de K.U.Leuven en de UFSIA.

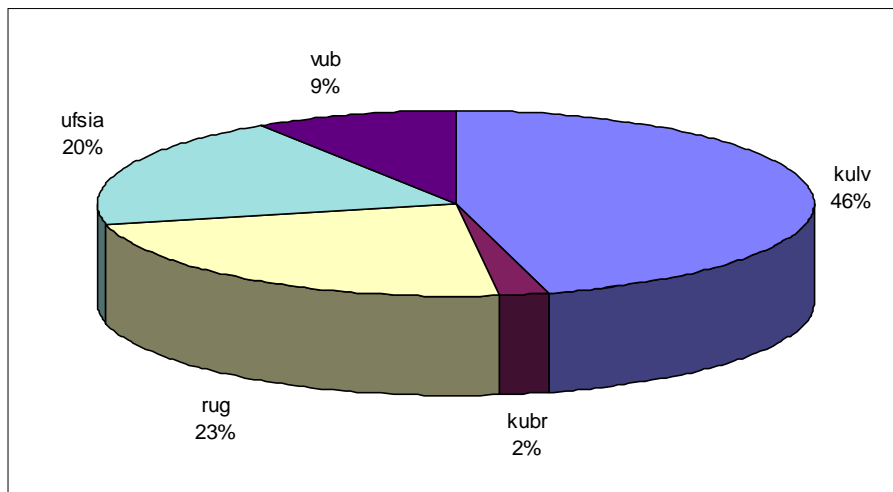
Wat het Internationaal programma te Leuven betreft, kan worden vastgesteld dat de instroom in het programma Bachelor of Arts vanaf 1988-89 stijgt tot in 1990-91, om daarna bijna constant te dalen tot 1994-95. Deze daling wordt door de opleiding toegeschreven aan een strenger toelatingsbeleid dat de laatste jaren wordt gevoerd. In het programma Master of Arts daarentegen vertoont de instroom over deze periode een aantal schommelingen, maar stijgt in het academiejaar 1994-95 tot een hoogtepunt van 23 studenten. De mondelinge 'reclame' van de afgestudeerden en de (gast)docenten voor de opleiding Master of Arts in Philosophy blijkt dus uitstekend te werken.

Figuur 1: Instroom generatiestudenten eerste kandidatuur opleiding wijsbegeerte in Vlaanderen voor de periode '88-'89 tot en met '94-'95

Uit figuur 2 kan worden afgelezen dat over de beschouwde periode, de K.U.Leuven 46% van het totaal aantal generatiestudenten dat zich inschreef voor een eerste kandidatuur aan een Vlaamse universiteit voor haar rekening nam, de RUG 23%, de UFSIA 20%, de VUB 9% en de K.U.Brussel 2%.

Figuur 2: Gemiddeld aandeel van de verschillende opleidingen op basis van de cijfergegevens met betrekking tot de generatiestudenten voor de periode '88-'89 tot en met '94-'95

4.2. Slaagcijfers

In het algemeen acht de commissie de slaagcijfers in de eerste kandidatuur - mede in het licht van de selecterende functie van dit eerste jaar - gunstig. Ook de slaagcijfers in het vervolg van de opleiding zijn in het algemeen goed. Wel is het de commissie opgevallen dat het slaagcijfer in de tweede licentie van de drie opleidingen die de tweede cyclus aanbieden iets lager ligt. Volgens de commissie is dit te wijten aan de grote aandacht die binnen de opleidingen aan de eindverhandeling wordt gegeven, wat er toe leidt dat een deel - voor de RUG zelfs een groot deel - van de studenten een extra studiejaar besteedt aan de afwerking ervan.

4.3. Gemiddelde studieduur

In het algemeen acht de commissie de gemiddelde studieduur in overeenstemming met deze die binnen de gegeven randvoorwaarden mag worden verwacht. Ze verwacht evenwel dat de structurering van de begeleiding van de eindverhandeling de gemiddelde studieduur aan de K.U.Leuven, de RUG en de VUB in positieve zin zal beïnvloeden.

5. Studeerbaarheid

5.1. Studietijd

Aan de K.U.Leuven bestaat er binnen het programma een vrij goede overeenstemming tussen de begrote en de feitelijke studietijd. Ook aan de K.U.Brussel werden inspanningen geleverd om de studietijd en de daaraan gekoppelde studiepunten op elkaar af te stemmen. In het algemeen lijkt de opleiding - met uitzondering van sommige opleidingsonderdelen - hierin geslaagd te zijn. Aan de UFSIA stemt de begrote studietijd van het major-programma in zijn geheel vrij goed overeen met de feitelijk bestede studietijd. Wel meent de commissie dat de opgegeven studietijd niet voor alle opleidingsonderdelen overeenkomt met de feitelijke tijdsinvestering. Verder heeft de commissie vastgesteld dat de major wel voldoende, maar niet overdreven zwaar is, terwijl de minor als zwaar wordt ervaren door de studenten en vaak meer studietijd vergt dan is opgegeven. De commissie vraagt zich af of dit niet ten koste gaat van de aandacht van de studenten voor de major, waardoor volgens haar de eigen wijsgerige doelstellingen in het gedrang zouden kunnen komen. Ze beveelt de opleiding aan om, in samenspraak met de studenten, overleg te plegen over de invulling van de theoretisch toegekende studietijd en hierbij te streven naar een betere verdeling van de reële studietijd over de major en de minor. Ook de afstemming van de feitelijke en de opgegeven studietijd van de diverse opleidingsonderdelen kan hierdoor worden verbeterd.

Aan de RUG en de VUB bestaat enige terughoudendheid ten aanzien van de volgens beide opleidingen 'abstracte berekening' van de studietijd. Aan de RUG leidt dit er toe dat de opleiding onvoldoende zicht heeft op de feitelijke tijdsinvestering voor de verschillende opleidingsonderdelen. Naar het oordeel van de commissie bestaat er binnen het programma evenwel onvoldoende overeenstemming tussen begrote en bestede tijd. Ze acht het gewenst dat, in samenspraak met de studenten, inzicht wordt verkregen in de reële situatie en ze beveelt de opleiding aan de studeerbaarheid van het programma en haar onderdelen te bestuderen met het oog op een betere afstemming van de opgegeven en de feitelijke studietijd.

Aan de VUB, waar wel gegevens betreffende de reële studietijd voorhanden zijn, beveelt de commissie aan de studeerbaarheid van het programma en haar onderdelen, in onderling overleg en in samenspraak met de studenten, opnieuw te bezien en hierbij tevens de resultaten van de centraal georganiseerde onderwijs-evaluatie te betrekken. De commissie doet deze aanbeveling mede op basis van haar vaststelling dat de zwaarte van het programma aan de lage kant is en naar haar oordeel moet worden verhoogd.

5.2. Studievoorlichting en -begeleiding

STUDIEVOORLICHTING

In het algemeen staat de commissie positief ten aanzien van de vele initiatieven die door de faculteiten, meestal in samenwerking met de centrale diensten voor studie-advies, worden genomen met betrekking tot de studiekeuzebegeleiding van abituriënten en aspirant-studenten.

Aan de opleidingen van de K.U.Brussel en de VUB beveelt de commissie wel aan om, in het licht van de beperkte instroom en het geringe totaal aantal studenten, meer energie te investeren in actieve werving (zie ook 4.1).

STUDIEBEGELEIDING

De intensiteit en de aard van de studiebegeleiding van de studenten tijdens de eerste kandidatuur verschilt binnen de opleidingen. In deze heeft de commissie waardering voor de adequate werking van het monitoraat aan de K.U.Leuven. Aan de K.U.Brussel is de studiebegeleiding, onder meer door de kleinschaligheid van de opleiding, zeer intensief en worden individuele problemen als vanzelfsprekend opgemerkt en besproken.

De studiebegeleiding aan de RUG, de UFSIA en de VUB is in het algemeen wel voldoende, maar dient volgens de commissie meer gestructureerd en gesystemiseerd te worden. Aan de UFSIA dienen de studenten ook beter te worden voorgelicht over en begeleid bij de keuze van hun minorprogramma.

Verder staat de commissie positief ten aanzien van de feedback die aan de studenten tijdens het eerste studiejaar van de K.U.Leuven en de K.U.Brussel wordt gegeven over hun studievoortgang aan de hand van de bespreking van hun resultaten op de proefexamens. Ook knelpunten van individuele studenten worden er tijdig gesignaleerd. Aan de UFSIA krijgen de studenten van de eerste kandidatuur enige terugkoppeling over hun studievoortgang via de bespreking van hun resultaten op de semesterexamens. De commissie acht het evenwel gewenst dat op een regelmatige basis en op een meer gestructureerde wijze feedback aan hen wordt gegeven en dit vooraleer examens worden afgelegd die leiden tot een definitieve score. Dit zou kunnen worden gerealiseerd door extra toetsen in te richten op een tijdstip dat voorafgaat aan de semesterexamens.

Aan de RUG en de VUB ontbreekt elke vorm van feedback naar de eerstejaarsstudenten over hun studievoortgang. De commissie beveelt beide opleidingen aan een aantal proefexamens in te richten en de studenten de nodige feedback te geven over hun resultaten.

De studiebegeleiding in het vervolg van de opleiding, die voornamelijk steunt op individuele contacten tussen het AP en de studenten, lijkt overal goed te functioneren.

6. De faciliteiten

Zowel te Leuven, waar de opleiding tot genoegen van de commissie beschikking heeft over een eigen en sfeervol gebouw, als te Antwerpen zijn de onderwijsruimten en practicumlokalen uitstekend uitgerust en aangenaam. Ook de beide Brusselse opleidingen beschikken over goed uitgeruste infrastructurele voorzieningen. Aan de VUB stelt de huisvesting van het personeel evenwel problemen. Te Gent worden de onderwijsruimten en practicumlokalen, die naar het oordeel van de commissie dringend aan vernieuwing toe waren, momenteel gerenoveerd.

De bibliotheek binnen de faculteit wijsbegeerte van de K.U.Leuven is een ware goudmijn voor de filosoof. Het op peil houden daarvan krijgt terecht een hoge prioriteit en de faculteit bewijst daarmee de zaak van de filosofie een substantiële dienst. Aan de K.U.Brussel en de UFSIA zijn de bibliotheken goed ingericht. De centrale bibliotheek en de ruimte voor zelfstudie aan de VUB zijn zeer goed georganiseerd. Het in de bibliotheek geïntegreerde seminarielokaal is aantrekkelijk. Het boekenbestand aan de UFSIA en de VUB is goed, het tijdschriftenbestand is er evenwel beperkt en aan de VUB zou de in de seminarielokaal aanwezige literatuur beter kunnen geselecteerd worden qua volledigheid en representativiteit alsmede overzichtelijker worden geordend. Het aanwezige boeken- en tijdschriftenbestand aan de K.U.Brussel is beperkt, maar voldoende voor een kandidaatsopleiding.

Aan de RUG wordt de bibliotheek van de faculteit letteren en wijsbegeerte gereorganiseerd. De commissie acht het positief dat de afzonderlijke seminariebibliotheken worden samengevoegd en dat daardoor het boeken- en tijdschriftenbestand op één centrale plaats beschikbaar komt, maar ze hoopt dat de definitieve inrichting ervan spoedig zal worden gerealiseerd. Verder beveelt ze de opleiding ook aan het boeken- en tijdschriftenbestand - dat volgens haar hiaten vertoont - te optimaliseren.

De computerfaciliteiten zijn naar het oordeel van de commissie voldoende aan de RUG - het computerlokaal is wel te klein - en goed aan de K.U.Brussel en de VUB. Aan de beide andere opleidingen heeft de commissie onvoldoende zicht gekregen op de situatie om hierover een uitspraak te doen of heeft dit aspect geen aanleiding gegeven tot specifieke opmerkingen.

7. De afgestudeerden

De afgestudeerden met wie de visitatiecommissie sprak, zijn over het algemeen tevreden met de opleiding die zij kregen. De kandidaten van de K.U.Brussel en de UFSIA geven aan dat zij goed in staat zijn om hun opleiding elders voort te zetten, de licentiaten van de K.U.Leuven, de RUG en de VUB voelen zich - voor zover bij wijsbegeerte mogelijk - goed voorbereid voor de aansluiting op de arbeidsmarkt en zij blijken ook een diversiteit van functies te kunnen vervullen.

Het is de commissie opgevallen dat de opleidingen in het algemeen weinig of geen gestructureerde contacten onderhouden met hun afgestudeerden. Enkel de K.U.Brussel lijkt vrij goede contacten te onderhouden op dit vlak. Aan de UFSIA werd in het kader van de visitatie een eerste aanzet gegeven betreffende de opvolging van de afgestudeerden via een onderzoek naar de studievoortgang van de kandidaat-afgestudeerden in de vervolgoopleidingen.

Aan de K.U.Leuven bestaat er op opleidingsniveau een vereniging die zich tot doel stelt de afgestudeerden samen te brengen, de onderlinge contacten te onderhouden en studiedagen te organiseren, wat de commissie trouwens positief vindt. De nieuwsgierigheid naar diegenen die zich daar niet bij aansluiten is evenwel zeer gering.

De commissie beveelt de opleidingen van K.U.Leuven, RUG en VUB aan de contacten met de afgestudeerden op een meer systematische basis te organiseren. De meeste afgestudeerden met wie de commissie sprak, zouden dit naar hun zeggen ook zelf prettig vinden. Daarenboven is de commissie van oordeel dat dergelijke contacten ook nuttig kunnen zijn met het oog op het verkrijgen van een directe terugkoppeling over verschillende aspecten van het curriculum.

8. De staf

8.1. Personeelsbezetting

Zowel aan de K.U.Leuven als aan de UFSIA is de ZAP-omkadering bevredigend te noemen. Niettemin is de onderwijslast van het ZAP, voornamelijk door de toelevering van onderwijs aan andere studierichtingen en de daarmee gepaard gaande examenlast, aan beide opleidingen hoog. Te Antwerpen is deze ook tamelijk ongelijk verdeeld en de commissie hoopt dan ook dat de voorgenomen herstructurering tot een vakgroep zal leiden tot een meer evenwichtige spreiding van de onderwijslast. Verder acht ze het onverantwoord dat de ZAP-omkadering - zoals wordt gevreesd

binnen de opleiding - naar aanleiding van een aantal toekomstige emeritaten zou afnemen. De waaier aan specialisaties binnen de staf is in het algemeen uitstekend aan de K.U.Leuven en ook aan de UFSIA is deze, gelet op het feit dat het hier enkel een kandidaatsopleiding betreft, in het algemeen goed te noemen. De AAP-omkadering is aan beide opleidingen te beperkt, aan de UFSIA zelfs ontoereikend. Te Leuven worden de aanwezige AAP-leden daarenboven in hoofdzaak ingezet voor het toeleverend onderwijs aan andere faculteiten. De visitatiecommissie beveelt de opleiding aan meer AAP-leden beschikbaar te stellen voor de eigen studenten. Aan de UFSIA dient volgens de commissie op korte termijn een AAP-lid te worden aangesteld.

Aan de K.U.Brussel is de ZAP-omkadering voldoende in relatie tot de onderwijslast, maar in termen van kritische massa te beperkt om het geheel van de wijsbegeerte te representeren. Door de beperkte formatie is de verscheidenheid binnen de staf klein, de onderwijslast tamelijk hoog en kunnen de noodzakelijke administratieve taken slechts onder enkele ZAP-leden worden verdeeld. De visitatiecommissie acht het bestaan van een afzonderlijke opleiding wijsbegeerte binnen de universiteit essentieel aangezien daar de uitdagingen voor de filosofiestudenten zijn gelegen. Ze vindt het dan ook noodzakelijk dat een minimale ZAP-omkadering verzekerd blijft en dat wordt getracht om voldoende verscheidenheid in de staf te houden.

De omvang van het personeelsbestand aan de RUG is te beperkt gezien de grote onderwijslast van het ZAP. Verschillende ZAP-leden hebben een onevenredig zware onderwijslast, wat de ruimte voor fundamenteel onderzoek voor een aantal van hen beperkt en het onderwijs aldus soms minder op onderzoek kan worden gebaseerd. Verder zijn de basisspecialisaties van de staf in hoofdzaak geconcentreerd rond enerzijds 'logica en wetenschapsfilosofie' en anderzijds 'ethica en waardenfilosofie'. Met betrekking tot 'logica en wetenschapsfilosofie' is volgens de commissie sprake van sterk onderscheiden specialisaties; bij 'ethica en waardenfilosofie' is dit wat minder het geval. Ten slotte is er ook aan de RUG een onderbezetting op het niveau van het AAP. Een uitbreiding van de AAP-omkadering zou naar het oordeel van de commissie tot een vermeerdering van het aantal oefeningen kunnen leiden.

Aan de VUB zijn met de huidige beperkte personeelomkadering de grenzen van het mogelijke bereikt. De onderwijslast van het ZAP is in het algemeen onredelijk hoog en tamelijk ongelijk verdeeld en het bijzonder begeleidingsprogramma brengt een extra-belasting met zich mee. Daarbovenop wordt de staf nog belast met assisterende - door het ontbreken van AAP-leden - en bestuurlijke taken. Deze zware (onderwijs)belasting gaat volgens de commissie in bepaalde gevallen ook ten koste van de onderzoeksactiviteiten, waardoor het onderwijs soms minder op onderzoek kan worden gebaseerd. Verder is de commissie van mening dat omwille van de beperkte omvang van de staf de differentiatie van specialismen, nodig voor het verzorgen van een volwaardige opleiding, in het gedrang komt. De visitatiecommissie acht het bestaan van een zelfstandige opleiding wijsbegeerte en daaraan gekoppeld een autonome vakgroep essentieel. Ze vindt het dan ook noodzakelijk dat, mede in het licht van een aantal toekomstige emeritaten, een minimale ZAP-omkadering verzekerd blijft en dat tevens een minimale AAP-omkadering in het vooruitzicht wordt gesteld.

Ten slotte heeft de commissie geconstateerd dat het aandeel van vrouwen in de staf bij de meeste opleidingen beperkt is, enkel aan de VUB is dit aspect goed te noemen.

8.2. Personeelsbeleid

De commissie heeft tot haar genoegen vastgesteld dat de onderwijsinzet van het academisch personeel aan alle betrokken opleidingen hoog ligt.

In het algemeen heeft de commissie de indruk dat de impact van didactische kwaliteiten bij benoemingen en bevorderingen gering is. Een uitzondering hierop vormt de UFSIA. Daar beveelt de commissie evenwel aan om de resultaten van de onderwijsevaluatie formeel aan het dossier van het ZAP toe te voegen. Aan de RUG heeft de commissie vastgesteld dat onder de leden van het AAP de indruk bestaat dat 'onderwijservaring eerder in het nadeel zou werken aangezien in het beleid voornamelijk rekening wordt gehouden met wetenschappelijke prestaties'.

Met betrekking tot de gehanteerde procedures acht de commissie het positief dat in de gelegenheidscommissies die aan de VUB naar aanleiding van aanstellingen en bevorderingen worden opgericht, ook externe deskundigen worden opgenomen en dat de gehele vakgroep noemenswaardig wordt gekend bij bevorderingen. Verder waardeert de commissie de inspanningen die de laatste jaren aan de K.U.Leuven worden geleverd om ook te recruteren buiten de eigen gelederen.

Wat de onderwijsprofessionalisering betreft, acht de commissie het positief dat vanwege het Hoger Instituut voor Wijsbegeerte van de K.U.Leuven wordt verlangd dat nieuwe docenten de praktische training die binnen de universiteit wordt georganiseerd, zouden volgen. Aan de andere universiteiten worden door de opleidingen zelf weinig tot geen initiatieven op dit vlak genomen.

9. Internationalisering

Binnen de K.U.Brussel en de UFSIA wordt, gezien het hier kandidaatsopleidingen betreft, niet geparticipeerd in internationale uitwisselingsprogramma's. Verder worden aan geen van beide opleidingen initiatieven genomen om de studenten te informeren over of voor te bereiden op internationale uitwisselingsmogelijkheden in de vervolgopleiding aan een andere universiteit.

Aan de K.U.Leuven bestaan, mede als gevolg van het internationale programma, veel en uitstekende internationale contacten. Het permanente verblijf van buitenlandse studenten en docenten en het aantrekken van gastdocenten schept daarenboven als het ware vanzelf een internationaal klimaat. De mogelijkheden tot internationalisering die hierdoor worden geboden, worden volgens de commissie evenwel niet ten volle benut. Binnen de opleiding wordt verder getracht om doctoraatsstudenten in de internationale uitwisseling te laten participeren. De commissie acht dit positief.

Binnen de opleiding van de RUG wordt voornamelijk binnen de richting 'logica en wetenschapsfilosofie' een actief beleid ten aanzien van de internationalisering gevoerd. Hierbij acht de commissie het te waarderen dat aan de studenten van de eerste licentie de mogelijkheid wordt geboden om een jaar elders te verblijven en ze heeft tot haar genoegen vastgesteld dat verschillende studenten deze mogelijkheid ook benutten. De internationale contacten van ZAP en AAP zijn, al beperken ook deze zich, tenminste voor zover zij het onderwijs aan de studenten ten nutte komen, in hoofdzaak tot de richting 'logica en wetenschapsfilosofie', voldoende tot goed.

Aan de VUB zijn er, mede als gevolg van de overbelasting van de staf, relatief weinig internationale contacten op het vlak van het onderwijs. De internationale studentenuitwisseling, waarvoor binnen de opleiding wel inspanningen worden geleverd, blijft eerder beperkt en verder vinden er weinig georganiseerde gastcolleges plaats. In het kader van de eindverhandeling bestaat een intensieve samenwerking met de opleiding wijsbegeerte van de Université Libre de Bruxelles en wordt verder gepland om de samenwerking met de Universiteit voor Humanistiek in Nederland, die zich nu voornamelijk situeert op onderzoeksvlak, te versterken en uit te breiden. De commissie kan dit laatste enkel aanmoedigen. Verder spoort zij de opleiding aan om de contacten met de ULB ook naar andere onderwijsaspecten uit te breiden, omdat ze denkt dat hierdoor mogelijkheden ontstaan om meer diversiteit in het programma van de tweede cyclus in te brengen. Ook het aantrekken van gastdocenten kan hieraan bijdragen.

10. Interne kwaliteitszorg

De visitatiecommissie staat positief ten aanzien van de aandacht die binnen de bezochte opleidingen aan de interne kwaliteitszorg wordt gegeven. In dit opzicht vindt ze het positief dat studenten in de meeste opleidingen via enquêtes bij de interne kwaliteitszorg worden betrokken. Aan de K.U.Brussel kan, dankzij de kleine omvang van de opleiding, een beroep worden gedaan op meer informele vormen van evaluatie. De commissie heeft in deze bijzonder waardering voor de evaluatiesessies waarin alle geledingen worden betrokken.

De procedure van de systematische evaluatie lijkt de commissie goed aan de K.U.Leuven, waar de bevraging zowel gericht is op docentenevaluatie als op curriculumevaluatie, en aan de VUB. Lovenswaardig acht zij ook de openheid waarmee met de resultaten van de evaluatie wordt omgegaan aan de K.U.Leuven. In tegenstelling hiermee wordt volgens de commissie zowel aan de RUG als aan de UFSIA erg omzichtig omgesprongen met deze resultaten.

Aan de RUG zou het rendement van de bevraging, die zich momenteel richt op de beoordeling van de onderscheiden opleidingsonderdelen, kunnen worden verhoogd door ook aspecten die het programma als geheel betreffen erin te betrekken. Daarnaast is het de visitatiecommissie ook niet duidelijk hoe systematisch wordt getracht om op basis van de bevragingen verbeteringen in de opleiding aan te brengen.

De opzet van de bevraging aan de UFSIA, die momenteel enkel betrekking heeft op de eerste kandidatuur, zou volgens de visitatiecommissie kunnen geoptimaliseerd worden door ook de tweede kandidatuurstudenten te bevragen en beide afnames te laten plaatsvinden tijdens het academiejaar (en niet nadat de studenten het betreffende studiejaar hebben afgesloten en reeds in een daaropvolgend studiejaar college lopen). Verder beveelt de visitatiecommissie de Antwerpse opleiding ook aan de evaluatie ten minste twee-jaarlijks uit te voeren.

Bij de interne kwaliteitszorg op opleidingsniveau zijn binnen de verschillende opleidingen één of meerdere commissies betrokken. Al naargelang de instelling gaat het over de permanente onderwijscommissie, de afdelingsraad, de opleidingscommissie en de vakgroepsraad of de sectieraad. De visitatiecommissie heeft geconstateerd dat deze organen in het algemeen goed functioneren.

Aan de RUG heeft de visitatiecommissie zich evenwel vragen gesteld over het bestaan van één opleidingscommissie voor zowel de opleiding wijsbegeerte als de opleiding moraalwetenschappen; twee opleidingen die de betrokken docenten sterk uiteen wensen te houden. Het onderscheid tussen beide opleidingen wordt hierdoor zeker niet verduidelijkt. Verder heeft de visitatiecommissie ook vastgesteld dat in de opleidingscommissie voornamelijk studenten van de opleiding moraalwetenschappen zetelen, terwijl zij een minderheid vormen binnen de studentenpopulatie. De commissie beveelt de opleiding aan twee afzonderlijke opleidingscommissies in te stellen.

Verder beveelt de visitatiecommissie de UFSIA aan het overleg omtrent het programma - dat nu voornamelijk gebeurt naar aanleiding van opgevangen signalen of op verzoek van de sectieraad - op periodieke, meer systematische bevragingen te baseren.

Ten slotte heeft de visitatiecommissie geconstateerd dat de betrokkenheid van de studenten bij de besluitvorming binnen de opleiding, via hun vertegenwoordiging in de respectieve commissies, aan alle faculteiten voldoende tot goed is. Aan de VUB laat de opleiding zich naar het oordeel van de visitatiecommissie soms zelfs te veel leiden door de wensen van de studenten.

DEEL II
OPLEIDINGSRAPPORTEN

1. Onderwijsfilosofie

1.1. Doelstellingen en eindtermen

Volgens de informatie in de zelfstudie ligt de klemtoon binnen de opleiding op de interactie tussen enerzijds maatschappelijke en wetenschappelijke vraagstukken en anderzijds de wijsgerige kritiek. Het accent valt meer op de toepassing van het wijsgerig onderzoek op wereldbeschouwelijke vraagstukken, dan op het beklemtonen van recente wijsgerige trends en modes. Het einddoel van de opleiding is 'de wijsgerige kritiek van die wereldbeschouwelijke ontwikkelingen die in de wijsgerige taal van het ogenblik aan het licht komen als gevolg van de maatschappelijke, de technologische en de wetenschappelijke veranderingen'. Verder wordt het profiel van de opleiding ook bepaald door de onderzoeksbetrokkenheid van de docerenden, in die zin dat deze hun onderzoek prioritair mogen stellen ten aanzien van hun onderwijs. De heterogeniteit van de verschillende onderzoeksbelangstellingen leidt tot diversiteit binnen de opleiding.

De visitatiecommissie is van oordeel dat de opleiding zich op een interessante en boeiende wijze profileert; de interactie met maatschappelijke en wetenschappelijke vraagstukken geeft de opleiding een eigen karakter. Met de beschikbare middelen en in de gegeven omstandigheden - de beperktheid van het aantal ZAP-leden en de omvang van hun onderwijslast - wordt op een specifieke en eigen wijze vorm gegeven aan het onderwijs. De doelstellingen die hieraan worden gekoppeld zijn vrij omslachtig omschreven, maar wel voldoende duidelijk. De vertaling ervan in het programma is voldoende tot goed. Wel is de commissie van oordeel dat er in één opzicht een discrepantie bestaat tussen wat men wil en wat feitelijk wordt geboden, met name daar waar men de kritische en wetenschappelijke benadering centraal wil stellen, maar eerder systematisch en thematisch inleidt in de filosofie.

1.2. Karakteristieken van het programma

De commissie is van oordeel dat het programma, voornamelijk via de thematische opzet van de colleges en door de interdisciplinaire opzet van de filosofie-beoefening, in zijn geheel voldoende mogelijkheden biedt om het probleemstellend en -oplossend vermogen te ontwikkelen. Ook het kritisch en constructief denken van de student wordt in goede mate bevorderd. De aandacht voor het bijbrengen van een attitude van life-long learning is goed. Er wordt met name een zekere

intellectuele gretigheid gecultiveerd die blijvend is. De mogelijkheden tot het ontwikkelen van zelfstandig leren en werken komen voornamelijk in de licenties aan bod. In de kandidaturen zijn deze mogelijkheden naar het oordeel van de commissie eerder beperkt (zie 2.3.).

2. Het programma

2.1. Opbouw van het programma

Volgens de informatie in de zelfstudie werd het programma van de opleiding wijsbegeerte in 1992, en dit naar aanleiding van het onderwijsdecreet (1991), grondig gewijzigd. Bij deze programmahervorming werd onder meer geopteerd voor het invoeren van een gemeenschappelijke stam voor alle studenten van de Faculteit Letteren en Wijsbegeerte.

Het programma van de opleiding valt uiteen in twee cycli, met name de kandidaturen en de licenties, die beide twee studiejaar omvatten. De eerste kandidatuur behelst een voor alle studenten verplicht programma bestaande uit vijf gemeenschappelijke opleidingsonderdelen - de gemeenschappelijke stam voor alle studenten van de Faculteit Letteren en Wijsbegeerte - en zes algemene wijsgerige opleidingsonderdelen. Vanaf de tweede kandidatuur worden, naast een aantal verplichte algemene opleidingsonderdelen, ook keuze-opleidingsonderdelen in de niet-wijsgerige vakken aangeboden. Met uitzondering van de eindverhandeling en de keuze-opleidingsonderdelen volgen alle studenten gedurende de gehele opleiding hetzelfde programma. Binnen het licentieprogramma worden geen specialisatiemogelijkheden aangeboden.

De kenmerken van het programma vloeien onder meer voort uit de optie die werd genomen om de wijsbegeerte systematisch aan te bieden eerder dan historisch, via een interdisciplinaire benadering en dus met ruimte voor contact met niet-wijsgerige wetenschappen (zie ook 1.1.).

Volgende karakteristieken zijn de vertaling van deze optie in het programma:

- *de hoofdpijler van het kandidaatsprogramma bestaat uit inleidingen tot de voornaamste wijsgerige studiedomeinen;*
- *de geschiedenisopleidingsonderdelen worden, op een inleidende opleidingsonderdeel in de gemeenschappelijke stam na, uitgesteld tot in de licenties;*
- *de mogelijkheid om via de keuze-opleidingsonderdelen in contact te komen met andere wetenschappen;*
- *het opleidingsonderdeel 'inleiding tot de wijsbegeerte', is bedoeld als encyclopedische cursus en als introductie tot het vakinstrumentarium;*
- *diepgaande behandeling van de geperiodiseerde geschiedenis van de wijsbegeerte in de licenties;*
- *leatuur- en probleemgerichte opleidingsonderdelen voor de verschillende historische periodes en voor de basisdisciplines in de licenties.*

Voor afgestudeerden uit het Hoger Onderwijs buiten de Universiteit worden overgangsmogelijkheden voorzien. In de zelfstudie wordt vermeld dat naar het gevoel van de opleidingscommissie wijsbegeerte en moraalwetenschappen veel te zware kandidaatsprogramma's aan deze studenten worden opgelegd en dat meer soepelheid is vereist.

Naar het oordeel van de visitatiecommissie vertoont het programma in zijn geheel een goede sequentiële opbouw.

Door het voortdurend terugkomen van logica & wetenschapsfilosofie enerzijds en ethica & waardenfilosofie anderzijds is de samenhang in het programma groot. De sterke aanwezigheid van deze beide richtingen doorheen het gehele programma geeft de opleiding enerzijds een eigen en sterk profiel, maar leidt er anderzijds toe dat bepaalde door de commissie belangrijk geachte opleidingsonderdelen niet voorkomen of in de marge worden gedrukt. Zo heeft bijvoorbeeld het opleidingsonderdeel 'metafysica' de status van een aanvullend onderdeel dat daarenboven pas in de eerste licentie is geprogrammeerd. Daartegenover staat wel dat binnen het pakket logica en wetenschapsfilosofie in de tweede kandidatuur een gedeelte 'ontologie' wordt gedoceerd.

Verder wordt een redelijk aanbod aan niet-filosofische opleidingsonderdelen aangeboden. De commissie acht het positief dat aan de studenten de mogelijkheid wordt geboden om heel uitdrukkelijk hun eigen interesses in een bepaald wetenschapsgebied uit te diepen, maar is van oordeel dat de brede keuzeruimte ook tot een te grote versnippering van het keuzepakket kan leiden. Verder is het de commissie opgevallen dat er geen regels bestaan voor de keuze van opleidingsonderdelen. Enkel de individuele keuze van de student wordt beoordeeld door de examencommissie van de vakgroep. De commissie beveelt de opleiding aan om samenhangende keuzepakketten aan te bieden, die voldoende ruim zijn, maar wel geprofileerd binnen bepaalde wetenschapsdomeinen. Hierdoor kan voldoende coherentie en diepgang in de pakketten worden gegarandeerd, en zal de student tevens worden gestimuleerd om zich binnen een bepaald wetenschapsgebied te specialiseren. Daarenboven wordt ook het keuzeprocess voor de student vereenvoudigd.

Binnen het wijsgerig gedeelte van het programma bestaat geen keuze- of aparte specialisatiemogelijkheid, met uitzondering van de eindverhandeling. De opleiding is duidelijk geprofileerd in de twee bovenvermelde richtingen, met name 'logica en wetenschapsfilosofie' enerzijds en 'ethica en waardenfilosofie' anderzijds, maar daartussen of daarbinnen kan, afgezien van de eindverhandeling, niet gekozen worden.

Met betrekking tot de zwaarte van de programma's die aan HOBU-afgestudeerden worden opgelegd, wenst de commissie ten slotte op te merken dat indien men lichtere programma's wenst aan te bieden aan deze studenten, het niveau van de opleiding goed moet bewaakt worden.

2.2. Inhoud van het programma

De visitatiecommissie acht het gehele programma van goed niveau en voldoende actueel qua inhoud. Het niveau van de meeste wijsgerige opleidingsonderdelen is goed. Wel is de commissie van mening dat de filosofische component in een aantal opleidingsonderdelen met betrekking tot ethica en waardenfilosofie beperkt is. In deze opleidingsonderdelen wordt veel aandacht besteed aan geschiedenis en (mens- en cultuur)wetenschappen. Wellicht is dit een gevolg van de gemeenschappelijkheid van deze opleidingsonderdelen voor de opleiding wijsbegeerte en de opleiding moraalwetenschappen. Niettemin acht de commissie het wenselijk dat de strikt filosofische component in de opleidingsonderdelen met betrekking tot ethica en waardenfilosofie wordt versterkt voor de filosofiestudenten. Verder is de commissie van oordeel dat ook de geschiedenis van de filosofie weinig wordt geïntegreerd in de thematische colleges.

Wat de niet-wijsgerige opleidingsonderdelen betreft, heeft de commissie zich op grond van het aangeleverde materiaal geen voldoende duidelijk beeld kunnen vormen van het niveau ervan.

Binnen het programma, en dit voornamelijk in de kandidaturen, is verder weinig plaats voor het zelf, onder begeleiding lezen van oorspronkelijke teksten. Naar het oordeel van de commissie wordt het materiaal dat zo rijk aanwezig is in de geschiedenis van de filosofie daardoor niet voldoende aangeboord. De commissie beveelt aan de tekstlezing meer te richten op primair materiaal en dit eerder in de opleiding aan bod te laten komen.

Ten slotte is de commissie van oordeel dat de hoge onderwijsbelasting van sommige ZAP-leden weinig ruimte laat voor fundamenteel onderzoek (zie 8.1.), wat in het algemeen gevolgen heeft voor de onderzoeksgebondenheid van het onderwijs en dit binnen een opleiding die de verbinding tussen onderwijs en onderzoek sterk benadrukt.

2.3. Gebruikte werkvormen

Blijkens de informatie in de zelfstudie wordt voornamelijk in de eerste kandidatuur gebruik gemaakt van hoorcolleges. Vanaf de tweede kandidatuur neemt het aandeel van andere onderwijsvormen, zoals oefeningen, leatuur- en schrijfopdrachten, en discussies toe en wordt meer beroep gedaan op de zelfwerkzaamheid van de studenten. Verder wordt ook de computer ter ondersteuning van het onderwijs ingeschakeld.

De visitatiecommissie is van oordeel dat in de eerste kandidatuur erg veel nadruk ligt op hoorcolleges en dat daar weinig plaats is voor begeleide oefeningen. Verder heeft de commissie, met betrekking tot de oefeningen in de kandidaturen, vastgesteld dat een aantal van de geprogrammeerde oefeningen-uren of niet worden ingevuld, of worden vervangen door enerzijds theoretische hoorcolleges of anderzijds door een opdracht die de student moet uitvoeren, maar waarbij deze niet wordt begeleid. Slechts enkele oefeningensessies worden besteed aan referaten door studenten. Het is wenselijk dat meer aandacht - en dit zeker in de eerste kandidatuur - zou worden besteed aan begeleide oefeningen, waarin onder meer het zelfstandig leren en werken alsmede de taalvaardigheid van de studenten wordt bevorderd. In de overige jaren lijkt de variatie aan werkvormen goed. Wel is de commissie van oordeel dat de terugkoppeling over de werkstukken die de studenten dienen te maken, en die al dan niet worden betrokken in de evaluatie, dient te worden gegarandeerd.

Ten slotte wenst de commissie haar waardering uit te spreken voor de computerondersteunde zelfstudiepakketten logica. Ook het cursusmateriaal is naar haar mening goed en van degelijke kwaliteit. Wel is de commissie van oordeel dat de gewoonte om voor alle opleidingsonderdelen in de eerste cyclus syllabi aan te bieden die de volledige of bijna volledige collegetekst bevatten de effectiviteit van het volgen van de colleges niet bevordert en de studenten onvoldoende prikkelt tot zelf-activiteit .

2.4. Toetsing

Naar het oordeel van de visitatiecommissie beantwoorden de examenvormen aan de inhoud en de doelstellingen van de opleiding en zijn de examens representatief voor de leerstof.

Het niveau van de examens is voldoende tot goed. Wel is de commissie van oordeel dat een deel van de examens, voornamelijk deze met betrekking tot ethica en waardenfilosofie, een sterk reproductief karakter hebben. De commissie beveelt aan om deze examens meer te richten op het toetsen van inzicht.

2.5. Vaardigheden van studenten

De visitatiecommissie is van oordeel dat binnen het programma, voornamelijk via de geschreven werkstukken en de eindverhandeling, voldoende aandacht wordt besteed aan de schriftelijke uitdrukkingsvaardigheden. Wel zou de feedback met betrekking tot taalkundige en redactionele vaardigheden kunnen worden verbeterd. De mondelinge vaardigheden komen aan de orde - en worden daar ook in een bepaald opzicht 'getraind' - in het systeem van examens waar de toetsing veelal gebeurt in mondelinge vorm met schriftelijke voorbereiding. De commissie is evenwel van oordeel dat deze vaardigheden zich ook zouden moeten concretiseren in discussie- en referaten-colleges met eigen presentaties van de student. Op dit vlak is het aanbod binnen de opleiding nog beperkt. De aandacht voor de ontwikkeling van computervaardigheden acht de commissie goed.

Ten slotte wordt binnen het programma geen expliciete aandacht besteed aan het bijbrengen van vaardigheden in het lezen van filosofische teksten in de oorspronkelijke taal (zie ook 2.2).

3. *Eindverhandeling*

Uit de steekproef van eindverhandelingen die de commissie heeft bestudeerd, komt zij tot de vaststelling dat het niveau ervan verschilt, maar in de regel als voldoende tot goed is te beoordelen. De bestudeerde eindverhandelingen waarin een eigen systematische benadering werd gehanteerd, waren evenwel soms teleurstellend. Verder is de commissie van oordeel dat de eindverhandelingen veel te uitvoerig zijn geschreven en een sterk refererend karakter hebben. Ze acht het gewenst dat het accent komt te liggen op relatief korte eindverhandelingen met meer eigen bijdrage van de student. Ze beveelt de opleiding aan omvangsrichtlijnen vast te leggen, die de studenten aanzetten tot het schrijven van beknopte en tot de hoofdzaken beperkte eindverhandelingen.

Verder heeft de commissie zich vragen gesteld over de wijze waarop de totstandkoming van de eindverhandeling wordt begeleid en gestructureerd. In het algemeen acht de commissie de begeleiding van de eindverhandeling wel voldoende, maar enerzijds dient het initiatief veelal van de student zelf uit te gaan, en anderzijds blijken er problemen te zijn met betrekking tot het afronden van de eindverhandeling. De commissie heeft met name vastgesteld - en acht dit niet wenselijk - dat een groot deel van de studenten een bijkomend jaar nodig heeft voor het afwerken van de eindverhandeling. Ze beveelt aan de voortgang van de studenten beter te begeleiden en de studenten op vastgestelde tijdstippen te laten rapporteren over hun vooruitgang.

Met betrekking tot de beoordeling van de eindverhandeling lijkt het de commissie gewenst dat de beoordelaars - ten minste één ervan - enerzijds onafhankelijk zouden worden aangeduid en dat dit anderzijds pas zou gebeuren na de afronding van de eindverhandeling. De commissie heeft namelijk geconstateerd dat studenten vaak zelf de beoordelaars kiezen aan het begin van de werkzaamheden aan de eindverhandeling en dat deze beoordelaars soms van bij de aanvang worden betrokken bij de begeleiding. De commissie is van oordeel dat een beoordelaar afstand moet hebben en dat de verwevenheid begeleider/beoordelaar niet wenselijk is.

Ten slotte waren de beoordelingen van de eindverhandelingen die de commissie heeft bestudeerd, soms te positief.

4. De student en zijn/haar onderwijs

4.1. Instroom en totaal aantallen studenten

Tabel 1: Totaal aantal studenten wijsbegeerte voor de periode '88-'89 t.e.m. '94-'95

Academiejr.	gen. stud.	1ste kand.	2de kand.	1ste lic.	2de lic.
'88-'89	8	27	13	17	14
'89-'90	16	32	11	11	18
'90-'91	17	36	12	8	17
'91-'92	25	46	13	12	8
'92-'93	26	55	16	14	16
'93-'94	52	80	28	17	12
'94-'95	44	87	36	24	19

Vanaf '88-'89 stijgt het aantal generatiestudenten (aantal 8) bijna constant tot in '94-'95 (aantal 44). Volgens de informatie in de zelfstudie stijgt het aandeel van de generatiestudenten wijsbegeerte in de Faculteit Letteren en Wijsbegeerte over de periode '88-'89 t.e.m. '95-'96 van 2,5% tot 5,8%. Ook het aandeel van de generatiestudenten wijsbegeerte in de totale universitaire studentenpopulatie neemt toe vanaf '89-'90 en bedraagt gedurende de laatste drie jaren meer dan 1%. De opleiding wijsbegeerte heeft de laatste jaren dus duidelijk aan aantrekkingskracht gewonnen. De oorzaken hiervan blijven evenwel onbekend.

4.2. Slaagcijfers

Tabel 2: Slaagpercentages studenten wijsbegeerte (1987/88-1994/95)
(verhouding aantal geslaagden t.o.v. het aantal studenten ingeschreven op de rol)

Academiejr.	gen. stud.	1ste kand.	2de kand.	1ste lic.	2de lic.
'87-'88	33,3	33,3	84,6	90,0	60,0
'88-'89	50,0	45,8	76,9	82,4	64,3
'89-'90	50,0	34,4	90,0	100,0	55,6
'90-'91	52,9	41,7	100,0	50,0	41,2
'91-'92	25,0	31,8	75,0	100,0	42,9
'92-'93	48,0	48,1	80,0	71,4	62,5
'93-'94	32,7	32,5	75,0	82,3	75,0
'94-'95	30,4	36,6	81,1	79,1	30,0

Over de periode '87-'88 tot en met '94-'95 slagen gemiddeld 36,9% van de generatiestudenten in de eerste kandidatuur, het globale slaagpercentage van de eerste kandidatuur in deze periode bedraagt 37,3%. In de daaropvolgende studie jaren bedraagt het slaagpercentage voor dezelfde

periode 81,4% in de tweede kandidatuur en 82,3% in de eerste licentie. In de tweede licentie daalt het percentage tot 53,4%.

De eerste kandidatuur heeft een duidelijk selecterende functie, wat naar de mening van de commissie begrijpelijk is, gezien het ontbreken van specifieke ingangseisen. In dit licht acht ze de slaagcijfers dan ook niet ongunstig. Ook de slaagcijfers in het vervolg van de opleiding zijn in hun globaliteit redelijk goed te noemen. Het lagere slaagcijfer in de tweede licentie staat volgens de commissie in relatie met de grote aandacht die aan de eindverhandeling wordt gegeven, waardoor een groot deel van de studenten een extra studiejaar besteedt aan de afwerking ervan (zie 3).

4.3. Gemiddelde studieduur

Over de periode '85-'86 tot en met '90-'91 behaalt gemiddeld 28,5% van het aantal generatiestudenten het eindexamen wijsbegeerte. Meer dan 70% van de instromende studenten verlaat de opleiding zonder kwalificatie. 52,5% van de drop-outs verlaat de opleiding na één jaar.

Van de gediplomeerden behaalt gemiddeld 42% het diploma in de nominaal voorgeschreven studieduur van 4 jaar, 45% overschijdt de studieduur met één jaar en 13% met twee of meer jaren.

De commissie acht de gemiddelde studieduur in overeenstemming met deze die binnen de gegeven randvoorwaarden mag worden verwacht. Ze verwacht evenwel een verbetering van de gemiddelde studieduur indien de door haar voorgestelde maatregelen met betrekking tot de eindverhandeling worden geëffectueerd.

5. Studeerbaarheid

5.1. Studietijd

Binnen de opleiding zijn geen gegevens voorhanden betreffende de overeenstemming tussen de feitelijk bestede en de begrote studietijd. Uit de zelfstudie en de gesprekken die de commissie voerde, blijkt trouwens dat de opleiding zich in enige mate verzet tegen de volgens hen 'boekhoudkundige benadering' van de studietijd. De ZAP-leden bepalen individueel welke eisen zij voor hun opleidingsonderde(e)l(en) ten aanzien van de studenten stellen, en verder wordt er vanuit gegaan dat de studenten problemen betreffende de studeerbaarheid van het programma en haar onderdelen aan de vakgroepsraad zullen signaleren.

De commissie heeft begrip voor deze visie, maar is van oordeel dat de opleiding daardoor onvoldoende zicht heeft op de feitelijke tijdsinvestering voor de verschillende opleidingsonderdelen. De commissie zelf heeft de indruk dat enerzijds bepaalde opleidingsonderdelen te weinig van de studenten vragen in relatie tot het aantal studiepunten dat ervoor is voorzien, maar dat dit mogelijk wordt gecompenseerd door een extra zware belasting in andere opleidingsonderdelen of door de werkzaamheden aan de eindverhandeling.

De commissie acht het gewenst dat, in samenspraak met de studenten, inzicht wordt verkregen in de reële situatie en beveelt daarom aan de studeerbaarheid van het programma in haar onderdelen te bestuderen met het oog op een betere afstemming van de opgegeven en de feitelijke studietijd ervan.

5.2. Studievoorblichting en -begeleiding

STUDIEVOORLICHTING

Blijkens de informatie in de zelfstudie wordt de studievoorblichting aan abiturienten georganiseerd door de opleiding wijsbegeerte in samenwerking met het Adviescentrum voor Studenten. Op info-dagen wordt aan de aspirant-studenten informatie verstrekt over de organisatie van de studies, over de inhoud en de doelstellingen van de opleiding, over de opleidingsonderdelen in het eerste studiejaar en over de optimale voorkennis.

Verder organiseert het adviescentrum ook info-dagen voor ouders van toekomstige studenten.

De visitatiecommissie staat positief ten aanzien van de initiatieven die genomen worden met betrekking tot studiekeuzebegeleiding van abiturienten en aspirant-studenten.

STUDIEBEGELEIDING

Studenten met problemen inzake studiemethode en -organisatie kunnen op individuele basis een beroep doen op het Adviescentrum voor Studenten. Deze dienst adviseert ook bij studie-onderbreking en -mislukkingen. Verder geeft hij ook informatie met betrekking tot verder studeren en beroepsperspectieven.

De visitatiecommissie waardeert de initiatieven van het Adviescentrum voor Studenten.

Verder kunnen de studenten met klachten over het onderwijs- en examengebeuren terecht bij een facultair ombudspersoon. Daarnaast bestaat ook een institutionele ombudspersoon waarop de studenten een beroep kunnen doen.

De interne gestructureerde studiebegeleiding in de eerste kandidatuur beperkt zich tot de gemeenschappelijke onderdelen. Voor de begeleiding bij deze opleidingsonderdelen staat één AAP-lid ter beschikking. De studenten kunnen daarnaast op eigen initiatief ook een beroep doen op de individuele ZAP- en AAP-leden. Verder organiseren de studenten via de Kring Moraal en Filosofie uren waarop de eerstejaarsstudenten in contact kunnen komen met medestudenten die hen kunnen bijstaan tijdens hun studies.

De visitatiecommissie acht het positief dat specifiek voor de begeleiding van de gemeenschappelijke opleidingsonderdelen in de eerste kandidatuur een AAP-lid - van wie de inspanningen in het algemeen, maar in het bijzonder door de studenten worden gewaardeerd - wordt ingeschakeld, maar is van oordeel dat de gestructureerde onderwijsbegeleiding in dit eerste jaar toch te beperkt is en te weinig systematisch gebeurt. Ze acht een verdere uitbouw van het begeleidingssysteem in de eerste kandidatuur gewenst. Verder heeft de commissie vastgesteld dat geen enkele vorm van feedback naar de eerstejaarsstudenten over hun studievoortgang bestaat. Ze beveelt de opleiding aan een aantal proeftentamens in te richten en de studenten de nodige terugkoppeling over hun resultaten te geven. Op deze wijze kunnen ook knelpunten van individuele studenten tijdig worden gesignaleerd en opgevangen.

De studiebegeleiding in het vervolg van de opleiding steunt voornamelijk op persoonlijke contacten tussen ZAP/AAP en studenten. Door de beperktere omvang van de groepen studenten en de naar het oordeel van de studenten open en actieve houding van het ZAP en AAP van de vakgroep lijkt de informele wijze van studiebegeleiding adequaat te functioneren.

6. De faciliteiten

De onderwijsruimten en practicumlokalen, die naar het oordeel van de commissie dringend aan vernieuwing toe waren, worden momenteel gerenoveerd.

Verder werd aan de visitatiecommissie gesignaleerd dat ook de bibliotheek van de Faculteit Letteren en Wijsbegeerte wordt gereorganiseerd. De vroegere 'seminariebibliotheken' worden samengebracht in één groot geheel, zowel wat betreft de boeken, de naslagwerken als de tijdschriften. Doordat de bibliotheek zich in een overgangsfase bevindt, heeft de commissie zich geen duidelijk beeld kunnen vormen van de organisatie ervan. Het voor de studenten beschikbare boeken- en tijdschriftenbestand vertoont evenwel hiaten. De commissie beveelt de opleiding aan het globale aanbod te optimaliseren. Verder vindt zij het positief dat de verschillende seminariebibliotheken worden gefusioneerd tot één bibliotheek en dat het boeken- en tijdschriftenbestand op één centrale plaats beschikbaar komt, maar hoopt zij dat de definitieve inrichting van de bibliotheek spoedig zal worden gerealiseerd.

Ten slotte acht de visitatiecommissie de computerfaciliteiten voldoende. Het computerlokaal is evenwel te klein.

7. De afgestudeerden

De afgestudeerden met wie de visitatiecommissie sprak, zijn over het algemeen tevreden met de opleiding die zij kregen. Naar hun oordeel zijn zij - voor zover bij wijsbegeerte mogelijk - goed voorbereid voor de aansluiting op de arbeidsmarkt. Zij blijken een diversiteit van functies te kunnen vervullen.

De opleiding onderhoudt enkel occasionele contacten met afgestudeerden en verder bestaat er een vereniging van afgestudeerden. De visitatiecommissie acht het gewenst dat de contacten met de afgestudeerden op een meer systematische basis zouden worden georganiseerd. De afgestudeerden van de opleiding zouden het immers ook zelf prettig vinden om regelmatig contact te hebben. Daarenboven kunnen dergelijke contacten ook nuttig zijn met het oog op het verkrijgen van een directe terugkoppeling over verschillende aspecten van het curriculum. In dit opzicht wordt door de universiteit gepland om vijfjaarlijks een enquête te organiseren onder de recent afgestudeerden. De verkregen informatie zal ook aan de faculteiten worden gegeven die dit kunnen gebruiken bij curriculumopbouw.

8. De staf

8.1. Personeelsbezetting

De omvang van het personeelbestand is naar het oordeel van de commissie te beperkt gezien de grote - ook in andere opleidingen - onderwijslast van het ZAP. Verschillende ZAP-leden hebben naar het oordeel van de commissie een onevenredig zware onderwijslast. Voor bepaalde ZAP-leden wordt hierdoor de ruimte voor fundamenteel onderzoek beperkt, waardoor het onderwijs soms minder op onderzoek kan worden gebaseerd.

Verder is er naar het oordeel van de commissie een onderbezetting op het niveau van het AAP. Een uitbreiding van de AAP-omkadering zou tot een vermeerdering van het aantal oefeningen kunnen leiden.

De commissie heeft vastgesteld dat de basisspecialisaties van de staf hoofdzakelijk zijn geconcentreerd rond enerzijds 'logica en wetenschapsfilosofie' en anderzijds 'ethica en waardenfilosofie'. Met betrekking tot 'logica en wetenschapsfilosofie' is er volgens de commissie sprake van sterk onderscheiden specialisaties; bij 'ethica en waardenfilosofie' is dit wat minder het geval.

Het aandeel vrouwen in de staf is klein, zeker in verhouding tot het aantal vrouwelijke studenten.

8.2. Personeelsbeleid

Met betrekking tot benoemingen en bevorderingen bestaat onder de leden van het AAP de indruk dat 'onderwijservaring eerder in het nadeel zou werken aangezien in het beleid voornamelijk rekening wordt gehouden met wetenschappelijke prestaties'.

Verder wordt binnen de opleiding geen afzonderlijke onderwijskundige vorming voor de leden van het academisch personeel georganiseerd. De begeleiding van de AAP-leden gebeurt informeel.

Ten slotte waardeert de visitatiecommissie de onderwijsinzet van het zelfstandig en het assisterend academisch personeel. Ondanks de voorkeur voor onderzoek binnen de staf, zet deze zich ook goed en toegewijd in voor het onderwijs.

9. Internationalisering

Binnen de opleiding wordt, voornamelijk binnen de richting 'logica en wetenschapsfilosofie' een actief beleid ten aanzien van de internationalisering gevoerd. Dat aan de eerste licentiestudenten de mogelijkheid wordt geboden om een jaar elders te verblijven en het feit dat verschillenden dit ook doen, wordt als positief ervaren door de commissie.

Ook de internationale contacten van ZAP en AAP zijn voldoende, al zijn ook deze, tenminste voor zover zij het onderwijs aan de studenten ten nutte komen, grotendeels beperkt tot de richting 'logica en wetenschapsfilosofie'.

10. Interne kwaliteitszorg

10.1. De zelfstudie

De zelfstudie is, samen met de bijlagen, een informatief document dat evenwel minder wijdlopend had mogen zijn. Verder is de zelfstudie eerder beschrijvend dan kritisch. De enkele zwakke punten van de opleiding die worden aangehaald in het rapport worden aan externe oorzaken toegeschreven. Ten slotte is de commissie van oordeel dat het rapport vanuit een sterk defensieve houding is opgesteld.

10.2. De interne kwaliteitszorg

BETROKKEN RADEN EN COMMISSIES

Blijkens de zelfstudie wordt het onderwijsbeleid op centraal niveau behartigd door de Onderwijsraad, ondersteund door de Dienst Onderwijsbeleid. Op facultair niveau organiseert de commissie Onderwijs-evaluatie de onderwijsevaluatie en verwerkt de resultaten ervan voor de gehele Faculteit Letteren en Wijsbegeerte. Deze commissie is tevens belast met de vertaling van de resultaten naar de onderwijspraktijk.

Op het niveau van de vakgroep staan de opleidingscommissie en de vakgroepsraad in voor de interne kwaliteitszorg. De opleidingscommissie adviseert de faculteitsraad over de opbouw per studiejaar van de opleiding in termen van opleidingsonderdelen. De vakgroepsraad heeft tot taak het opleidingsprogramma te verzorgen.

Naar het oordeel van de visitatiecommissie lijken de besprekingen betreffende curriculumherziening en -innovatie binnen de opleidingscommissie en de vakgroepsraad adequaat te verlopen. Wel heeft de visitatiecommissie zich vragen gesteld over het bestaan van één opleidingscommissie voor zowel de opleiding wijsbegeerte als de opleiding moraalwetenschappen; twee opleidingen die de betrokken docenten sterk uiteen wensen te houden. De visitatiecommissie is van oordeel dat dit het onderscheid tussen beide opleidingen niet verduidelijkt. Ze acht het daarom gewenst dat twee afzonderlijke opleidingscommissies worden opgericht.

De betrokkenheid van de studenten bij de besluitvorming binnen de opleiding lijkt voldoende. De visitatiecommissie heeft evenwel vastgesteld dat in de opleidingscommissie voornamelijk studenten van de opleiding moraalwetenschappen zijn vertegenwoordigd, terwijl zij een minderheid vormen binnen de studentenpopulatie.

ONDERWIJSEVALUATIE

Sinds het academiejaar '93-'94 vindt een centraal georganiseerde evaluatie van het onderwijs door studenten plaats. Deze evaluatie is erop gericht zo concreet mogelijke feedback en indicaties te geven aan de lesgevers, zodat gerichte aanpassingen in het onderwijs kunnen worden aangebracht. Voor de verwerking, interpretatie en terugkoppeling van de evaluatie werd per faculteit een evaluatiecommissie opgericht. Naast deze vorm van kwaliteitszorg worden ook andere vormen, zoals rendementsanalyses van de opleiding en analyses van studieloopbanen, aangewend.

De visitatiecommissie staat positief ten aanzien van de jaarlijkse bevraging van de studenten over het onderwijs. Volgens haar zou het rendement van deze bevraging, die zich momenteel richt op de beoordeling van de onderscheiden opleidingsonderdelen, evenwel kunnen worden verhoogd door ook aspecten die het programma als geheel betreffen erin te betrekken. Dergelijke gegevens kunnen ook hun nut hebben in het licht van curriculumhervorming.

Verder is de visitatiecommissie van oordeel dat erg omzichtig en voorzichtig wordt omgegaan met de resultaten van de evaluatie en is het haar niet duidelijk hoe systematisch wordt getracht om op basis van de bevragingen verbeteringen in de opleiding aan te brengen.

Katholieke Universiteit Leuven

De opleiding wijsbegeerte binnen het Hoger Instituut voor Wijsbegeerte

---

1. Onderwijsfilosofie

1.1. Doelstellingen en eindtermen

Blijkens de zelfstudie is, vanuit de neothomistische achtergrond van het Instituut in de schoot van de K.U.Leuven, bij de inhoudelijke profilering altijd een positieve interesse levendig gebleven voor een confrontatie met zowel de moderne wetenschappen als met de christelijke godsdienst. In de Leuvense opleiding wordt veel belang gehecht aan de historische context van de wijsgerige problematiek. Verder is er ook een grote belangstelling voor de metafysische problematiek in al zijn aspecten, voor de fenomenologie, voor antropologie en psycho-analyse, voor politieke en sociale filosofie, en voor antieke en middeleeuwse filosofie.

Tegen deze achtergrond kan de algemene doelstelling van de opleiding omschreven worden als: 'het aanbieden van een algemene vorming, door een systematische bezinning over fundamentele vragen betreffende mens en wereld. Als reflectie sluit de wijsbegeerte tevens aan bij andere domeinen (kunst, maatschappij, taal, wetenschappen en godsdienst) en heeft ze bijzondere aandacht voor haar eigen historische dimensie. De door de wijsgerige vorming beoogde geesteshoudingen zijn: kritische instelling, zin voor het algemene, openheid voor de complexiteit van de werkelijkheid, bekwaamheid tot omgaan met teksten van een zekere diepgang, en vaardigheid in het geargumenteerde opbouwen van een betoog'.

De visitatiecommissie heeft waardering voor de manier waarop de opleiding zich inhoudelijk profileert en hiermee samenhangend voor de wijze waarop de filosofie wordt beoefend, met name in relatie met de eigen traditie waarin aan de bespreking van wijsgerige teksten een zekere voorrang wordt gegeven boven het systematisch behandelen van filosofische problemen. De doelstellingen en eindtermen, die helder en duidelijk zijn geformuleerd, worden binnen de gegeven randvoorwaarden - de ruime staf met vele verschillende specialismen staat hiervoor borg - op een uitstekende wijze gerealiseerd. Wel is de commissie van oordeel dat binnen het programma - als gevolg van een aantal recent doorgevoerde wijzigingen - meer wordt gerealiseerd dan datgene wat volgens de wijze waarop de opleiding zichzelf voorstelt theoretisch wordt nagestreefd. Ze beveelt aan de eindtermen bij te stellen in functie van de evolutie binnen de opleiding.

1.2. Karakteristieken van het programma

Het programma biedt in zijn geheel goede mogelijkheden om het probleemstellend en -oplossend vermogen te ontwikkelen, om het kritisch en constructief denken aan te scherpen en om het zelfstandig leren en werken te bevorderen. Wel is de commissie van oordeel dat deze mogelijkheden wat meer aandacht in de kandidaturen zouden mogen krijgen. De aandacht voor het bijbrengen van een attitude van life-long learning is zeer goed. De opzet van het programma maakt steeds duidelijk dat er meer te bestuderen is dan de student in vier jaar krijgt aangeboden.

2. Het programma

2.1. Opbouw van het programma

De opbouw van het programma vloeit rechtstreeks voort uit de fundamentele optie om de studenten een brede, zowel systematische als historische vorming in de wijsbegeerte te geven, met ruimte voor zowel thematische studie als voor de studie van auteurs en filosofische stromingen.

De opleiding in de wijsbegeerte wordt ingedeeld in twee cycli. De eerste cyclus, de kandidaturen, omvat twee studie jaren en biedt, naast een historische inleiding in de wijsbegeerte, een algemene vorming in haar basisdisciplines, met name metafysica, ethiek, logica en kenleer, terwijl ook de psychologie een vast onderdeel van het programma uitmaakt. Daarnaast dienen de studenten ook een aantal niet-wijsgerige opleidingsonderdelen, die aanleunen bij een andere studierichting binnen de universiteit, te volgen. Deze opleidingsonderdelen zijn ondergebracht in vier groepen - taal- en cultuurwetenschappen, exacte wetenschappen, gedragswetenschappen, en godsdienstwetenschappen - waaruit de student er één kiest. De tweede cyclus, die eveneens twee studie jaren behelst, beoogt een verdieping van de filosofische kennis. Het accent ligt op de studie van de wijsgerige teksten uit de verschillende wijsgerige tradities en op grondige vraagstukken. De studenten maken kennis met een diepgaande studie van wijsgerige problemen in de verschillende deelgebieden en in de geschiedenis van de filosofie, waarbij elk gebied en elke periode in een afzonderlijk opleidingsonderdeel aan bod komen. Verder werden recent een aantal wijzigingen in het programma doorgevoerd, waardoor aan de studenten een aantal mogelijkheden wordt geboden om een eigen 'studiepad' uit te zetten, en zich op die manier meer te specialiseren. Gepland wordt om deze studiepaden meer en meer uit te bouwen.

De eerste cyclus wordt ook aan de KULAK ingericht. Het aangeboden programma stemt vrijwel geheel overeen met dat van de kandidaturen aan de K.U.Leuven.

Verder worden voor afgestudeerden uit het Hoger Onderwijs buiten de Universiteit overgangsmogelijkheden voorzien, in die zin dat zij studieduurverkorting kunnen verkrijgen.

De kandidaturen en de licenties worden ook aangeboden in het Engels. De programma's Bachelor of Arts (BA) in Philosophy en Master of Arts (MA) in Philosophy maken deel uit van het International Programme. De klemtonen binnen deze programma's zijn dezelfde als in de Nederlandse opleiding.

De visitatiecommissie vindt het programma uitstekend en veelzijdig, strak van opzet en met veel mogelijkheden om uit te waaiëren in specialismen van velerlei aard. De sequentiële opbouw en samenhang ervan zijn goed. Sinds de meest recente wijzigingen lijkt het programma de ideale combinatie van een brede opleiding met de mogelijkheid tot enige specialisatie.

Verder staat de commissie positief ten aanzien van het aanbod niet-wijsgerige opleidingsonderdelen in de kandidaturen en hun groepering in vier groepen. Wel acht zij het gewenst dat de aansluiting

van het programma in de licenties op bepaalde keuzegroepen in de kandidaturen wordt verbeterd. De commissie heeft met name vastgesteld dat studenten die in de kandidaturen niet-wijsgerige opleidingsonderdelen kiezen uit de groep exacte wetenschappen of uit de groep gedragswetenschappen, in de licenties op hun honger blijven zitten, aangezien hier nauwelijks opleidingsonderdelen worden aangeboden die een verdere verdieping binnen deze wetenschapsgebieden mogelijk maken. Ze geeft daarom in overweging om, in het licht van de geplande uitbouw van de studiepaden, het aanbod aan niet-wijsgerige opleidingsonderdelen uit te breiden.

Ten slotte vernam de commissie dat zowel in de eerste en de tweede kandidatuur als in de enige kandidatuur overlappingsproblemen voorkomen. De commissie is van oordeel dat aan deze organisatorische problemen gewerkt dient te worden.

Met betrekking tot het Internationaal Programma wijst de commissie erop dat dit het enige Engelstalige centrum - te onderscheiden van de wijze waarop dit in de Amerikaanse wereld meestal wordt opgevat - is voor continentale wijsbegeerte, opgevat in de ruime zin. De commissie is dan ook van oordeel dat een dergelijk programma een kostbaar bezit is dat moet worden gekoesterd. Ook de studenten van het Internationaal programma zijn zeer enthousiast en tevreden over de opleiding die zij krijgen.

2.2. Inhoud van het programma

De visitatiecommissie acht het gehele programma van hoog niveau. Ook het actualiteitsgehalte ervan is, onder meer door de inschakeling van verscheidene internationale gastdocenten, goed. Het niveau van de wijsgerige opleidingsonderdelen lijkt goed tot uitstekend. Wat de niet-wijsgerige opleidingsonderdelen betreft, heeft de commissie zich op grond van het aangeleverde materiaal geen voldoende duidelijk beeld kunnen vormen van het niveau ervan.

De terugkoppeling van onderzoeksresultaten van eigen onderzoek naar het onderwijs lijkt de commissie zeer goed. De variatie aan onderwijsaanbod biedt de mogelijkheid tot een grote onderzoeksinput in het onderwijs.

2.3. Gebruikte werkvormen

Blijkens de informatie in de zelfstudie is het hoorcollege de meest gehanteerde werkvorm. Daarnaast zijn er werkcolleges en seminaries waarin de studenten zelf scripties leren maken en presenteren. Verder wordt het opleidingsonderdeel 'Encyclopedie' aangeboden in de vorm van een zelfstudiepakket. De cursorische lezing van wijsgerige teksten gebeurt in de vorm van een tekstcollege. Voor de dispuut- en steloefeningen wordt met kleine groepen gewerkt, die elk een aantal oefeningensessies doormaken.

De commissie acht de variatie aan werkvormen in de kandidaturen voldoende tot goed, maar is van oordeel dat meer aandacht - en dit zeker in de tweede kandidatuur - voor begeleiding en interactie wenselijk is. De commissie vernam met name dat bij de kandidatuurstudenten van de Leuvense opleiding onvrede bestaat over de begeleiding van papers, alsmede onduidelijkheid over de beoordeling ervan en over het belang dat er binnen de opleiding aan wordt gehecht. Ook het feit dat in de tweede kandidatuur bij loting wordt bepaald voor welk werkcollege de student een scriptie dient te maken, leidt tot onvrede bij de studenten. Afhankelijk van het werkcollege worden klaarblijkelijk verschillende eisen gesteld, wat een invloed heeft op de studiebelasting. De commissie beveelt aan adequate begeleiding en feedback te geven tijdens het maken van papers en

scripties en daarnaast ook te streven naar een evenwichtige spreiding van het gewicht van de studietijd voor de scriptie. De door de visitatiecommissie gesignaleerde problemen kwamen evenwel reeds aan het licht via de interne evaluatie die binnen de opleiding werd uitgevoerd, en zij worden momenteel besproken binnen de permanente onderwijscommissie. De visitatiecommissie hoopt dat deze besprekingen zullen resulteren in een verbetering van de situatie.

Aan de KULAK, waar met veel kleinere groepen kan worden gewerkt, blijken bovenvermelde problemen zich niet te stellen.

In de licenties zouden naar de mening van de commissie meer werkcolleges, seminaries of oefeningen kunnen worden geprogrammeerd. Hierbij dient er evenwel over te worden gewaakt dat meer werkcolleges door de bureaucratie niet worden omgezet in een kleinere theoretische onderwijslast.

Ten slotte is de commissie van oordeel dat de opleiding de studenten meer zou kunnen stimuleren in het zelf ondernemen van filosofische activiteiten, zoals leesgroepen, discussiebijeenkomsten, en dergelijke meer.

2.4. Toetsing

Naar het oordeel van de visitatiecommissie beantwoorden de examenvormen aan de inhoud en de doelstellingen van de opleiding en zijn de examens representatief voor de leerstof. Het niveau van de examens alsmede hun gerichtheid op het toetsen van inzicht is goed.

Wel beveelt de commissie aan om, in het licht van de onder 2.3. aangehaalde problemen, meer duidelijkheid te scheppen bij de studenten over de wijze van beoordeling van papers en scripties.

2.5. Vaardigheden van studenten

De visitatiecommissie is van oordeel dat binnen het programma, voornamelijk via de papers, de scriptie en de eindverhandeling, voldoende aandacht wordt besteed aan de schriftelijke uitdrukkingsvaardigheden. Niettemin acht zij meer begeleiding en training op dit vlak in de hogere jaren wenselijk. De mondelinge vaardigheden komen aan de orde - en worden daar ook in een bepaald opzicht 'getraind' - in het systeem van examens waar de toetsing veelal gebeurt in mondelinge vorm met schriftelijke voorbereiding. De commissie is evenwel van oordeel dat deze vaardigheden zich ook zouden moeten concretiseren in discussie- en referatencolleges met eigen presentaties van de student. Op dit vlak is het aanbod binnen de opleiding nog beperkt.

Aan de ontwikkeling van computervaardigheden wordt binnen de opleiding geen expliciete aandacht besteed.

Voor wat het bijbrengen van vaardigheden in vreemde talen betreft, is de commissie van oordeel dat binnen de opleiding een verantwoord evenwicht werd gevonden tussen de vooronderstelling van voldoende talenkennis bij de studenten enerzijds en het inruimen van een substantieel deel van het programma - met name het lezen van teksten in de oorspronkelijke taal - ervoor anderzijds.

3. Eindverhandeling

Uit de steekproef van eindverhandelingen die de commissie heeft bestudeerd, komt zij tot de vaststelling dat het niveau ervan hoog tot zeer hoog is. Hierbij is het de commissie opgevallen dat de heel goede eindverhandelingen ruim in aantal en van uitzonderlijke kwaliteit zijn.

Met betrekking tot de onderwerpskeuze acht de commissie het positief dat aan de studenten - naast de vrijheid die hen wordt gegeven om zelf een onderwerp voor te stellen - een uitgebreide lijst van mogelijke onderwerpen wordt aangeboden.

De begeleiding van de eindverhandeling is wisselend, maar in het algemeen voldoende tot goed. Wel is de commissie van oordeel dat de begeleiding te passief is, in die zin dat het initiatief dikwijls van de student zelf dient uit te gaan. Ze beveelt aan de voortgang van de studenten actiever te begeleiden. In dit licht beveelt ze tevens aan om meer controle uit te oefenen op het respecteren van de inleveringstermijn van het formulier met de definitieve keuze van onderwerp en promotor van de eindverhandeling door de studenten. Naar haar oordeel zouden deze aspecten kunnen bijdragen tot een vermindering van het aantal studenten dat een bijkomend jaar nodig heeft om de eindverhandeling af te ronden.

Wat de beoordeling van de eindverhandelingen betreft, vernam de commissie dat het aangepaste beoordelingssysteem heeft geleid tot kleinere deviaties in de beoordelingen tussen de verschillende leden van de beoordelingscommissie. Ze stelt zich evenwel de vraag of de 'bespreking' geen vervagende werking heeft op de beoordeling.

Ten slotte is de commissie van oordeel dat de beoordeling van de door haar bestudeerde eindverhandelingen in het algemeen correct is. Sommige van de eindverhandelingen waren haar inziens evenwel ondergewaardeerd.

Met instemming vermeldt de commissie ten slotte dat in het Engelstalig programma een workshop wordt georganiseerd waarin de criteria en de eisen ten aanzien van de eindverhandeling worden verduidelijkt.

4. De student en zijn/haar onderwijs

4.1. Instroom en totaal aantallen studenten

Tabel 1: Totaal aantal studenten wijsbegeerte te Leuven voor de periode '88-'89 t.e.m. '94-'95

Academiejr.	gen. stud.	1ste kand.	2de kand.	1ste lic.	2de lic.
'88-'89	14	22	12	18	28
'89-'90	17	34	14	20	27
'90-'91	21	40	17	20	19
'91-'92	21	35	25	22	29
'92-'93	30	49	24	28	36
'93-'94	26	50	15	32	42
'94-'95	39	64	19	30	40

Vanaf '88-'89 stijgt het aantal generatiestudenten (aantal 14) bijna constant tot in '94-'95 (aantal 39). Binnen de opleiding wijsbegeerte te Leuven valt dus een belangrijke toename van het aantal beginnende studenten te signaleren. Over het waarom van deze toename bestaat evenwel geen zekerheid.

Tabel 2: Totaal aantal studenten wijsbegeerte te Kortrijk voor de periode '88-'89 t.e.m. '94-'95

Academiejr.	gen. stud.	1ste kand.	2de kand.
'88-'89	0	7	7
'89-'90	0	5	8
'90-'91	1	5	4
'91-'92	1	10	6
'92-'93	1	2	2
'93-'94	1	3	0
'94-'95	2	5	3

De instroom te Kortrijk is over de jaren heen steeds zeer beperkt en vrij constant gebleven. De kleinschaligheid van de opleiding biedt naar het oordeel van de commissie een aantal onmiskenbare voordelen, zoals bijvoorbeeld het kunnen werken in kleine groepen en de mogelijkheden tot een intensieve studentenbegeleiding, maar roept anderzijds ook vragen op betreffende de efficiëntie.

Tabel 3: Totaal aantal studenten wijsbegeerte in het Internationaal Programma te Leuven voor de periode '88-'89 t.e.m. '94-'95

Academiejr.	1 BA	2 BA	1 MA	2 MA
'88-'89	35	5	18	26
'89-'90	43	3	19	24
'90-'91	40	0	17	33
'91-'92	36	3	20	29
'92-'93	11	7	14	36
'93-'94	23	4	15	18
'94-'95	11	8	23	25

De cijfergegevens voor het Internationaal Programma laten twee tegengestelde trends zien. De instroom in het BA stijgt eerst van '88-'89 (aantal 35) tot '90-'91 (aantal 40), om daarna bijna constant te dalen tot '94-'95 (aantal 11). In het MA daarentegen vertoont de instroom over de beschouwde periode een aantal schommelingen, maar stijgt in het academiejaar '94-'95 tot een hoogtepunt van 23 studenten. Blijkens de informatie in de zelfstudie wordt het MA bevolkt door studenten die rechtstreeks uit het buitenland komen en dus niet eerste hun BA in Leuven hebben behaald. De mondelinge 'reclame' van de afgestudeerden en van de (gast)docenten blijkt dus uitstekend te werken.

De daling van de instroom in het BA wordt door de opleiding toegeschreven aan een strenger toelatingsbeleid dat de laatste jaren wordt gevoerd. De bedoeling hiervan is de klemtoon binnen het Internationaal Programma te verleggen naar de MA-opleiding.

4.2. Slaagcijfers

*Tabel 4: Slaagpercentages studenten wijsbegeerte te Leuven (1987/88-1994/95)
(verhouding aantal geslaagden t.o.v. het aantal studenten ingeschreven op de rol)*

Academiejr.	gen. stud.	1ste kand.	2de kand.	1ste lic.	2de lic.
'87-'88	62,5	47,6	88,8	90,9	69,4
'88-'89	64,2	59,0	91,6	100,0	60,7
'89-'90	52,9	29,4	85,7	70,0	59,2
'90-'91	61,9	47,5	88,2	100,0	57,8
'91-'92	57,1	57,1	80,0	90,9	44,8
'92-'93	23,3	28,5	95,8	89,2	59,5
'93-'94	42,3	38,0	100,0	90,6	59,5
'94-'95	35,8	34,3	84,2	86,6	70,0

Over de periode '87-'88 tot en met '94-'95 slagen gemiddeld 45,5 % van de generatiestudenten in de eerste kandidatuur, het globale slaagpercentage van de eerste kandidatuur in deze periode bedraagt 40,3 %. In de daaropvolgende studiejaar bedraagt het slaagpercentage voor dezelfde periode 88,8 % in de tweede kandidatuur en 89,6 % in de eerste licentie. In de tweede licentie daalt dit percentage tot 62,3 %.

De commissie acht de slaagcijfers in de eerste kandidatuur - mede in het licht van de selecterende functie van dit eerste jaar - gunstig. Naar haar oordeel wijzen de cijfers op een evenwichtige selectie. Ook de slaagcijfers in het vervolg van de opleiding zijn goed tot uitstekend te noemen. Het lagere slaagcijfer in de tweede licentie staat volgens de commissie in relatie met de grote aandacht die aan de eindverhandeling wordt gegeven, waardoor een deel van de studenten een extra studiejaar besteedt aan de afwerking ervan (zie 3).

*Tabel 5: Slaagpercentages studenten wijsbegeerte te Kortrijk (1987/88-1994/95)
(verhouding aantal geslaagden t.o.v. het aantal studenten ingeschreven op de rol)*

Academiejr.	1ste kand.	2de kand.
'87-'88	54,5	71,4
'88-'89	71,4	57,1
'89-'90	20,0	62,5
'90-'91	20,0	50,0
'91-'92	30,0	41,6
'92-'93	0,0	100,0
'93-'94	100,0	0,0
'94-'95	80,0	100,0

Over de periode '87-'88 tot en met '94-'95 bedraagt het globale slaagpercentage in de eerste kandidatuur 47,9 % van de generatiestudenten in de eerste kandidatuur⁽¹⁾. In de tweede kandidatuur bedraagt het slaagpercentage over dezelfde periode 62,2%.

¹ Gezien het geringe aantal instromers te Kortrijk acht de commissie het vanuit statistisch oogpunt niet correct om de slaagcijfers van de generatiestudenten weer te geven en te beoordelen.

Tabel 6: *Slaagpercentages studenten van het Internationaal Programma te Leuven (1987/88-1994/95)(verhouding aantal geslaagden t.o.v. het aantal studenten ingeschreven op de rol)*

Academiejr.	1 BA	2 BA	1 MA	2 MA
'87-'88	28,5	100,0	70,5	44,4
'88-'89	8,5	100,0	44,4	30,7
'89-'90	2,3	100,0	94,7	29,1
'90-'91	7,5		88,2	42,4
'91-'92	16,6	66,6	60,0	34,4
'92-'93	45,4	100,0	71,4	75,0
'93-'94	30,4	75,0	86,6	77,7
'94-'95	45,4	87,5	78,2	80,0

De slaagcijfers voor het BA en het MA zijn over de beschouwde periode in het algemeen beschouwd, en met uitzondering van het tweede BA, lager dan voor de kandidaturen en de licenties, met name gemiddeld 16,4% voor het eerste BA ten aanzien van 40,3% voor de eerste kandidatuur, gemiddeld 92,5% voor het tweede BA ten aanzien van 88,8% voor de tweede kandidatuur, gemiddeld 74,1% voor het eerste MA ten aanzien van 89,6% voor de eerste licentie, en gemiddeld 49,1% voor het tweede MA ten opzichte van 62,3% voor de tweede licentie.

Met betrekking tot het eerste BA lijkt het de commissie dat het strenge toelatingsbeleid dat wordt gevoerd de slaagcijfers in dit jaar in positief opzicht heeft beïnvloed.

Verder is de commissie het er samen met de opleiding over eens dat de slaagcijfers van de MA aantonen dat het Hoger Instituut voor Wijsbegeerte er in slaagt goed gekwalificeerde studenten aan te trekken.

4.3. Gemiddelde studieduur

Over de periode '85-'86 tot en met '89-'90 behaalt gemiddeld 41,3 % van het aantal generatiestudenten aan het Nederlandstalig programma van de K.U.Leuven het eindexamen wijsbegeerte. Iets meer dan 60% van de instromende studenten verlaat de opleiding zonder kwalificatie.

Van de gediplomeerden behaalt gemiddeld 54,2 % het diploma in de nominaal voorgeschreven studieduur van 4 jaar, 20,8 % overschrijdt de studieduur met één jaar en 25 % met twee of meer jaren.

De commissie acht de gemiddelde studieduur in overeenstemming met deze die binnen de gegeven randvoorwaarden mag worden verwacht.

5. Studeerbaarheid

5.1. Studietijd

De commissie is van oordeel dat er in het algemeen een vrij goede overeenstemming bestaat tussen de begrote en de feitelijk bestede studietijd. Uit de interne evaluatie die binnen de opleiding werd doorgevoerd, blijkt trouwens dat zich, zeker voor de eerste kandidatuur en de eerste licentie, geen

bijzondere problemen stellen met betrekking tot de studeerbaarheid van het programma. Met betrekking tot de tweede kandidatuur vraagt de commissie ook hier aandacht voor het probleem van de scriptie en de invloed ervan op de studiebelasting dat zij reeds heeft besproken onder 2.3.

Ten slotte acht de commissie de verhouding zelfstudie - contactonderwijs binnen het programma evenwichtig.

5.2. Studievoorlichting en -begeleiding

STUDIEVOORLICHTING

De studievoorlichting aan abiturienten wordt centraal georganiseerd door de Dienst voor Studie-advies in samenwerking met het Hoger Instituut voor Wijsbegeerte. Op de Dienst voor Studie-advies kunnen aspirant-studenten terecht voor informatie over studierichtingen aan de universiteit. Deze dienst verzorgt en verspreidt, al dan niet in samenwerking met de faculteiten, verscheidene publikaties met betrekking tot studie-informatie, studiekeuzebegeleiding, voorbereidingsbrochures, studiebegeleiding en arbeidsmarkt. Verder kunnen studenten van de universiteit een beroep doen op deze centrale dienst voor informatie, advies en begeleiding betreffende hernieuwde studiekeuze en moeilijkheden rond studeren en examens.

Op info-dagen wordt aan de aspirant-studenten informatie verstrekt over geschiktheids- en voorkennis-eisen, de opbouw en de inhoud van het programma, de studiebegeleiding, beroepsmogelijkheden en dergelijke meer. Tijdens deze infodagen worden ook informatiesessies voor ouders georganiseerd. Tevens wordt door de Dienst voor Studie-advies een contactdag voor studiekeuzebegeleiders in het secundair onderwijs georganiseerd. Verder worden opfrissings-, vervolmakings- en voorbereidingsactiviteiten zoals onder meer intensieve cursussen Frans, Engels, Duits en Spaans ingelegd. De studierichting wijsbegeerte, het monitoraat letteren en wijsbegeerte en de studentenkring organiseren bij het begin van het academiejaar tevens onthaal- en introductiedagen.

De visitatiecommissie heeft waardering voor de vele initiatieven die genomen worden met betrekking tot de objectieve studiekeuzebegeleiding van abiturienten en aspirant-studenten.

STUDIEBEGELEIDING

Bij de begeleiding van de eerste kandidatuur vervult het monitoraat een centrale functie. De studenten kunnen een beroep doen op het monitoraat voor vaktechnische, studiemethodische en sociale problemen. Voor beide laatste soorten begeleiding bestaat een nauwe samenwerking met de centrale dienst voor Studie-advies. Verder organiseert het monitoraat op het einde van het eerste semester een reeks proefexamens waarover de studenten op individuele basis feedback kunnen krijgen.

De visitatiecommissie is van oordeel dat het monitoraat adequaat functioneert. Ook de studenten met wie de commissie sprak, zijn zeer lovend over de werking van het monitoraat. Verder acht de commissie het positief dat de studenten aan de hand van de bespreking van hun resultaten op de proefexamens reeds vroeg in het eerste jaar de nodige feedback krijgen over hun studievoortgang en dat ook knelpunten van individuele studenten vroegtijdig worden gesignaleerd.

De studiebegeleiding in het vervolg van de opleiding steunt voornamelijk op informele contacten tussen ZAP/AAP en studenten. Door de kleinschaligheid van het Hoger Instituut en de open houding van het ZAP en AAP lijkt de informele wijze van studiebegeleiding adequaat te functioneren.

Ten slotte kunnen de studenten tijdens de examenperiode met klachten of voor organisatorische problemen een beroep doen op de facultaire ombudspersoon.

6. De faciliteiten

De commissie acht het positief dat de opleiding beschikking heeft over een eigen en sfeervol gebouw. De onderwijsruimten en practicumlokalen zijn uitstekend en aangenaam.

De bibliotheek binnen het instituut is een ware goudmijn voor de filosoof. Het onderhoud daarvan krijgt terecht een hoge prioriteit en het Hoger Instituut bewijst daarmee de zaak van de filosofie een substantiële dienst.

7. De afgestudeerden

De afgestudeerden met wie de visitatiecommissie sprak, zijn over het algemeen tevreden met de opleiding die zij kregen. Naar hun oordeel zijn zij - voor zover bij wijsbegeerte mogelijk - goed voorbereid voor de aansluiting op de arbeidsmarkt. Zij blijken een diversiteit van functies te kunnen vervullen.

De opleiding onderhoudt enkel occasionele contacten met haar afgestudeerden. Verder bestaat de vereniging van afgestudeerden 'Wijsgerig Gezelschap te Leuven'. Deze vereniging stelt zich tot doel de afgestudeerden samen te brengen, de onderlinge contacten te onderhouden en studiedagen te organiseren. De visitatiecommissie acht het positief dat deze vereniging er is en dat ze verschillende activiteiten organiseert, maar de nieuwsgierigheid naar diegenen die zich daar niet bij aansluiten is zeer gering.

Een enquête onder de afgestudeerden van de opleiding om feedback te krijgen over de opleiding heeft nog niet plaatsgevonden. Verder is de opleiding van mening - en de commissie kan zich hierin vinden - dat het moeilijk is om het programma eventueel aan te passen in functie van (ervaringen op) de arbeidsmarkt, aangezien tewerkstelling in de meeste gevallen niet onmiddellijk van de opleiding afhangt. Niettemin is de commissie van oordeel dat meer gesystematiseerde contacten nuttig kunnen zijn met het oog op het verkrijgen van een directe terugkoppeling over verschillende aspecten van het curriculum.

8. De staf

8.1. Personeelsbezetting

Algemeen beschouwd, acht de commissie de personeelsomkadering binnen de opleiding goed. Wel is ze van oordeel dat de omvang van het AAP-bestand te beperkt is. Daarenboven acht ze het nadelig voor de opleiding dat de aanwezige AAP-leden voornamelijk worden ingezet in het toeleverend

onderwijs aan andere faculteiten. Ze acht het gewenst dat meer AAP-leden - en dit in hoofdzaak in functie van de begeleiding van papers en practica in de eerste cyclus - zouden worden beschikbaar gesteld voor de eigen studenten. Verder is de commissie van oordeel dat de onderwijslast van het ZAP, en dit voornamelijk door een extreem hoge examenlast in het dienstverlenend onderwijs, aan de zware kant is.

De waaier aan specialisaties binnen de staf is in het algemeen uitstekend. Het aandeel vrouwen in de staf is klein.

8.2. Personeelsbeleid

De commissie is van mening dat er nog te weinig rekening wordt gehouden met de didactische kwaliteiten van de docenten bij benoemingen en bevorderingen. Verder waardeert de commissie de inspanningen die de laatste jaren worden geleverd om ook andere personen - wel in hoofdzaak afkomstig uit het buitenland - dan deze van de eigen instelling aan te trekken en te benoemen.

Met betrekking tot de onderwijskundige vorming van het personeel vindt de visitatiecommissie het positief dat het Hoger Instituut voor Wijsbegeerte wenst dat nieuwe docenten de praktische training die binnen de K.U.Leuven wordt georganiseerd, zouden volgen.

Ten slotte waardeert de commissie de positieve onderwijsinzet van het zelfstandig en het academisch assistierend personeel.

9. Internationalisering

De commissie is van oordeel dat binnen de opleiding - en dit onder meer door het internationale programma - veel en uitstekende internationale contacten bestaan. Wel heeft ze vastgesteld dat, niettegenstaande er verschillende uitwisselingsprogramma's bestaan, de studentenuitwisseling om diverse redenen eerder beperkt blijft. De commissie is het er evenwel mee eens dat, het permanente verblijf van buitenlandse studenten en docenten, en het aantrekken van gastdocenten aan het Hoger Instituut als het ware vanzelf een internationaal klimaat schept. De mogelijkheden tot internationalisering die hierdoor worden geboden, worden volgens haar evenwel nog niet ten volle benut.

Ten slotte acht de commissie het positief dat binnen de opleiding wordt getracht om doctoraatstudenten in de internationale uitwisseling te laten participeren.

10. Interne kwaliteitszorg

10.1. De zelfstudie

Het voorbereidend werk binnen de opleiding, dat resulteerde in een informatieve zelfstudie, verdient alle lof en liet maar een paar vragen over. Deze vragen heeft de commissie in de gesprekken die zij heeft gevoerd aan de orde gesteld. Hierbij is het haar opgevallen dat de staf van het Hoger Instituut open en onbevangen weet te spreken over de eigen opleiding. Diezelfde houding komt ook tot uiting in de zelfstudie, een kritisch en analytisch document, waarin een aantal 'moeilijke'

punten niet uit de weg wordt gegaan. Binnen de opleiding zijn de eigen kwaliteiten, maar ook de eigen gebreken, duidelijk gekend.

Voor wat betreft het materiaal dat tijdens het bezoek aan de commissie ter beschikking werd gesteld, is ze van oordeel dat de resultaten van de onderwijsevaluatie op een meer overzichtelijke wijze zouden moeten worden gepresenteerd.

10.2. De interne kwaliteitszorg

BETROKKEN RADEN EN COMMISSIES

Blijkens de zelfstudie ligt de verantwoordelijkheid voor de opleiding in de eerste plaats bij het Hoger Instituut zelf, dat als Faculteit de opdracht heeft de programma's op te stellen, het onderwijs en de studiebegeleiding te organiseren en te evalueren, de examens te organiseren en te controleren, en het examensysteem te evalueren. Het Instituut oefent deze taken uit via de decaan, het Bureau en de faculteitsraad, en laat zich hierbij adviseren door de permanente onderwijscommissies, met name één voor de Nederlandstalige opleiding en één voor het Internationaal Programma.

De visitatiecommissie is van oordeel dat de permanente onderwijscommissies adequaat en op een collegiale basis functioneren. Ook de betrokkenheid van de studenten bij de besluitvorming acht ze positief; de studenten blijken duidelijk een eigen stem te hebben en deze wordt ook serieus genomen.

ONDERWIJSEVALUATIE

In het academiejaar 1993-94 startte de K.U.Leuven een systeem van permanente onderwijsevaluatie op, met de bedoeling in elke faculteit om de vier à vijf jaar de kwaliteit van het onderwijs te evalueren. Deze systematische evaluatie betreft zowel het doceergedrag van individuele docenten als de samenhang van de programma's, en gebeurt volgens welomschreven procedures.

De visitatiecommissie staat positief ten aanzien van de aandacht die aan de interne kwaliteitszorg wordt gegeven. De procedure van de systematische evaluatie, die zowel gericht is op docentenevaluatie als op curriculumevaluatie, is goed en de openheid waarmee met de resultaten ervan wordt omgegaan, acht de commissie lovenswaardig.

1. Onderwijsfilosofie

1.1. Doelstellingen en eindtermen

Blijkens de zelfstudie wordt binnen de opleiding het standpunt ingenomen dat steeds zoveel disciplines van de wijsbegeerte als mogelijk aan bod moeten komen, teneinde de diverse benaderingen van het vakgebied te omhelzen en het algemeen vormend karakter van de opleiding te handhaven. Naast de bepaling van vakspecifieke doelstellingen is steeds aandacht besteed aan het brede denkkader waarbinnen het onderwijs aan de VUB wordt gegeven. De beginselen van het Vrij Onderzoek, het Humanisme en de Vrijzinnigheid staan in dit verband centraal. De vakgroep gaat ervan uit dat het een belangrijke taak van de opleiding wijsbegeerte is vorm te geven aan de intellectuele grondslagen van het VUB-onderwijsproject.

De einddoelstelling van de opleiding situeert zich op het niveau van het vermogen tot ontwikkeling en articulatie van oorspronkelijk en correct wijsgerig denken. De actieve betrokkenheid van de student wordt bekomen door in de opleiding nadruk te leggen op daadwerkelijke deelname aan de werkcolleges en de oefeningen, het maken van scripties en de verwezenlijking van de eindverhandeling. De oorspronkelijkheid blijkt uit de aanwezigheid van een persoonlijke visie op belangrijke probleemstellingen vertrekkende van het begrippenkader van één van de wijsgerige disciplines. De einddoelstelling wordt bekomen door in de opleiding onderdelen te voorzien die gericht zijn op de vorming van een begrippelijk referentiekader dat het mogelijk maakt wijsgerige problemen te situeren, het bijbrengen van wijsgerige vaardigheden die methodologische toegang tot een thema of een auteur mogelijk maken, en de aanscherping van intellectuele attitudes zoals kritische ingesteldheid enerzijds en het zoeken naar zinvolle verbanden binnen een geheel anderzijds. Met deze formele doelen wordt een denkkader gecreëerd dat oorspronkelijk wijsgerig denken mogelijk maakt.

De visitatiecommissie heeft waardering voor de manier waarop de opleiding zich inhoudelijk profileert. Naast een sterk historische georiënteerde opleiding werd bewust gekozen voor het benadrukken van systematische filosofie met het accent op logica en wetenschapsfilosofie.

De doelstellingen en eindtermen zijn helder en duidelijk geformuleerd, maar lijken de commissie vrij ambitieus in die zin dat de krappe personeelsbezetting beperkingen oplegt aan de mogelijkheden om de beoogde breedte van de opleiding aan te bieden. Daarnaast is de commissie ook enigzins

verwonderd dat de beginselen van Vrij Onderzoek niet explicieter worden vertaald in interdisciplinaire eindtermen.

1.2. Karakteristieken van het programma

Het programma biedt in zijn geheel - onder meer via het relatief groot aantal scripties en papers dat dient te worden geschreven - goede mogelijkheden om het probleemstellend en -oplossend vermogen te ontwikkelen, om het kritisch en constructief denken aan te scherpen en om het zelfstandig leren en werken te bevorderen. De aandacht voor het bijbrengen van een attitude van life-long learning is goed.

2. Het programma

2.1. Opbouw van het programma

De opbouw van het programma is het resultaat van een aantal fundamentele opties van de opleiding. Zo wordt er onder meer bewust naar gestreefd om in de kandidatuursjaren een algemeen historisch en thematisch overzicht van de wijsbegeerte aan te bieden, terwijl het programma van de licenties is gebaseerd op een streven naar een zeker evenwicht tussen algemene vorming én specialisatie.

De opleiding in de wijsbegeerte wordt ingedeeld in twee cycli. De eerste cyclus, de kandidaturen, omvat twee studie jaren en voorziet in een brede basisvorming, waarin inleidingen tot de geschiedenis van de wijsbegeerte, de ethica, de logica en de epistemologie, de metafysica en de esthetica aan de orde komen. Naast het verplicht curriculum bestaande uit deze specifieke opleidingsonderdelen, volgen de studenten ook een pakket keuze-opleidingsonderdelen, bedoeld om hen te laten kennismaken met de wetenschappen. Dit keuzepakket stellen zij zelf samen op basis van drie pakketten, met name een cultuurhistorisch, een gedragswetenschappelijk en een natuurwetenschappelijk pakket. De studenten zijn verplicht om keuze-opleidingsonderdelen te kiezen uit twee van de drie oriëntaties.

De tweede cyclus, die eveneens twee studie jaren behelst, beoogt een meer gespecialiseerde vorming. De studenten volgen een verplicht pakket wijsgerige opleidingsonderdelen - gespecialiseerde historische en thematische uiteenzettingen en methodologische cursussen - en twee pakketten keuze-opleidingsonderdelen. Het pakket keuze-opleidingsonderdelen wordt samengesteld uit wijsgerige 'subdisciplines' en wetenschappelijke opleidingsonderdelen enerzijds en uit opleidingsonderdelen uit de curricula van de universiteit die aansluiten bij het onderwerp van de eindverhandeling van de student anderzijds.

Sinds het academiejaar 1986-'87 wordt een bijzonder begeleidingsprogramma ingericht, met de bedoeling mensen die reeds in het beroepsleven staan de kans te geven om voor het eerst of opnieuw een academische opleiding te volgen.

Verder worden voor afgestudeerden uit het Hoger Onderwijs buiten de Universiteit overgangsmogelijkheden voorzien, in die zin dat zij studieduurverkorting kunnen verkrijgen.

De visitatiecommissie is van oordeel dat de sequentiële opbouw en de samenhang van het programma - die ze in het algemeen wel voldoende vindt - voor verbetering vatbaar zijn. Ze is met name van oordeel dat het systeem waarbij relatief veel opleidingsonderdelen tweejaarlijks worden gedoceerd nadelig is voor de continuïteit van het programma. Daarbij heeft de commissie vastgesteld dat er voor de tweejaarlijks gedoceerde opleidingsonderdelen geen verschil bestaat tussen de eerste en de tweede kandidatuur. Enerzijds biedt dit in de kandidaturen het voordeel dat

de contacten tussen instromende studenten en tweedejaarsstudenten worden vereenvoudigd. Anderzijds bestaat er evenwel geen differentiëring in moeilijkheidsgraad, zodat het aantal opleidingsonderdelen waarin dit gebeurt toch beperkt moet blijven.

Verder is het aanbod aan niet-wijsgerige keuze-opleidingsonderdelen zeer groot. De commissie acht het positief dat aan de student de mogelijkheid wordt geboden om zich via een doelgerichte keuze in een bepaald wetenschapsgebied te specialiseren. De zeer brede waaier aan keuzemogelijkheden en de vrijblijvendheid waarmee het keuzepakket wordt samengesteld, kunnen volgens haar evenwel ook leiden tot ontwijkingsgedrag of 'de keuze van de gemakkelijkste weg'. Verder acht de commissie de spreiding van enerzijds de keuze-opleidingsonderdelen over de vier studie jaren en anderzijds van de keuzemogelijkheid over verschillende keuzepakketten niet wenselijk. Naar haar oordeel kan dit enerzijds tot een te grote versnippering van het programma leiden en anderzijds eerder belemmerend werken op de uitdieping van een wetenschapsgebied. Ze beveelt de opleiding aan meer structuur aan te brengen in de lijst van keuze-opleidingsonderdelen, zodat meer coherente keuzepakketten, geprofileerd binnen bepaalde wetenschapsgebieden, worden aangeboden. Hierdoor zal de student worden aangemoedigd om zich binnen een bepaald wetenschapsgebied te specialiseren en zal tevens het keuzeprocess voor hem/haar worden vergemakkelijkt.

Binnen het wijsgerig gedeelte van het programma bestaat geen keuze- of aparte specialisatiemogelijkheid, met uitzondering van de eindverhandeling. Met betrekking tot het verplichte wijsgerige gedeelte van het curriculum is het de commissie opgevallen dat dit grotendeels gelijklopend is voor de opleiding wijsbegeerte en de opleiding moraalwetenschappen.

Ten slotte heeft de commissie veel waardering voor de extra inspanningen die worden geleverd om het bijzonder begeleidingsprogramma te organiseren en de kansen die hierdoor aan een specifieke groep studenten worden gegeven om een academische opleiding te volgen. Het programma vormt evenwel een duidelijke extra belasting voor de beperkte staf.

2.2. Inhoud van het programma

De visitatiecommissie acht het niveau van het gehele programma van voldoende tot goed te kwalificeren. Het actualiteitsgehalte ervan lijkt de commissie - voor zover hiervan via de beperkte informatie kennis te nemen was - voldoende tot goed. Verder heeft de commissie uit de gesprekken met studenten, afgestudeerden en AAP-leden afgeleid dat het niveau van de meeste wijsgerige opleidingsonderdelen goed is.

Wat de niet-wijsgerige opleidingsonderdelen betreft, heeft de commissie zich op grond van het aangeleverde materiaal geen voldoende duidelijk beeld kunnen vormen van het niveau ervan.

Met betrekking tot het kandidatuurprogramma wenst de commissie haar waardering uit te spreken voor de opleidingsonderdelen 'Vertalingen van het blad van een wijsgerige tekst uit respectievelijk het Frans, het Engels en het Duits'. De commissie acht het niet enkel positief dat deze opleidingsonderdelen in het programma zijn opgenomen, maar waardeert tevens de wijze waarop deze worden ingevuld; met name ligt de nadruk op het leren lezen van filosofische teksten in de oorspronkelijke taal, maar wordt daarnaast ook aandacht besteed aan de passieve talenkennis.

Ten slotte is de commissie van oordeel dat de hoge onderwijsbelasting van sommige ZAP-leden weinig ruimte laat voor fundamenteel onderzoek (zie 8.1.), wat in het algemeen gevolgen heeft voor de onderzoeksgebondenheid van het onderwijs en belemmerend werkt op het bereiken van de gewenste situatie op dit vlak.

2.3. Gebruikte werkvormen

Blijkens de informatie in de zelfstudie wordt er binnen de opleiding gestreefd naar een evenwichtige verhouding tussen hoorcolleges, werkcolleges en oefeningen. De werkcolleges zijn dikwijls mengvormen van hoorcollege, discussie en voordracht. Gezien het beperkte aantal studenten kan de opleiding veel gebruik maken van deze werkmethode. De oefeningen, naast de vraagstukken, vormen een concretisering van bepaalde hoorcolleges en zijn erop gericht de studenten te motiveren tot de ontwikkeling van een eigen lectuur-attitude. Verder zijn bij meerdere opleidingsonderdelen, en dit voornamelijk in de kandidaturen, scripties voorzien.

De commissie is van oordeel dat binnen de opleiding een goed gevarieerd gebruik aan werkvormen voorkomt, en dat deze werkvormen op een interactieve wijze worden ingevuld. Ze heeft in het bijzonder veel waardering voor het aantal scripties in het programma alsmede voor de begeleiding die bij het maken ervan aan de studenten wordt geboden.

Wel acht de commissie het wenselijk dat meer zou worden geïnvesteerd in discussie en wetenschappelijke ontmoetingen waaraan docenten en studenten participeren.

2.4. Toetsing

Naar het oordeel van de visitatiecommissie beantwoorden de examenvormen aan de inhoud en de doelstellingen van de opleiding en zijn de examens representatief voor de leerstof. Het niveau van de examens alsmede hun gerichtheid op het toetsen van inzicht is goed. De commissie waardeert in het bijzonder de papers die door de studenten dienen te worden geschreven ter voorbereiding van de examens.

2.5. Vaardigheden van studenten

De visitatiecommissie is van oordeel dat de schriftelijke uitdrukkingsvaardigheden goed worden aangeleerd via de papers, de scripties en de eindverhandeling. Wel zou de feedback met betrekking tot de taalkundige vaardigheden kunnen worden verbeterd. De mondelinge vaardigheden komen aan de orde - en worden daar ook in een bepaald opzicht 'getraind' - in het systeem van examens waar de toetsing veelal gebeurt in mondelinge vorm. De commissie is evenwel van oordeel dat deze vaardigheden zich ook zouden moeten concretiseren in discussie- en referatencolleges met eigen presentaties van de student. Op dit vlak is het aanbod binnen de opleiding nog te beperkt. Met betrekking tot het bijbrengen van computervaardigheden heeft de commissie zich geen voldoende duidelijk beeld kunnen vormen.

Ten slotte is de commissie van oordeel dat binnen de opleiding een goede en originele oplossing werd gevonden voor het probleem van de talen in de filosofie, met name de combinatie van de studie van wijsgerige teksten en 'het vertalen van het blad' (zie ook 2.2.).

3. *Eindverhandeling*

Uit de steekproef van eindverhandelingen die de commissie heeft bestudeerd, komt zij tot de vaststelling dat het niveau ervan verschilt, maar in de regel als voldoende is te beoordelen. Wel is de commissie van oordeel dat de bestudeerde eindverhandelingen in het algemeen te refererend van

karakter zijn en in de meeste gevallen een centrale probleemstelling missen. Ze acht het gewenst dat er binnen de opleiding meer wordt op toegezien dat bij het schrijven van een eindverhandeling wordt vertrokken vanuit een vraagstelling en dat in functie daarvan het materiaal wordt geordend, en be- en verwerkt. Het recent ingevoerde 'Werkcollege licentiaatsverhandelingen' biedt naar het oordeel van de commissie goede mogelijkheden om deze tekorten op te vangen.

Ter bewaking van het niveau van de eindverhandelingen raadt de commissie aan 'sluiscriteria' - eisen met betrekking tot onder meer taalaspecten, bibliografie, vraagstelling die minimaal moeten voldaan zijn voor de aanvaarding van de eindverhandeling - vast te leggen en deze ook bekend te maken aan de studenten.

Verder is de commissie van oordeel dat de eindverhandelingen veel te uitvoerig zijn geschreven. Ze acht het gewenst dat het accent komt te liggen op relatief korte eindverhandelingen met meer eigen bijdrage van de student. Ze beveelt de opleiding aan omvangsrichtlijnen vast te leggen, die de studenten aanzetten tot het schrijven van beknopte en tot de hoofdzaken beperkte eindverhandelingen.

De begeleiding van de eindverhandeling is in het algemeen goed, maar wel te passief van aard, in die zin dat het initiatief dikwijls van de student zelf dient uit te gaan. De commissie acht het gewenst dat de voortgang van de studenten actiever wordt begeleid, en ze denkt dat ook hier het 'Werkcollege licentiaatsverhandeling' een positieve bijdrage kan leveren. Een actievere begeleiding zou er tevens toe kunnen leiden dat het aantal studenten dat een bijkomend jaar nodig heeft om de eindverhandeling af te ronden, vermindert.

Met betrekking tot de beoordeling van de eindverhandelingen, stelt de commissie het ten zeerste op prijs dat de betrokken juryleden een schriftelijke verantwoording over hun beoordeling opstellen. Dat ook de student deze informatie krijgt, lijkt haar een goede vorm van feedback. Wel heeft de commissie vastgesteld dat blijkbaar weinig tot geen rekening wordt gehouden met het commentaar uit de beoordelingsverslagen om de eindbeoordeling bij te stellen.

Ten slotte is de commissie van oordeel dat de beoordelingen van de eindverhandelingen die zij heeft bestudeerd, in het algemeen te positief waren.

4. De student en zijn/haar onderwijs

4.1. Instroom en totaal aantallen studenten

Tabel 1: Totaal aantal studenten wijsbegeerte voor de periode '88-'89 t.e.m. '94-'95

Academiejr.	gen. stud.	1ste kand.	2de kand.	1ste lic.	2de lic.
'88-'89	8	21	12	8	4
'89-'90	5	16	12	8	9
'90-'91	8	22	9	14	11
'91-'92	12	21	21	10	9
'92-'93	18	43	8	16	13
'93-'94	12	26	23	9	15
'94-'95	12	21	13	21	11

De instroom is over de jaren heen, niettegenstaande er een positieve evolutie merkbaar is, steeds beperkt gebleven. De commissie is van oordeel dat de kleinschaligheid van de opleiding een aantal voordelen biedt, maar vreest dat de omvang - die volgens haar zeker niet onder de kritische grens ligt - mogelijks een bedreiging vormt voor de (toekomstige) personeelsomkadering.

De commissie beveelt de opleiding aan om op het vlak van studentenrecrutering een actiever beleid te voeren. Concreet denkt zij hierbij onder meer aan het aantrekken van studenten van de eigen instelling voor de wijsbegeerte als tweede studie en het meer profileren van de opleiding in Vlaanderen door het aanscherpen van de eigen identiteit, bijvoorbeeld door het naar buiten treden van 'gezichtsbepalende' docenten via onder meer maatschappelijke debatten.

4.2. Slaagcijfers

*Tabel 2: Slaagpercentages studenten wijsbegeerte (1987/88-1994/95)
(verhouding aantal geslaagden t.o.v. het aantal studenten ingeschreven op de rol)*

Academiejr.	gen. stud.	1ste kand.	2de kand.	1ste lic.	2de lic.
'87-'88	57,1	50,0	36,4	100,0	83,3
'88-'89	50,0	52,4	91,7	100,0	100,0
'89-'90	80,0	43,8	83,3	100,0	55,6
'90-'91	75,0	72,0	66,7	64,3	81,8
'91-'92	33,3	33,3	81,0	100,0	77,8
'92-'93	44,4	48,8	50,0	62,5	69,2
'93-'94	16,7	38,5	82,6	88,9	53,3
'94-'95	41,6	42,8	84,6	82,6	45,5

Over de periode '87-'88 tot en met '94-'95 slaagt gemiddeld 46% van de generatiestudenten in de eerste kandidatuur, het globale slaagpercentage van de eerste kandidatuur in deze periode bedraagt 47,9%. In de daaropvolgende studiejaren bedraagt het slaagpercentage voor dezelfde periode 71,6 % in de tweede kandidatuur en 82,4% in de eerste licentie. In de tweede licentie daalt het percentage tot 66,6%.

De commissie acht de slaagcijfers in de eerste kandidatuur - mede in het licht van de selecterende functie van dit eerste jaar - gunstig. Ook de slaagcijfers in het vervolg van de opleiding zijn goed te noemen. Het lagere slaagcijfer in de tweede licentie staat volgens de commissie in relatie tot de grote aandacht die aan de eindverhandeling wordt gegeven, waardoor een deel van de studenten een extra studiejaar besteedt aan de afwerking ervan (zie 3).

4.3. Gemiddelde studieduur

Over de periode '84-'85 tot en met '89-'90 behaalt gemiddeld 42,6 % van het aantal generatiestudenten het eindexamen wijsbegeerte. Iets minder dan 60% van de instromende studenten verlaat de opleiding zonder kwalificatie.

Van de gediplomeerden behaalt gemiddeld 50 % het diploma in de nominaal voorgeschreven studieduur van 4 jaar, 27,8 % overschijdt de studieduur met één jaar en 22,2 % met twee of meer jaren.

De commissie acht de gemiddelde studieduur in overeenstemming met deze die binnen de gegeven randvoorwaarden mag worden verwacht. Ze verwacht evenwel dat de structurering van de begeleiding van de eindverhandeling de gemiddelde studieduur in positieve zin zal beïnvloeden.

5. Studeerbaarheid

5.1. Studietijd

Binnen de opleiding werd recentelijk een studietijdmeting georganiseerd waaruit men afleidde dat de geschatte studietijd voor heel wat opleidingsonderdelen merkkelijk hoger of lager ligt dan de theoretische studietijd. Besloten werd de gegevens van de studietijdmeting aan de titularissen van de betreffende opleidingsonderdelen over te maken, die zelf moeten uitmaken hoe ze deze interpreteren.

Uit de gesprekken die de commissie voerde, blijkt dat de opleiding niet erg overtuigd is van het nut van de volgens hen 'abstracte berekening' van de studietijd. De commissie kan enig begrip opbrengen voor de reserves van de opleiding ten aanzien van de 'abstracte berekeningen', maar wijst erop dat op deze wijze het relatieve gewicht van opleidingsonderdelen wordt duidelijk gemaakt en dat als gevolg hiervan eisen kunnen worden gesteld aan de titularissen om hun opleidingsonderdelen volgens zwaarte in te vullen.

De commissie acht de zwaarte van het programma trouwens aan de lage kant. Daarenboven komt uit de studietijdmeting naar voor dat de studenten de (laag geprogrammeerde) studietijd vrij ruim begroot vinden. De commissie is dan ook van oordeel dat de reële belasting van het programma kan worden verhoogd. Ze beveelt aan de studeerbaarheid van het programma en haar onderdelen, mede in functie van de resultaten van de studietijdmeting opnieuw te bezien. Dit dient haar inziens te gebeuren in onderling overleg - en niet zoals heden te worden overgelaten aan het oordeel van de individuele titularis - en in samenspraak met de studenten.

5.2. Studievoorlichting en -begeleiding

STUDIEVOORLICHTING

Studievoorlichting aan abituriënten wordt verstrekt door het verspreiden van informatiebrochures en studiegidsen, en door de organisatie van infodagen.

De commissie vindt de voorlichting aan abituriënten in het algemeen voldoende tot goed. Ze beveelt evenwel aan om, in het licht van de beperkte instroom en het geringe totaal aantal studenten, meer energie te investeren in actieve werving (zie ook 4.1.).

STUDIEBEGELEIDING

Voor vakoverschrijdende studiebegeleiding, zoals onder meer studiemethoden en studieplanning, kunnen de studenten terecht bij de Dienst Studie-advies.

Verder kunnen de studenten met klachten over het onderwijs- en examengebeuren terecht bij een institutioneel ombudspersoon.

De interne studiebegeleiding binnen de opleiding steunt voornamelijk op informele contacten tussen ZAP/AAP en studenten. Verder bestaat er een zelfstudiecentrum humane wetenschappen dat werd opgericht om het onderwijs in de kandidaturen te ondersteunen.

De commissie vindt de studiebegeleiding in het algemeen voldoende, maar acht het gewenst dat deze in de eerste kandidatuur meer wordt gestructureerd en gesystematiseerd. Ze is met name van oordeel dat de informele wijze waarop de begeleiding verloopt, en waarbij het initiatief veelal aan de studenten wordt overgelaten, niet aangeraden is voor eerstejaarsstudenten, omdat bij deze studenten dikwijls drempelvrees bestaat om contact op te nemen met individuele ZAP-leden. Ook vanwege de studenten zelf wordt meer gestructureerde begeleiding gevraagd.

Verder heeft de commissie vastgesteld dat geen enkele vorm van feedback naar de eerstejaarstudenten over hun studievoortgang bestaat. Ze beveelt de opleiding aan een aantal proeftentamens in te richten en de studenten de nodige terugkoppeling over hun resultaten te geven. Op deze wijze kunnen ook knelpunten van individuele studenten tijdig worden gesignaleerd en opgevangen.

6. De faciliteiten

De opleiding beschikt, volgens de visitatiecommissie, over voldoende en goed uitgeruste onderwijsruimten en practicumlokalen. De huisvesting van het personeel stelt evenwel problemen, in die zin dat de meeste kantoren overbezet zijn.

De centrale bibliotheek en de ruimte voor zelfstudie zijn zeer goed ingericht. Het aanwezige boekenbestand is goed, het tijdschriftenaanbod is evenwel beperkt. Het in de bibliotheek geïntegreerde seminarielokaal wijsbegeerte is aantrekkelijk, maar de daar aanwezige literatuur zou qua volledigheid en representativiteit beter kunnen worden geselecteerd en overzichtelijker worden geordend.

De computerfaciliteiten zijn naar het oordeel van de commissie goed.

7. De afgestudeerden

De afgestudeerden met wie de visitatiecommissie sprak, zijn over het algemeen tevreden met de opleiding die zij kregen. Naar hun oordeel zijn zij - voor zover bij wijsbegeerte mogelijk - goed voorbereid voor de aansluiting op de arbeidsmarkt. Zij blijken een diversiteit van functies te kunnen vervullen.

De opleiding onderhoudt enkel occasionele contacten met afgestudeerden en verder bestaat er ook geen vereniging van afgestudeerden op opleidingsniveau. De visitatiecommissie acht het gewenst dat de contacten met de afgestudeerden op een meer systematische basis zouden worden georganiseerd. Uit het gesprek dat de commissie met een aantal afgestudeerden van de opleiding voerde, blijkt trouwens dat ook zij regelmatige bijeenkomsten gericht op het onderhouden van onderlinge contacten zouden waarderen. Daarenboven is de commissie van oordeel dat dergelijke contacten ook nuttig kunnen zijn met het oog op het verkrijgen van een directe terugkoppeling over verschillende aspecten van het curriculum.

8. De staf

8.1. Personeelsbezetting

De commissie is van oordeel dat met de huidige beperkte personeelomkadering de grenzen van het mogelijke zijn bereikt. De onderwijslast van het ZAP is in het algemeen onredelijk hoog en tamelijk ongelijk verdeeld en het bijzonder begeleidingsprogramma brengt een extra-belasting met zich mee. Daarbovenop wordt de staf nog belast met assisterende - het AAP-kader bestaat uit 0,1 fte bedoeld voor de begeleiding van de stage bij de aggregatie-opleiding - en bestuurlijke taken. Deze zware (onderwijs)belasting gaat volgens de commissie in bepaalde gevallen ook ten koste van de onderzoeksactiviteiten, waardoor het onderwijs soms minder op onderzoek kan worden gebaseerd. Verder is de commissie van mening dat omwille van de beperkte omvang van de staf de differentiatie van specialismen, nodig voor het verzorgen van een volwaardige opleiding, in het gedrang komt. Getracht wordt om dit deels op te vangen door het inschakelen van bursalen en/of doctorandi in de oefeningen en de begeleiding, en van de postdoctorale onderzoekers in het onderwijs, maar in het algemeen blijft de waaier aan specialisaties beperkt.

De visitatiecommissie acht het bestaan van een zelfstandige opleiding wijsbegeerte en daaraan gekoppeld een autonome vakgroep essentieel. Ze vindt het dan ook noodzakelijk dat, mede in het licht van een aantal toekomstige emeritaten, een minimale ZAP-omkadering verzekerd blijft. Tevens is zij van oordeel dat AAP-leden nodig zijn voor het verzorgen van de begeleiding bij het onderwijs, met inbegrip van het bijzonder begeleidingsprogramma. Zij acht het dan ook aangewezen dat tevens een minimale AAP-omkadering in het vooruitzicht wordt gesteld.

Ten slotte acht de commissie het aandeel vrouwen in de staf goed.

8.2. Personeelsbeleid

Voor zover de commissie hiervan kennis heeft kunnen nemen, lijkt de impact van didactische kwaliteiten bij benoemingen en bevorderingen gering. Wel acht zij het positief dat in de gelegenheidscommissies die naar aanleiding van aanstellingen en bevorderingen worden ingericht, ook externe deskundigen worden opgenomen en dat de gehele vakgroep noemenswaardig wordt gekend bij bevorderingen. Op het vlak van de onderwijsprofessionalisering worden binnen de opleiding zelf weinig initiatieven genomen.

Ten slotte waardeert de commissie de positieve onderwijsinzet van het academisch personeel.

9. Internationalisering

De commissie heeft vastgesteld dat er, mede als gevolg van de overbelasting van de staf, relatief weinig internationale contacten op het vlak van onderwijs zijn. De internationale studentenuitwisseling, waarvoor binnen de opleiding wel inspanningen worden geleverd, blijft eerder beperkt en verder vinden er ook weinig georganiseerde gastcolleges plaats.

Wel bestaat er in het kader van de eindverhandeling een intensieve samenwerking met de opleiding wijsbegeerte van de Université Libre de Bruxelles en wordt gepland om de samenwerking met de Universiteit voor Humanistiek in Nederland, die zich nu voornamelijk situeert op onderzoeksvlak,

te versterken en uit te breiden. De commissie kan dit laatste enkel aanmoedigen. Verder spoort zij de opleiding aan om de contacten met de ULB ook naar andere onderwijsaspecten uit te breiden, omdat ze denkt dat hierdoor mogelijkheden ontstaan om meer diversiteit in het programma van de tweede cyclus in te brengen. Ook het aantrekken van gastdocenten kan hieraan bijdragen.

10. Interne kwaliteitszorg

10.1. De zelfstudie

De zelfstudie, waaraan duidelijk veel aandacht werd besteed, is een zeer informatief document dat hier en daar evenwel wat 'wollig' is geschreven. De toon van het rapport is bescheiden, de ingesteldheid open en kritisch, waarbij de negatieve elementen van de opleiding niet uit de weg worden gegaan. Ook de gesprekken die de commissie heeft gevoerd getuigen van de openheid van de opleiding. De commissie betreurt evenwel dat ze weinig onderwijsmateriaal heeft kunnen inzien tijdens haar bezoek.

10.2. De interne kwaliteitszorg

BETROKKEN RADEN EN COMMISSIES

Blijkens de zelfstudie wordt de interne kwaliteitszorg binnen de opleiding zowel op het niveau van de academische overheid - via de commissie kwaliteitszorg - als op het niveau van de Vakgroep georganiseerd.

Binnen de Vakgroep wijsbegeerte behandelt de Sectieraad alle problemen die zich in verband met de kwaliteit van het onderwijs voordoen. Deze raad waakt onder meer over de eenheid en continuïteit van het programma-aanbod en neemt beslissingen betreffende algemene programmawijzigingen.

De visitatiecommissie heeft geconstateerd dat de Sectieraad op een collegiale basis functioneert en regelmatig overlegt. De betrokkenheid van de studenten in dit overleg en bij de besluitvorming lijkt goed. Naar het gevoel van de commissie laat de opleiding zich zelfs soms al te veel leiden door de wensen van de studenten.

ONDERWIJSEVALUATIE

Sinds het academiejaar 1990-'91 organiseert de centraal academische Dienst voor Onderwijsprofessionalisering in samenwerking met de Commissie Kwaliteitsbewaking elk jaar een onderwijs-evaluatie door studenten. De resultaten van deze evaluatie worden teruggekoppeld naar de individuele docenten.

De visitatiecommissie staat positief ten aanzien van de aandacht die aan de interne kwaliteitszorg wordt gegeven. De procedure van de systematische evaluatie is goed en de resultaten ervan worden op een overzichtelijke wijze weergegeven. In het licht van haar aanbeveling betreffende de studeerbaarheid van het programma (zie 5.1.) beveelt de commissie aan ook de resultaten van de onderwijsevaluatie te betrekken in de besprekingen.

De Universitaire Faculteiten St.-Ignatius te Antwerpen

De opleiding wijsbegeerte binnen de Faculteit Letteren en Wijsbegeerte

---

1. Onderwijsfilosofie

1.1. Doelstellingen en eindtermen

Als onderdeel van het grotere UFSIA-geheel schaarst de Sectie Filosofie zich achter de algemene doelstellingen die de instelling zich stelt. Het profiel van de Sectie Filosofie wordt dan ook mede getekend door het karakter en de eigenheid van de UFSIA.

Blijkens de zelfstudie streeft de Sectie met haar opleiding hoofdzakelijk twee grote doelstellingen na. Enerzijds 'filosofie leren' in de betekenis van het overdragen van de noodzakelijke vakkennis en anderzijds 'leren filosoferen', waarbij het gaat om het stimuleren van de studenten om eigen inzichten verder te ontwikkelen. Beide doelstellingen behoren elkaar voortdurend te bevruchten. Het spreekt vanzelf dat deze doelstellingen slechts ten dele tijdens de opleiding aan de UFSIA, die zich beperkt tot de kandidaturen, kunnen worden gerealiseerd.

Binnen de opleiding wordt er aldus naar gestreefd de studenten het noodzakelijk pakket aan theoretische kennis bij te brengen. Deze theoretische kennis wordt zowel in een historische (diachronische), als in een systematische (synchronische) context geplaatst. In de eerder historische benadering dienen de studenten vertrouwd te worden gemaakt met de belangrijke momenten van de westerse filosofische traditie, alsmede met de pluriforme stromingen die het hedendaags denken bepalen. In de eerder systematische benadering dienen zij kennis te maken met de zogenaamde vakgebieden van de wijsbegeerte. Naast een grondige studie van de wijsbegeerte moet de student ook kennismaken met ander wetenschappelijke disciplines. Verder dienen de studenten een aantal belangrijke vormen van praktische kennis te verwerven. Ten slotte dienen de studenten voortdurend te worden gestimuleerd tot het innemen van een kritische houding tegenover de behandelde onderwerpen en tot het verder, op een min of meer zelfstandige wijze, ontwikkelen van bepaalde denkbeelden.

Een belangrijke bekommernis van de Sectie filosofie is tevens dat de student de waarborg heeft dat hij/zij na de kandidaturen zonder noemenswaardige extra inspanningen de licenties aan een Belgische of buitenlandse universiteit kan aanvatten.

De visitatiecommissie heeft alle waardering voor de uitstekende wijze waarop de doelstellingen zijn geformuleerd alsmede voor de beknopte en overzichtelijke wijze waarop deze worden gepresenteerd in de zelfstudie. Gegeven de financiële en personele randvoorwaarden, slaagt de opleiding er volgens de commissie ook in om haar eigen doelstellingen te realiseren.

1.2. Karakteristieken van het programma

Het programma biedt in zijn geheel, als eerste cyclus-opleiding, voldoende mogelijkheden om het probleemstellend en -oplossend vermogen te ontwikkelen, om het kritisch en constructief denken aan te scherpen en om het zelfstandig leren en werken te bevorderen. Wel is de commissie van oordeel dat deze aspecten nog kunnen worden verbeterd door meer dan heden aandacht te geven aan het schrijven van papers. De aandacht voor het bijbrengen van een attitude van life-long learning is goed.

2. Het programma

2.1. Opbouw van het programma

Het programma van de opleiding wijsbegeerte wordt enkel in de eerste cyclus, de kandidaturen, aangeboden. Deze cyclus behelst twee studiejaren waarin de student zowel in het eerste als in het tweede jaar enerzijds een verplicht pakket filosofische opleidingsonderdelen (major) volgt en anderzijds een niet-filosofische keuzerichting (minor) kiest.

Het programma van de major kan worden opgesplitst in historische opleidingsonderdelen, systematische opleidingsonderdelen, filosofische auteurs en vaardigheidsonderdelen. Een belangrijk gedeelte van het verplicht curriculum (major) wordt aan de studie van het filosofische verleden besteed. Het opleidingsonderdeel historische inleiding tot de wijsbegeerte biedt de student een ruim oriëntatiekader, dat verder wordt uitgediept tijdens de lessen filosofische auteurs. De introductie in de grote vakgebieden van de wijsbegeerte gebeurt via de opleidingsonderdelen fundamentele filosofie, antropologie, wijsgerige en bijzondere psychologie, ken- en wetenschapsleer, taal filosofie, logica, natuurrecht, moraal filosofie en bijzondere metafysica.

Het programma van de minor wordt samengesteld uit opleidingsonderdelen van één van de opleidingen die door UFSIA worden aangeboden. Het betreft volgende richtingen: historische richting, politieke en sociale richting, rechtskundige richting, economische richting, natuurwetenschappelijke richting, taal- en letterkundige richting, en godsdienstwetenschappelijke richting. Deze laatste wordt in het bijzonder voor de studenten filosofie georganiseerd. De minor is er op gericht, in het licht van een verdere specialisatie, de studenten te laten kennismaken met een bepaald wetenschapsgebied, en biedt tevens het voordeel dat aan studenten die na de filosofie nog een tweede academische studie wensen aan te vatten, vrijstellingen worden gegeven voor alle opleidingsonderdelen die zij tijdens hun opleiding filosofie hebben afgelegd.

Studenten die reeds over een universitair diploma of een diploma van het Hoger Onderwijs buiten de Universiteit beschikken, kunnen in de regel voor de minor worden vrijgesteld. Afhankelijk van andere vrijstellingen kunnen zij het kandidaatsprogramma meestal in studietijdverkorting volgen.

Verder wordt het programma ook in avondonderwijs georganiseerd. Het programma stemt overeen met dat van het dagonderwijs, met uitzondering van het aanbod aan keuzerichtingen. Aangezien niet alle faculteiten van UFSIA avondonderwijs organiseren, is dit aanbod beperkt.

Naar het oordeel van de visitatiecommissie vertoont het programma een goede sequentiële opbouw en samenhang. Hierbij waardeert zij het major-minor systeem.

Het aanbod aan niet-filosofische opleidingsonderdelen in het minor-programma is goed. Wel heeft de commissie vastgesteld dat de minor in de eerste kandidatuur als zwaar wordt ervaren door de studenten en vaak meer studietijd vergt dan de major (zie ook 5.1.). Ze vreest dat deze spanningsverhouding tussen de major en de minor de eigen wijsgerige doelstellingen in het gedrang zou kunnen brengen.

De wijze waarop de minor wordt georganiseerd, met name het aanbieden van gestructureerde pakketten, garandeert coherentie en diepgang in het keuzepakket, en biedt aan de studenten de mogelijkheid om zich te verdiepen in een bepaald wetenschapsgebied. Bovendien begeleidt dit systeem de student in het maken van zinvolle keuzes. Wel is de commissie van oordeel dat de organisatie, meer bepaald de verplichting om de keuze-opleidingsonderdelen binnen één richting te kiezen, wat te rigide is en ze acht enige verbreding van de keuzeruimte, weliswaar binnen vastgelegde clusters van richtingen, wenselijk. Ze beveelt aan om, naast de bestaande minor-keuze, de studenten, zeker diegenen die er niet voor opteren om een tweede studie te doen, de mogelijkheid te geven om uit ruimere (samenhangende) pakketten te kiezen. Enerzijds blijft alzo het voordeel van vrijstellingen bij een tweede studie bestaan. Anderzijds wordt aan de studenten die dit wensen, de kans geboden om de filosofie ook in verband te brengen met een ruimer gebied van wetenschapsbeoefening. Verder is de commissie van oordeel dat een soepeler systeem kan bijdragen aan de oplossing van het structurele probleem van de overlappende college-uren van major- en minoropleidingsonderdelen.

Ten slotte heeft de commissie veel waardering voor de extra inspanningen die worden geleverd om het avondprogramma te organiseren en de kansen die hierdoor aan een specifieke groep studenten worden gegeven om een academische eerste cyclus opleiding te volgen.

2.2. Inhoud van het programma

Volgens de commissie is het programma - zoals blijkt uit de resultaten van de studenten - goed afgestemd op de doelstelling van de opleiding om de studenten voor te bereiden op het vervolg van de opleiding elders.

Het gehele programma is naar de mening van de commissie van goed niveau en actueel qua inhoud. Ook het niveau van de wijsgerige opleidingsonderdelen is goed. Wel is de commissie van oordeel dat veel overzichten worden geboden en dat in bepaalde gevallen wat meer inhoudelijke diepgang zou kunnen worden nagestreefd. Dit lijkt haar zeker mogelijk aangezien de meeste opleidingsonderdelen van het majorprogramma specifiek voor de studenten van de opleiding wijsbegeerte worden gegeven, hetgeen de commissie overigens zeer positief vindt.

Wat de niet-wijsgerige opleidingsonderdelen betreft, heeft de commissie zich op grond van het aangeleverde materiaal geen voldoende duidelijk beeld kunnen vormen van het niveau ervan.

Met betrekking tot de opleidingsonderdelen 'filosofische auteurs' wordt volgens de commissie te weinig gebruik gemaakt van bronnen in de oorspronkelijke taal. Ze beveelt de opleiding aan om de lectuur van filosofen meer te richten op primair materiaal.

De terugkoppeling van onderzoeksresultaten van eigen onderzoek naar het onderwijs lijkt de commissie, voor een kandidaatsopleiding, voldoende. Het ontbreken van een tweede cyclus gaat naar haar oordeel evenwel ten koste van het onderzoekspotentieel van de staf, wat echter geen nadelige gevolgen heeft voor het eerste cyclus onderwijs.

2.3. Gebruikte werkvormen

Blijkens de informatie in de zelfstudie worden, naast zuivere hoorcolleges en werkcolleges, allerlei mengvormen van hoorcolleges met andere werkvormen gehanteerd. Ook de 'auteursvakken' zijn in de regel geen zuivere hoorcolleges. Daarnaast zijn er oefeningen, waarin de spreekvaardigheid van de studenten centraal staat, en een werkcollege dat het schrijven van een korte verhandeling behelst.

De commissie acht de variatie aan werkvormen in de kandidaturen voldoende tot goed. Wel is ze van oordeel dat deze werkvormen op een meer interactieve wijze zouden kunnen worden ingevuld. Met betrekking tot het werkcollege, is de commissie van oordeel dat de titel de inhoud niet dekt. Het werkcollege bestaat er namelijk in dat de studenten individueel een paper schrijven. Daarbij heeft de commissie vastgesteld dat de begeleiding bij het maken van deze werkstukken soms te wensen over laat, in die zin dat in bepaalde gevallen weinig feedback aan de studenten wordt gegeven. De commissie beveelt de opleiding aan het werkcollege in te vullen zoals gesteld, met name het begeleid schrijven van papers, waarin onder meer het zelfstandig leren en werken alsmede de taalvaardigheid van de studenten wordt bevorderd. In dit licht adviseert de commissie tevens om het aandeel papers in het programma te verhogen. De mogelijkheid die momenteel aan de studenten wordt geboden om voor drie opleidingsonderdelen een paper te schrijven in plaats van de colleges te volgen, is volgens haar reeds een eerste stap in deze richting.

2.4. Toetsing

Naar het oordeel van de visitatiecommissie beantwoorden de examenvormen aan de inhoud en de doelstellingen van de opleiding en zijn de examens representatief voor de leerstof. Het niveau van de examens alsmede hun gerichtheid op het toetsen van inzicht is goed, al heeft de commissie de indruk dat dit laatste voor veel opleidingsonderdelen van de minor minder het geval is.

Het semestersysteem, waarbij reeds na het eerste semester examens kunnen worden afgelegd over een aantal afgewerkte opleidingsonderdelen, wordt in het algemeen - ook door de commissie - positief beoordeeld. Naar het oordeel van de studenten geeft het systeem een goede indicatie over hun studievoortgang en biedt het de mogelijkheid om de examenbelasting te spreiden over het academiejaar. Verder lijkt van de invoering van het semestersysteem een positief effect uit te gaan op het rendement binnen de opleiding. De commissie acht het aanbevelingswaardig om het gehele systeem grondig te evalueren en het op basis van de resultaten eventueel bij te spijkeren.

Met betrekking tot de beoordeling van de examens heeft de commissie vastgesteld dat de 'zwaarte' van de opleidingsonderdelen niet wordt meegewogen in het eindresultaat. Ze acht het gewenst dat dit wel gebeurt. Ten slotte beveelt ze de opleiding aan de gehanteerde beoordelingscriteria aan de studenten bekend te maken.

2.5. Vaardigheden van studenten

De visitatiecommissie acht de gerichtheid van het programma op het bijbrengen van vaardigheden te beperkt. De aandacht voor schriftelijke uitdrukkingsvaardigheden is in het algemeen wel voldoende, maar het oefenen van deze vaardigheid zou kunnen worden bevorderd door de studenten meer papers te laten schrijven (zie ook 2.3.). De mondelinge vaardigheden komen aan de orde - en worden daar ook in een bepaald opzicht 'getraind' - in het systeem van examens waar de toetsing veelal gebeurt in mondelinge vorm met schriftelijke voorbereiding. De commissie is

evenwel van oordeel dat deze vaardigheden zich ook zouden moeten concretiseren in discussie- en referatencolleges met eigen presentaties van de student. Op dit vlak is het aanbod binnen de opleiding nog beperkt.

Over de gerichtheid van het programma op de ontwikkeling van computervaardigheden heeft de commissie zich geen voldoende duidelijk beeld kunnen vormen.

Ten slotte is de commissie van oordeel dat de mogelijkheden die worden geboden in de opleidingsonderdelen 'filosofische auteurs' om aandacht te besteden aan andere talen niet optimaal worden benut. Te gemakkelijk wordt de studenten toegestaan om bij het lezen van filosofische teksten met de Nederlandse vertaling te werken. Enerzijds zouden volgens de commissie door de opleiding meer eisen moeten worden gesteld ten aanzien van de talenkennis. Anderzijds dient aan de studenten van in het begin duidelijk gemaakt te worden dat talen belangrijk zijn om in de loop van de opleiding auteurs te kunnen lezen in de oorspronkelijke taal (zie ook 2.2.).

3. Eindverhandeling

Niet van toepassing.

4. De student en zijn/haar onderwijs

4.1. Instroom en totaal aantallen studenten

Tabel 1: Totaal aantal studenten wijsbegeerte voor de periode '88-'89 t.e.m. '94-'95

Academiejr.	gen. stud.	1ste kand.	2de kand.
'88-'89	11	18	19
'89-'90	7	20	15
'90-'91	15	24	21
'91-'92	20	34	18
'92-'93	30	52	20
'93-'94	39	62	39
'94-'95	37	60	30

Vanaf '88-'89 stijgt het aantal generatiestudenten (aantal 11) bijna constant tot in '94-'95 (aantal 37). De visitatiecommissie acht de instroom, zeker voor een opleiding die enkel in de eerste cyclus wordt aangeboden, goed.

4.2. Slaagcijfers

Over de periode '87-'88 tot en met '94-'95 slagen gemiddeld 33,3% van de generatiestudenten in de eerste kandidatuur, het globale slaagpercentage van de eerste kandidatuur in deze periode bedraagt 39,1%. In de tweede kandidatuur bedraagt het slaagpercentage 71%.

Het uiterst lage slaagpercentage in het academiejaar '90-'91 is volgens de informatie in de zelfstudie toe te schrijven aan een creditsysteem dat in dat jaar ten experimentele titel werd ingevoerd. Dit systeem bleek studievertragend te werken en werd daarom terug afgeschaft.

De commissie acht de slaagcijfers in de eerste kandidatuur laag, maar in het licht van de selecterende functie van dit eerste jaar, niet ongunstig. De slaagcijfers in de tweede kandidatuur zijn goed te noemen.

*Tabel 2: Slaagpercentages studenten wijsbegeerte (1987/88-1994/95)
(verhouding aantal geslaagden t.o.v. het aantal studenten ingeschreven op de rol)*

Academiejr.	gen. stud.	1ste kand.	2de kand.
'87-'88	57,1	60,0	57,1
'88-'89	25,0	36,4	45,5
'89-'90	66,7	61,1	70,6
'90-'91	6,7	16,7	81,0
'91-'92	47,4	38,7	55,6
'92-'93	44,8	51,0	80,0
'93-'94	23,1	33,3	78,9
'94-'95	29,7	35,0	73,3

4.3. Gemiddelde studieduur

Volgens de informatie in de zelfstudie bedraagt de gemiddelde studieduur over de periode '84-'85 tot en met '94-'95 2,29 jaar.

De commissie acht de gemiddelde studieduur in overeenstemming met deze die binnen de gegeven randvoorwaarden mag worden verwacht.

5. *Studeerbaarheid*

5.1. Studietijd

De commissie is van oordeel dat de begrote studietijd van het major-programma in zijn geheel vrij goed overeenstemt met de feitelijk bestede studietijd. Dit blijkt trouwens ook uit een enquête onder de studenten die tijdens het academiejaar '94-'95 waren ingeschreven in de eerste en tweede kandidatuur wijsbegeerte. Wel meent ze dat de opgegeven studietijd niet voor alle opleidingsonderdelen overeenkomt met de feitelijke tijdsinvestering. Sommige filosofische opleidingsonderdelen vragen haar inziens te weinig van de studenten en sommige te veel in relatie tot het aantal studiepunten dat ervoor is voorzien. Verder is de commissie van oordeel dat het major-programma voldoende, maar niet overdreven, zwaar is. Het minor-programma daarentegen vraagt vaak meer studietijd dan is opgegeven. De commissie vraagt zich af of dit niet ten koste gaat van de aandacht van de studenten voor de major (zie ook 2.1.).

De commissie acht het gewenst dat binnen de Sectie, in samenspraak met de studenten, overleg wordt gepleegd over de invulling van de theoretisch toegekende studietijd. Hierbij beveelt zij aan er naar te streven dat 2/3 van het programma ook daadwerkelijk - dus qua reële tijdsbesteding - wordt geïnvesteerd in filosofische opleidingsonderdelen. Dit overleg zou tevens moeten resulteren in een betere afstemming van de feitelijke en de opgegeven studietijd van de diverse opleidingsonderdelen.

5.2. Studievoorlichting en -begeleiding

STUDIEVOORLICHTING

De studievoorlichting aan abiturienten gebeurt in een eerste stadium via brochures en studiegidsen en later via info-dagen, open-deurdagen en regionale infobeurzen waarop de Sectie wijsbegeerte vertegenwoordigd is. Studenten die zich aan de UFSIA wensen in te schrijven moeten zich persoonlijk melden bij een medewerker van de Dienst voor Studie-advies.

Voor beginnende eerste kandidatuurstudenten worden door de Pastorale dienst in het begin van het academiejaar startdagen georganiseerd. Deze startdagen hebben vooral een socialiserende rol. Verder organiseren de faculteiten per studierichting pedagogische propaedeuses, elk volgens eigen inzichten en tradities.

De visitatiecommissie heeft waardering voor de vele initiatieven die genomen worden met betrekking tot de studiekeuzebegeleiding van abiturienten en de activiteiten ten aanzien van de beginnende studenten.

STUDIEBEGELEIDING

Bij het begin van het academiejaar worden de studenten onthaald door de decaan van de Faculteit Letteren en Wijsbegeerte en door de sectievoorzitter Wijsbegeerte. Tijdens dit onthaal krijgen zij informatie over het curriculum, de bibliotheek, UFSIA-infrastructuur en dergelijke meer.

Gedurende het gehele academiejaar kunnen de studenten terecht bij de Dienst voor Studie-advies en Studentenbegeleiding voor studie-informatie, advies en individuele begeleiding bij studiekeuze, studieplanning, studiemethode, examenbegeleiding en heroriëntering alsook voor psycho-emotionele begeleiding. Verder werd, met de bedoeling de doorstroming van informatie te bevorderen en de samenwerking met de Dienst voor Studie-advies en Studentenbegeleiding te optimaliseren, een coördinator studiebegeleiding binnen de Sectie aangeduid. Voor problemen met betrekking tot de examens kunnen de studenten terecht bij een ombudspersoon.

De interne studiebegeleiding binnen de opleiding steunt verder voornamelijk op informele contacten tussen ZAP - er is geen AAP verbonden aan de opleiding - en studenten.

De commissie vindt de studiebegeleiding in het algemeen voldoende, maar acht het gewenst dat deze in de eerste kandidatuur meer wordt gestructureerd en gesystematiseerd. Ze is met name van oordeel dat de informele wijze waarop de begeleiding verloopt, en waarbij het initiatief veelal aan de studenten wordt overgelaten, niet aangeraden is voor eerstejaarsstudenten, omdat bij deze studenten dikwijls drempelvrees bestaat om contact op te nemen met individuele ZAP-leden. Ook vanwege de studenten zelf wordt meer gestructureerde begeleiding gevraagd. Verder acht de commissie het ook wenselijk dat de studenten beter worden voorgelicht en begeleid bij de minorkeuze. De opleiding is zich evenwel bewust van dit tekort.

Ten slotte heeft de commissie vastgesteld dat feedback naar de eerstejaarsstudenten over hun studievoortgang enkel wordt gegeven op individueel verzoek. De commissie acht het gewenst dat de studenten op een regelmatige basis en op een meer gestructureerde wijze feedback krijgen over hun voortgang. De terugkoppeling die aan hen wordt gegeven over de resultaten van de semesterexamens komt hier volgens de commissie deels aan tegemoet.

6. De faciliteiten

Naar het oordeel van de commissie beschikt de opleiding over uitstekend uitgeruste en aangename onderwijsruimten en practicumlokalen, die zijn ondergebracht in een aantrekkelijk gebouw.

De centrale bibliotheek en de seminariebibliotheek zijn goed ingericht. Het aanwezige boekenbestand is goed, het tijdschriftenaanbod is evenwel beperkt. De studenten kunnen wel tijdschriften consulteren op andere locaties, zoals de stadsbibliotheek en de bibliotheek van de UIA. De commissie betreurt evenwel dat er weinig tijdschriften zijn op die plaatsen die voor de student gemakkelijk bereikbaar zijn. Haar inziens worden de studenten op die wijze weinig gestimuleerd tot het regelmatig raadplegen ervan.

Op de kwaliteit van de computerfaciliteiten heeft de commissie onvoldoende zicht gekregen om hierover een uitspraak te doen.

7. De afgestudeerden

De cijfers uit de zelfstudie geven aan dat het UFSIA er goed in slaagt haar studenten voor te bereiden op het verder verloop van hun studie. Zo blijkt dat over de periode '86-'95 van de UFSIA-kandidaten gemiddeld 87% slaagt in de eerste licentie van de K.U.Leuven, en 100% in de eerste licentie van zowel de RUG als de VUB. Ook de afgestudeerden met wie de commissie sprak, geven aan dat zij goed voorbereid zijn voor de aansluiting op de vervolgopleiding.

De opleiding heeft tot heden weinig systematische aandacht besteed aan de opvolging van haar afgestudeerden. Wel werd hiertoe in het kader van de visitatie een eerste aanzet gegeven via een onderzoek naar de studievoortgang van de kandidaten in de vervolgopleidingen.

8. De staf

8.1. Personeelsbezetting

Algemeen beschouwd, acht de commissie de ZAP-omkadering binnen de opleiding goed. Ondanks deze vrij gunstige bezetting is de onderwijslast van het ZAP, mede door de toelevering van onderwijs aan en de hoge examenlast in andere richtingen, in het algemeen te hoog en tamelijk ongelijk verdeeld. De commissie hoopt dat de voorgenomen herstructurering tot een vakgroep zal leiden tot een meer evenwichtige spreiding van de onderwijslast. Verder vernam de commissie dat binnen de opleiding wordt gevreesd dat de ZAP-omkadering in de toekomst - naar aanleiding van een aantal emeritaten - zal afnemen. De commissie acht het onverantwoord dat dit zou gebeuren.

De AAP-omkadering is volgens de visitatiecommissie totaal ontoereikend - er is met name geen enkel AAP-lid ter ondersteuning van de onderwijsactiviteiten en voor de begeleiding van studenten verbonden aan de opleiding. Ze vindt deze situatie onaanvaardbaar en acht het geboden dat op korte termijn een AAP-lid wordt aangesteld.

De waaier aan specialisaties binnen de staf is, gelet op het feit dat het alleen om een kandidaatsopleiding gaat, in het algemeen goed. Het aandeel vrouwen in de staf is evenwel onvoldoende.

8.2. Personeelsbeleid

De commissie is van oordeel dat voldoende rekening - al bevindt dit zich nog in een beginfase - wordt gehouden met didactische kwaliteiten bij beslissingen rond aanstelling en bevordering van het personeel. Wel acht ze het gewenst dat de resultaten van de onderwijsvaluatie (zie 10.2.) formeel aan het dossier van het ZAP worden toegevoegd.

Op het vlak van de onderwijsprofessionalisering lijken binnen de opleiding weinig initiatieven te worden genomen.

Ten slotte waardeert de commissie de positieve en hoge onderwijsinzet van het academisch personeel.

9. Internationalisering

Binnen de opleiding wordt niet geparticipeerd in internationale uitwisselingsprogramma's voor studenten aangezien deze in principe worden georganiseerd op licentieniveau. Verder heeft de commissie vastgesteld dat er geen initiatieven worden genomen om de studenten te informeren of voor te bereiden op internationale uitwisselingsmogelijkheden in de vervolgopleiding aan een andere universiteit.

10. Interne kwaliteitszorg

10.1. De zelfstudie

De zelfstudie is een informatief en kritisch document, dat uitblinkt in de heldere en beknopte wijze waarop de informatie is weergegeven.

10.2. De interne kwaliteitszorg

BETROKKEN RADEN EN COMMISSIES

Blijkens de zelfstudie is de verantwoordelijkheid voor de interne kwaliteitszorg verdeeld over vier beleidsniveaus, met name de Sectieraad, de Faculteitsraad, de Rectorale Raad en de Algemene Vergadering. Adviezen geformuleerd op één van deze niveaus kunnen op het bovenliggend niveau geamendeerd en naar een hoger niveau doorgeschoven worden.

Op het niveau van de Sectieraad kunnen alle problemen in verband met onderwijs ter sprake worden gebracht.

De visitatiecommissie is van oordeel dat de Sectieraad goed functioneert en dat de studenten voldoende worden betrokken bij de besluitvorming binnen de opleiding. Wel heeft ze vastgesteld dat curriculumwijzingen worden doorgevoerd naar aanleiding van opgevangen signalen of op verzoek van de Sectieraad. Ze acht het gewenst dat het overleg omtrent het programma op periodieke, meer systematische bevestigingen wordt gebaseerd.

ONDERWIJSEVALUATIE

In 1993 werd beslist om een paritaire commissie studenten/academisch personeel 'evaluatie onderwijs-gedrag' op te richten. Deze commissie ontwikkelde een evaluatiesysteem waarbij de studenten van de tweede kandidatuur worden bevestigd over de colleges die ze in het vorige academiejaar hebben gevolgd. De bedoeling is dat de resultaten van dit onderzoek individueel worden meegedeeld aan de betrokken docenten en dat ze met hen worden besproken.

De visitatiecommissie is van oordeel dat er een goed begin werd gemaakt van de interne kwaliteitszorg, onder meer via de bevestiging van de studenten over het doceergedrag. Wel heeft deze evaluatie enkel betrekking op de eerste kandidatuur en wordt nog niet systematisch naar het gehele onderwijsproces gekeken. De commissie beveelt aan om, mede in het licht van besprekingen met betrekking tot curriculumhervormingen binnen de Sectieraad, ook aspecten die het programma als geheel betreffen in de evaluatie te betrekken. Verder beveelt ze aan om de evaluatie op het einde van het betrokken studiejaar uit te voeren en niet zoals nu uit te stellen tot het jaar erna. Enerzijds denkt de commissie dat door het tijdsverschil tussen het gegeven onderwijs en het evaluatie-moment, heel wat informatie kan verloren gaan. Anderzijds wordt op die wijze ook informatie verkregen van de studenten die hun studies beëindigen en een oordeel kunnen geven over de tweede kandidatuur, alsmede van de studenten die hun studies stopzetten. Daarnaast acht de commissie het gewenst dat de evaluatie ten minste twee-jaarlijks wordt uitgevoerd.

Ten slotte is de commissie van mening dat te omzichtig wordt omgesprongen met de resultaten van de evaluatie.

11. Slotbeschouwing

De commissie steunt de Sectie, mede gezien de goede kwaliteit van de kandidaatsopleiding en de gunstige studentenaantallen, in haar vraag naar een licentieprogramma wijsbegeerte. Volgens haar kan dit binnen de gegeven situatie het best gebeuren in de vorm van een avondprogramma, waarnaar ook duidelijk behoefte bestaat. De uitbreiding van de opleiding zou haar inziens ook de staf in kwalitatief opzicht kunnen stimuleren. Daarenboven zou, door de sterke aanwezigheid van filosofie in alle andere opleidingen aan de UFSIA, een licentieprogramma nog meer kansen bieden om goede studenten te motiveren om een tweede studie in de filosofie aan te vatten. Hierbij is het natuurlijk onontbeerlijk dat voldoende staf voor een dergelijke uitbreiding wordt voorzien en verdient het aanbeveling om overleg te plegen met de K.U.Leuven en de K.U.Brussel over interuniversitaire samenwerkingsmogelijkheden.

Katholieke Universiteit Brussel

De opleiding wijsbegeerte binnen de Faculteit Letteren en Wijsbegeerte

---

1. Onderwijsfilosofie

1.1. Doelstellingen en eindtermen

De algemene doelstellingen van de opleiding wijsbegeerte zijn deze zoals omschreven in de opdrachtsverklaring met betrekking tot het onderwijs van de K.U.Brussel.

De specifieke doelstellingen, die gebaseerd zijn op vier vaststellingen, worden in de zelfstudie als volgt omschreven: 1) kennis van wijsgerige stelsels en teksten die men in de loop van de geschiedenis belangrijk vond, 2) kennis van de manier waarop in de deeldisciplines van de filosofie steeds opnieuw dezelfde thema's of vragen - weliswaar telkens in een eigentijdse formulering - discussie uitlokken, 3) beheersing van de attitudes die vereist zijn voor de persoonlijke, kritische en actuele studie van wijsgerige teksten, 4) kennis maken met de resultaten en de problematiek van de zogenaamde menswetenschappen.

Op die manier moeten de studenten degelijk voorbereid zijn op de zelfstandige studie van de wijsbegeerte waarop de tweede cyclus (buiten de K. U.Brussel) aanstuurt. Tegelijk verschaft de opleiding een degelijke intellectuele scholing alsook de bijzondere vaardigheden die resulteren uit een intensieve studie van teksten.

De visitatiecommissie acht de doelstellingen en eindtermen helder en duidelijk geformuleerd. Verder is ze van oordeel dat de opleiding er, gegeven de financiële en personele randvoorwaarden, redelijk in slaagt om haar eigen doelstellingen te realiseren. Wel is de commissie van oordeel dat de opleiding wijsbegeerte zich, niettegenstaande er een aantal specifieke accenten bestaan, onvoldoende profileert en te weinig ambitieus is.

1.2. Karakteristieken van het programma

De commissie is van oordeel dat het programma, de scripties die de studenten zowel in het eerste als in het tweede jaar dienen te schrijven stimuleren dit in hoge mate, in zijn geheel goede mogelijkheden biedt om het probleemstellend en -oplossend vermogen te ontwikkelen, om het

kritisch en constructief denken aan te scherpen en om het zelfstandig leren en werken te bevorderen. Ook de aandacht voor het bijbrengen van een attitude van life-long learning is goed.

2. Het programma

2.1. Opbouw van het programma

Het programma van de opleiding wijsbegeerte wordt enkel in de eerste cyclus, de kandidaturen die twee studiejaar behelzen, aangeboden. Het vakkenpakket bestaat uit een verplicht deel wijsgerige opleidingsonderdelen en een deel niet-wijsgerige opleidingsonderdelen.

Volgens de informatie in de zelfstudie wordt binnen het verplicht vakkenpakket ruim aandacht besteed aan de geschiedenis van de wijsbegeerte via de opleidingsonderdelen inleiding tot de fundamentele wijsbegeerte, historische inleiding tot de wijsbegeerte, overzicht van de hedendaagse wijsbegeerte en natuurrecht en ethiek. De verschillende wijsgerige disciplines komen aan bod in de opleidingsonderdelen moraalfilosofie, logica, wetenschaps- en kennisleer, wijsgerige antropologie, fundamentele wijsbegeerte en sociale wijsbegeerte. Verder maakt ook de psychologie een vast onderdeel van het programma uit. In de opleidingsonderdelen 'oefeningen wijsbegeerte' en 'lezing van filosofische auteurs' worden de studenten al doende ingeleid tot de studie van een concreet filosofisch werk.

Voor wat betreft het niet-wijsgerig vakkenpakket kiest de student opleidingsonderdelen uit de andere opleidingen aan de K.U.Brussel. Hierbij wordt de student aangeraden om de niet-wijsgerige opleidingsonderdelen uit één en hetzelfde curriculum te kiezen in de beide studiejaar.

Voor houders van een universitair diploma van kandidaat in een andere studierichting, van een diploma van kandidaat HOLT of van een einddiploma HOKT en voor personen die een priesteropleiding hebben voltooid, bestaat de mogelijkheid om een kandidaatsprogramma met verkorte studieduur te volgen.

Verder wordt ook een beperkt studieprogramma, de Filosofische Academie, dat toegankelijk is voor afgestudeerden van het secundair onderwijs, aangeboden. Het programma is bijzonder geschikt voor alle studenten van de K.U.Brussel met wat speciale interesse voor filosofie. De Filosofische Academie komt in de plaats van het vroegere wetenschappelijk diploma van Baccalaureus in de Wijsbegeerte.

Naar het oordeel van de visitatiecommissie vertoont het programma een goede sequentiële opbouw en samenhang. Het pakket filosofische opleidingsonderdelen is vrij volledig qua aanbod.

Het aanbod aan niet-filosofische opleidingsonderdelen is voldoende. De keuze van het niet-wijsgerig pakket gebeurt evenwel op een totaal vrije basis. Niettegenstaande het pakket aan keuzemogelijkheden aan de K.U.Brussel beperkt is, met name tot de menswetenschappen, en het probleem daardoor waarschijnlijk kleiner is, is de commissie van oordeel dat de vrije keuze tot een te grote versnippering van het programma kan leiden en eerder belemmerend kan werken op de uitdieping van een wetenschapsgebied. Verder is het de commissie opgevallen dat er geen regels bestaan voor de keuze van opleidingsonderdelen. De student wordt enkel aangeraden om te kiezen uit één opleidingspakket en verder wordt de individuele keuze van de student beoordeeld door het bureau van de afdeling. De commissie beveelt de opleiding aan om het keuzeproces meer te structureren door het aanbieden van samenhangende keuzepakketten, die geprofileerd zijn binnen bepaalde wetenschapsdomeinen. Hierdoor kan voldoende coherentie en diepgang in de pakketten worden gegarandeerd, en zal de student tevens worden gestimuleerd om zich binnen een bepaald wetenschapsgebied te specialiseren. Daarenboven wordt op die manier ook het keuzeproces voor de student vereenvoudigd.

2.2. Inhoud van het programma

Volgens de commissie is het programma - zoals blijkt uit de resultaten van de studenten - goed afgestemd op de doelstelling van de opleiding om de studenten degelijk voor te bereiden op de tweede cyclus, in het bijzonder deze van de K.U.Leuven.

De visitatiecommissie acht het niveau van het gehele programma alsmede het actualiteitsgehalte ervan van voldoende tot goed te kwalificeren. Ook het niveau van de wijsgerige opleidingsonderdelen is voldoende tot goed. Wel is de commissie van oordeel dat het beperkte aantal stafleden enerzijds en het feit dat een aantal wijsgerige opleidingsonderdelen gezamenlijk voor de studenten wijsbegeerte en de studenten van andere studierichtingen worden ingericht anderzijds, er toe leiden dat het programma onvoldoende kan worden toegespitst op de wijsbegeertestudenten.

Wat de niet-wijsgerige opleidingsonderdelen betreft, heeft de commissie zich op grond van het aangeleverde materiaal geen voldoende duidelijk beeld kunnen vormen van het niveau ervan. Uit het gesprek dat de commissie voerde met een aantal ZAP-leden van het toeleverend onderwijs heeft zij kunnen afleiden dat deze ZAP-leden de door hen gedoopte opleidingsonderdelen inhoudelijk afstemmen op de filosofie.

De terugkoppeling van onderzoeksresultaten van eigen onderzoek naar het onderwijs lijkt de commissie, voor een kandidaatsopleiding, voldoende.

2.3. Gebruikte werkvormen

Blijkens de informatie in de zelfstudie is het hoorcolleges de meest gebruikte werkvorm voor opleidingsonderdelen die de studenten wijsbegeerte volgen met grotere groepen uit andere afdelingen. Voor kleinere groepen worden de colleges in een of andere seminarievorm gegeven. Verder is zowel in de eerste kandidatuur, als onderdeel van een opleidingsonderdeel, als in de tweede kandidatuur, als afzonderlijk opleidingsonderdeel, een scriptie voorzien.

De commissie is van oordeel dat binnen de opleiding een goed gevarieerd gebruik aan werkvormen voorkomt, die voor wat betreft de wijsgerige opleidingsonderdelen op een interactieve wijze worden ingevuld. Gezien de kleine groepen, zou de opleiding volgens de commissie kunnen overwegen om, voor de opleidingsonderdelen die afzonderlijk voor de studenten wijsbegeerte worden ingericht, naar geïndividualiseerd onderwijs over te stappen. Dit lijkt haar een uniek experiment dat kan bijdragen aan de profilering van de opleiding.

De commissie heeft waardering voor het aandeel scripties in het programma. De begeleiding van de scripties verdient haar inziens evenwel verbetering. De commissie heeft met name vastgesteld dat het enerzijds aan de student wordt overgelaten om contact op te nemen met de docent en dat er zich anderzijds problemen stellen met betrekking tot het afronden van de scriptie binnen de voorziene, volgens de commissie toch vrij ruime, periode. Zeker met betrekking tot de eerste kandidatuur heeft de commissie zich afgevraagd of onder deze omstandigheden geen te hoge eisen worden gesteld aan de studenten. De studenten worden met name geconfronteerd met een heel aantal onzekerheden waarmee ze moeten leren omgaan. De commissie beveelt de opleiding aan om de voortgang van de studenten beter te begeleiden door meer controle-momenten vast te leggen. Tevens acht ze het aanbevelingswaardig om de periode voor het schrijven van de scriptie, die momenteel is vastgelegd op een half jaar, in te korten. Verder geeft ze in overweging om de scripties inhoudelijk meer te koppelen aan college- of seminarie-onderwerpen.

Met betrekking tot de beoordeling van de scriptie geeft de commissie in overweging om de mondelinge verdediging ervan terug in te voeren.

2.4. Toetsing

Naar het oordeel van de visitatiecommissie beantwoorden de examenvormen aan de inhoud en de doelstellingen van de opleiding en zijn de examens representatief voor de leerstof. Het niveau van de examens alsmede hun gerichtheid op het toetsen van inzicht is voldoende. Wel is de commissie van mening dat een aantal syllabi en examenvragen die zij heeft bestudeerd, aanleiding geven tot een eerder reproductieve instelling.

2.5. Vaardigheden van studenten

De visitatiecommissie is van oordeel dat de schriftelijke uitdrukkingsvaardigheden goed worden aangeleerd via de scriptie in de eerste en de tweede kandidatuur. De mondelinge vaardigheden komen aan de orde - en worden daar ook in een bepaald opzicht 'getraind' - in het systeem van examens waar de toetsing veelal gebeurt in mondelinge vorm met schriftelijke voorbereiding. De commissie is evenwel van oordeel dat deze vaardigheden zich ook zouden moeten concretiseren in discussie- en referatencolleges met eigen presentaties van de student. Op dit vlak is het aanbod binnen de opleiding nog beperkt.

De aandacht voor de ontwikkeling van computervaardigheden acht de commissie voldoende.

Voor wat het bijbrengen van vaardigheden in vreemde talen betreft, is de commissie van oordeel dat de studenten via het aanbod van teksten in de oorspronkelijk taal op een adequate wijze worden geprikkeld om andere talen te oefenen en eventueel te leren.

3. Eindverhandeling

Niet van toepassing.

4. De student en zijn/haar onderwijs

4.1. Instroom en totaal aantallen studenten

De instroom is over de jaren heen steeds zeer beperkt gebleven, en ook het totaal aantal studenten is zeer gering. De commissie is van oordeel dat de omvang - die volgens haar te klein is - enerzijds wel een aantal voordelen biedt, maar anderzijds zowel voor de studenten als voor de docenten een aantal nadelige gevolgen heeft.

Tabel 1: Totaal aantal studenten wijsbegeerte voor de periode '88-'89 t.e.m. '94-'95

Academiejr.	gen. stud.	1ste kand.	2de kand.
'88-'89	2	3	3
'89-'90	2	2	6
'90-'91	1	3	2
'91-'92	3	3	2
'92-'93	4	5	2
'93-'94	3	4	2
'94-'95	4	4	3

De commissie is van oordeel dat de opleiding meer inspanningen moet doen - momenteel lijkt er een soort fatalisme te bestaan in die zin dat de opleiding denkt dat ze toch altijd klein zal blijven - op het vlak van studentenrecruterende. Concreet denkt zij hierbij onder meer aan het stimuleren van studenten van andere richtingen om een aanvullende of tweede studie wijsbegeerte te volgen. Verder zou de opleiding kunnen overwegen om het kandidaatsprogramma in avondonderwijs aan te bieden en zich alzo te richten naar een andere doelgroep. Hierbij verdient het aanbeveling om overleg te plegen met de K.U.Leuven en de UFSIA over interuniversitaire samenwerkingsmogelijkheden op het vlak van een volledig avondprogramma.

Ten slotte is de commissie van mening dat de K.U.Brussel haar positie als universiteit in haar geheel dient te verdedigen en verstevigen. Een betere bekendheid van de universiteit in Vlaanderen kan volgens de commissie ook bijdragen tot een stijging van de studentenaantallen.

4.2. Slaagcijfers

*Tabel 2: Slaagpercentages studenten wijsbegeerte (1987/88-1994/95)
(verhouding aantal geslaagden t.o.v. het aantal studenten ingeschreven op de rol)*

Academiejr.	gen. stud.	1ste kand.	2de kand.
'87-'88	100,0	100,0	0,0
'88-'89	0,0	33,3	33,3
'89-'90	50,0	50,0	83,3
'90-'91	100,0	66,7	100,0
'91-'92	33,3	33,3	50,0
'92-'93	66,7	50,0	50,0
'93-'94	66,6	50,0	50,0
'94-'95	50,0	50,0	33,3

Over de periode '87-'88 tot en met '94-'95 slagen gemiddeld 50% van de generatiestudenten in de eerste kandidatuur, ook het globale slaagpercentage van de eerste kandidatuur in deze periode bedraagt 50%. In de tweede kandidatuur bedraagt het gemiddelde slaagpercentage voor deze periode 57,1 %.

Gelet op de kleine aantallen studenten acht de commissie het moeilijk om zich een oordeel te vormen over de slaagcijfers.

4.3. Gemiddelde studieduur

Van het aantal generatiestudenten behaalt 42,8% het diploma van kandidaat in de wijsbegeerte. Iets meer dan 57% van de instromende studenten verlaat de opleiding zonder kwalificatie.

Van de gediplomeerde kandidaten behaalt gemiddeld 77,8% het kandidaatsdiploma in de nominaal voorgeschreven studieduur van 2 jaar, 11,1% overschijdt de studieduur met één jaar en 11,1% met twee jaren.

De commissie acht de gemiddelde studieduur in overeenstemming met deze die binnen de gegeven randvoorwaarden mag worden verwacht.

5. Studeerbaarheid

5.1. Studietijd

De commissie is van oordeel dat binnen de opleiding inspanningen werden geleverd om de studietijd en de daaraan gekoppelde studiepunten op elkaar af te stemmen en in het algemeen lijkt de overeenstemming tussen de begrote en de feitelijk bestede studietijd haar ook goed. Wel is ze van mening dat dit voor sommige opleidingsonderdelen minder het geval is, in die zin dat deze opleidingsonderdelen, voornamelijk door de beperkte omvang van de bijbehorende literatuuropdrachten, te weinig vragen van de studenten in relatie tot het aantal studiepunten dat ervoor is voorzien. De commissie acht het gewenst dat hieraan de nodige aandacht wordt besteed.

5.2. Studievoorlichting en -begeleiding

STUDIEVOORLICHTING

De studievoorlichting aan abiturienten wordt verstrekt op info-dagen en infobeurzen waarop de afdeling wijsbegeerte is vertegenwoordigd. Op centraal niveau staan de dienst voor studie-advies en studentenbegeleiding en de dienst voor externe betrekkingen in voor informatie en voorlichting. Een speciale studiebrochure, waarin de opleiding wijsbegeerte wordt voorgesteld, richt zich tot de aspirant-studenten.

De commissie vindt de voorlichting aan abiturienten in het algemeen voldoende tot goed. Ze beveelt evenwel aan om, in het licht van de beperkte instroom en het geringe totaal aantal studenten, meer energie te investeren in actieve werving (zie ook 4.1.).

STUDIEBEGELEIDING

Voor de beginnende eerstejaars worden in de week die het academiejaar voorafgaat introductiedagen georganiseerd waarop zowel algemene inlichtingen als specifieke informatie gericht op de studie wijsbegeerte worden verstrekt. Tevens worden contacten met ouderejaars voorzien.

Voor globale advisering en begeleiding kan de student zich richten tot de centrale dienst voor studie-advies en studentenbegeleiding. Voor specifieke vragen en problemen zoeken studenten vooral direct contact met het bureau van de afdeling en met het academisch personeel. Verder kunnen de studenten ook gedurende het gehele academiejaar een beroep doen op een facultaire ombudspersoon.

Voor vakinhoudelijke begeleiding kunnen de studenten van de eerste kandidatuur wijsbegeerte aansluiten bij de geprogrammeerde sessies over opleidingsonderdelen wijsbegeerte voor de andere studierichtingen. Indien dat om organisatorische redenen niet gaat of niet kan, is er de mogelijkheid tot persoonlijke, individuele afspraken.

Op het einde van het eerste semester kunnen de studenten ook deelnemen aan enkele proefexamens waaraan de nodige persoonlijke feedback betreffende inzicht en methodiek wordt gekoppeld. Alle studenten kunnen steeds afzonderlijke afspraken maken voor een individuele toets of voor bijkomende uitleg.

De visitatiecommissie heeft vastgesteld dat door de kleinschaligheid van de opleiding de contacten tussen docenten en studenten gemakkelijk verlopen en dat de begeleiding zeer intensief is. De kleine groepen leiden er ook toe dat individuele problemen als vanzelfsprekend worden opgemerkt en besproken. Verder acht de commissie het positief dat de studenten aan de hand van de bespreking van hun resultaten op de proefexamens reeds vroeg in het eerste jaar de nodige feedback krijgen over hun studievoortgang.

6. De faciliteiten

Naar het oordeel van de commissie beschikt de opleiding over goed uitgeruste onderwijsruimten en practicumlokalen.

De inrichting van de bibliotheek is goed en nodigt naar het oordeel van de commissie uit tot studeren. Het aanwezige boeken- en tijdschriftenbestand is beperkt, maar volgens de commissie voldoende voor een kandidaatsopleiding

De computerfaciliteiten lijken de commissie voldoende tot goed.

7. De afgestudeerden

De commissie is van oordeel dat de opleiding er goed in slaagt haar studenten voor te bereiden op het verder verloop van hun studie. Zo blijkt dat gemiddeld 91,6% van de K.U.Brussel-kandidaten slaagt in de eerste licentie van de K.U.Leuven. Ook de afgestudeerden met wie de commissie sprak, geven aan dat zij goed voorbereid zijn voor de aansluiting op de vervolgopleiding.

Verder lijkt de opleiding ook vrij goede contacten te onderhouden met haar afgestudeerden. Deze contacten worden vereenvoudigd door de kleine aantallen en door het feit dat bijna alle studenten hun studie voortzetten te Leuven.

8. De staf

8.1. Personeelsbezetting

Algemeen beschouwd, acht de commissie de ZAP-omkadering binnen de opleiding wel voldoende, maar in termen van kritische massa te beperkt om als groep wijsbegeerte te bedrijven. Door de beperkte formatie is de verscheidenheid binnen de staf klein, de onderwijslast tamelijk hoog en kunnen de noodzakelijke administratieve taken slechts onder enkele ZAP-leden worden verdeeld.

De visitatiecommissie acht het bestaan van een afzonderlijke opleiding wijsbegeerte binnen de K.U.Brussel, waar de aanwezigheid van de filosofie binnen de verschillende studierichtingen zeer belangrijk wordt gevonden, essentieel aangezien daar de uitdagingen voor de filosofiedocenten zijn gelegen. Ze vindt het dan ook noodzakelijk dat een minimale ZAP-omkadering verzekerd blijft en dat wordt getracht om voldoende verscheidenheid in de staf te houden. In dit opzicht geeft ze in overweging om meer ZAP-leden aan te stellen met minder omvangrijke aanstellingen.

8.2. Personeelsbeleid

Over de impact van didactische kwaliteiten bij beslissingen rond aanstelling en bevordering van het personeel heeft de commissie zich geen voldoende duidelijk beeld kunnen vormen.

Op het vlak van de onderwijsprofessionalisering lijken binnen de opleiding weinig initiatieven te worden genomen.

Ten slotte waardeert de commissie de positieve en hoge onderwijsinzet van het academisch personeel.

9. Internationalisering

Binnen de opleiding wordt niet geparticipeerd in internationale uitwisselingsprogramma's voor studenten aangezien de opleiding zich beperkt tot de eerste cyclus. Verder heeft de commissie vastgesteld dat er geen initiatieven worden genomen om de studenten te informeren of voor te bereiden op internationale uitwisselingsmogelijkheden in de vervolgopleiding aan een andere universiteit.

10. Interne kwaliteitszorg

10.1. De zelfstudie

De zelfstudie is een helder en informatief document, dat getuigt van een eerlijke en kritische ingesteldheid; de moeilijke punten binnen de opleiding worden duidelijk aangehaald. De toon van het rapport is bescheiden. De gesprekken die de commissie heeft gevoerd waren openhartig en aanvullend.

10.2. De interne kwaliteitszorg

BETROKKEN RADEN EN COMMISSIES

Blijkens de zelfstudie vallen, door de kleinschaligheid van de afdeling wijsbegeerte, nagenoeg alle commissies samen met de afdelingsraad of de vakgroep. Tot deze raad behoren alle leden van de vakgroep en alle studenten. De afdelingsraad komt in principe drie à vier maal per jaar samen, afhankelijk van de behoeften en van de te behandelen problemen. In 1993 werd een beperkte studierichtingscommissie opgericht om zich specifiek met de interne kwaliteitszorg bezig te houden. Nadien werden de taken van die commissie overgenomen door de afdelingsraad.

De visitatiecommissie is van oordeel dat de afdelingsraad goed functioneert en dat de studenten in goede mate worden betrokken bij de besluitvorming binnen de opleiding. Verschillende onderwijsaangelegenheden worden op een informele wijze afgehandeld, en ook de procedures voor curriculumherziening en -vernieuwing bevinden zich eerder in de informele sfeer, wat volgens de commissie goed mogelijk is bij een kleinschalige opleiding als deze.

ONDERWIJSEVALUATIE

In de zelfstudie wordt vermeld dat, gezien de frequente en nauwe samenwerking tussen docenten en studenten de evaluatie haast als vanzelf tot stand komt tijdens de vergaderingen van de afdelingsraad. Sinds juni 1993 wordt daarnaast ook nog schriftelijk bij de studenten geënquêteerd naar hun mening over doceergedrag, de leerstof, de studiebegeleiding en de examinering. De voornaamste resultaten inzake evaluatie worden in de afdeling behaald op de jaarlijkse informele Evaluatiebijeenkomsten aan het einde van het academiejaar.

De visitatiecommissie staat positief ten aanzien van de aandacht van de opleiding voor de kwaliteit van het onderwijs. Ook hier kan, dankzij de kleine omvang van de opleiding, een beroep worden gedaan op meer informele vormen van evaluatie. De commissie heeft in het bijzonder waardering voor de evaluatiesessies waarin alle geledingen worden betrokken.

Appendix

De visitatiecommissie voor de Nederlandse wijsbegeerte-opleidingen en die voor de Vlaamse wijsbegeerte-opleidingen hebben in de slotfase van hun werkzaamheden één maal samen vergaderd en zijn daarbij tot een aantal gemeenschappelijke conclusies en aanbevelingen gekomen.

1. De visitatie

Het belangrijkste nut van de onderwijsvisitatie is dat de faculteiten ertoe gedwongen worden om een zelfstudie op te stellen en daarvoor de stand van zaken op te maken.

De bezoeken stellen de commissie in staat het beeld dat zij zich van de opleiding bij het lezen van de zelfstudie gevormd hebben aan te vullen en bij te stellen. Daarnaast maken de bezoeken het de commissie mogelijk met de studenten te spreken.

De visitatie blijft echter uiteindelijk toch in zekere zin een 'uitwendige' zaak omdat de commissie haar aandacht vooral richt op het programma, de organisatie van het onderwijs en het cursusmateriaal, niet noodzakelijk de factoren die van beslissend belang zijn voor de kwaliteit van het onderwijs. Een onderzoek naar de kwaliteit van het onderwijs zou ook betrekking moeten hebben op de manier waarop de cursussen in feite worden gegeven.

De 'Checklist' bleek een nuttig instrument tijdens de bezoeken als aandachtspuntenlijst en omdat zij de commissies dwong om de wijsbegeerte te behandelen als iedere andere 'normale' academische opleiding. Wel is inkorting nodig en zouden sommige vragen duidelijker geformuleerd moeten worden. De noodzaak om het resultaat van de invulling ervan te publiceren in het eindrapport is aanvechtbaar omdat de lezer daardoor verleid wordt tot oppervlakkige oordelen. Bij de Vlaamse visitatie werd de lijst alleen als intern instrument gehanteerd; dit is een betere formule.

2. De volgende visitatie

Een visitatie is voor de faculteit zowel bij de voorbereiding als in haar gevolgen een ingrijpende aangelegenheid, en kan aanleiding zijn voor grote koersveranderingen. In Vlaanderen is de cyclus op acht jaar gebracht wat wij ook voor Nederland zouden willen aanbevelen, met eventueel halverwege een 'tussentoets' door een delegatie van de vorige commissie.

De Vlaamse en de Nederlandse wijsbegeerte-opleidingen zouden de volgende keer gezamenlijk gevisiteerd moeten worden; omdat het aantal opleidingen te groot is voor één commissie, ware te denken aan één commissie bestaande uit twee deelcommissies (een Vlaamse en een Nederlandse) die gemeenschappelijk vergaderen aan het begin en aan het einde van de visitatie maar autonoom rapporteren.

Een koppeling van de onderwijsvisitatie met de onderzoekbeoordeling is wenselijk maar om verschillende redenen moeilijk uitvoerbaar. Bij de volgende onderwijsvisitatie zou tenminste opnieuw als belangrijk aandachtspunt moeten gelden de vraag of het onderwijs in voldoende mate steunt op onderzoek.

3. Openheid

Nederland en Vlaanderen moeten als één 'vijver' beschouwd worden wanneer het gaat om de vervulling van vacatures, op alle niveaus. Dit laat uiteraard onverlet dat iedere universiteit bij haar benoemingen let op de eigen identiteit.

De faculteiten moeten afspreken elkaar in kennis te stellen van de bestaande vacatures zodat open werving mogelijk wordt.

4. Het programma

Geconstateerd kan worden dat de structuur van de Nederlandse vierjarige opleiding steeds meer overeenkomst gaat vertonen met die van de Vlaamse opleiding: een tweejarige onderbouw (basisopleiding) en een tweejarige afstudeerfase.

Wat de inhoud van het programma betreft vallen de volgende verschillen op.

De onderbouw van de Nederlandse opleiding bevat veel verplichte onderdelen en is vrijwel uitsluitend gevuld met wijsgerige vakken. In de bovenbouw is veel keuzevrijheid, zowel in wijsgerige als in niet-wijsgerige vakken; een specialistische opleiding is mogelijk.

In Vlaanderen is ook in de onderbouw veel ruimte voor niet-wijsgerige vakken. Voor de gehele opleiding geldt verder dat er bij de wijsgerige onderdelen bijna uitsluitend sprake is van verplichte onderdelen; alleen de scriptie is voorwerp van vrije keuze.

5. De instroom

In Nederland daalt de instroom, in Vlaanderen is gerekend vanaf het studiejaar 1990/91 sprake van een verdubbeling van de belangstelling.

Ondanks de verscheidenheid van suggesties hebben de commissies geen verklaring voor deze verschillen.

6. Rendement en werkvormen

De opleidingsrendementen in Vlaanderen zijn hoger dan die in Nederland. De Vlaamse opleiding wordt ook gekenmerkt door meer contacturen, een schoolser opzet en het jaarsysteem.

Toch is de conclusie dat het één een gevolg is van het andere in haar algemeenheid voorbarig; zij gaat waarschijnlijk alleen op voor de middelmatige student.

7. Kunnen Nederland en Vlaanderen van elkaar leren?

Een pleidooi dat zou leiden tot uniformisering van de Nederlandse en de Vlaamse opleidingen is uit den boze, maar het gevoel bestaat dat Nederland van Vlaanderen zou kunnen leren wat betreft de opbouw van het programma (meer niet-wijsgerige vakken verspreid over de gehele opleiding; iets minder vrijheid in de bovenbouw) en de organisatie van het onderwijs (een strakkere organisatie in jaarklassen) en dat Vlaanderen zou kunnen streven naar iets meer variatie in werkvormen en naar meer specialisatie in de bovenbouw.

Personalialia van de leden van de visitatiecommissie

PROF. DR. C.W.M. VERHOEVEN (1928) studeerde van 1950-1955 klassieke talen in Nijmegen, waar hij in 1956 promoveerde op een dissertatie over 'Symboliek van de Voet'. Van 1955-1982 was hij leraar Latijn en Grieks in 's-Hertogenbosch, van 1982-1993 hoogleraar in de Wijsbegeerte aan de Universiteit van Amsterdam met als leeropdracht tot 1988 de filosofie van de klassieke oudheid en vanaf 1988 metafysica en haar geschiedenis. Enkele van zijn publikaties zijn 'Inleiding tot de verwondering' (1967), 'Bijna niets. Beschouwingen tussen taal en werkelijkheid' (1970), 'De schaduw van één haar. Lessen over antieke literatuur' (1979), 'Mensen in een grot' (1983), 'Voorbij het begin. De Griekse filosofie in haar spiegel' (2 dln 1984-1985), 'Het medium van de waarheid. Beschouwingen over Plato's houding tegenover de poëzie' (1988), 'Heraclitus. Spreuken. Vertaald, ingeleid en toegelicht' (1993), 'Het dat, het wat en het waarom. Inleiding in de Griekse metafysica' (1996). In 1979 werd hem voor zijn essayistisch werk de Staatsprijs voor Letterkunde toegekend.

PROF. DR. TH. A.F. KUIPERS (1947) studeerde wiskunde te Eindhoven en wijsbegeerte aan de Universiteit van Amsterdam. Hij promoveerde in 1978 te Groningen op een proefschrift over inductieve logica. Vanaf 1975 is hij verbonden aan de RU-Groningen, sinds 1988 als gewoon hoogleraar wetenschapsfilosofie.

Hij leverde bijdragen aan uiteenlopende onderzoeksprogramma's in de wetenschapsfilosofie, met name inductieve logica, waarheidsbenadering, structuralistische theorie-opvatting, nomologische en niet-nomologische verklaringstypen, onderzoeksprogramma's, etc.

Enkele van zijn publikaties zijn: 'Studies in inductive probability and rational expectation' (Dordrecht, 1978), 'What is closer-to-the-truth? A parade of approaches to truthlikeness' (ed.) (Amsterdam, 1987), 'Onderzoeksprogramma's gebaseerd op een idee' (oratie, Assen, 1989), 'Cognitive patterns in science and common sense' (met A.R. Mackor, eds.) (Amsterdam, 1995).

Hij en zijn onderzoeksgroep Cognitieve Structuren participeren in de Onderzoeksschool Behavioural and Cognitive Neurosciences (BCN), en via BCN in de Onderzoeksschool Logica.

Hij is lid van het bestuur van NWO-Stichting voor Filosofie en Theologie. Hij zit in de redactie van het ANTW, Wijsgerig Perspectief, Erkenntnis, Synthese, Synthese Library, Poznan Studies. Hij is voorzitter van de Vakgroep Wetenschapsfilosofie, Logica en Kentheorie en is verschillende jaren dekaan van de Groningse Faculteit der Wijsbegeerte geweest.

PROF. DR. A.J. LEIJEN (1933) studeerde te Leuven wijsbegeerte aan het Hoger Instituut voor Wijsbegeerte, waar hij in 1978 promoveerde op een proefschrift over het Systeem van de Zedelijkheid van Hegel.

Hij is werkzaam aan de Katholieke Universiteit Brabant te Tilburg als universitair hoofddocent met als taakgebied ethiek.

Hij is bovendien deeltijds hoogleraar aan de Koninklijke Militaire Academie te Breda en bijzonder hoogleraar aan de faculteit Wijsbegeerte aan de Universiteit van Amsterdam (Leerstoel van de Radboudstichting).

PROF. DR. P. SMEYERS (1953) studeerde wijsbegeerte aan de Katholieke Universiteit Leuven en pedagogische wetenschappen aan diezelfde universiteit en aan de University of London. Hij promoveerde te Leuven in 1984 op een proefschrift over de Angelsaksische wijsgerige pedagogiek ("A picture held us captive").

Hij gaf enkele jaren les in het Pedagogisch Hoger Onderwijs en is vanaf 1977 verbonden aan de Katholieke Universiteit Leuven, sedert 1995 als hoogleraar. Hij doceert op het gebied van de wijsgerige pedagogiek en de methodologie van het interpretatief onderzoek. Aan de Faculteit Psychologische en Pedagogische Wetenschappen is hij tevens Academisch Verantwoordelijke voor het Monitoraat, dat zich met de begeleiding van de eerstejaarsstudenten bezighoudt. Hij was Visiting Fellow (1984) aan de Graduate School for Education (Harvard University) en Visiting Professor (1996) aan Auckland University (New Zealand).

Hij publiceerde over de Angelsaksische wijsgerige pedagogiek, over Wittgensteins filosofie en haar relevantie voor de fundamentele pedagogiek, over het postmodernisme in de pedagogiek, over methoden voor het wetenschappelijk pedagogisch onderzoek en over aspecten van de eerstejaarsbegeleiding in Nederlandstalige tijdschriften (o.a. Pedagogische Verhandelingen, Pedagogisch Tijdschrift, Comenius, Ethische Perspectieven, Collationes), in Nederlandstalige geredigeerde werken, in internationale tijdschriften (Journal of Philosophy of Education, Studies in Philosophy and Education, International Review of Education, Philosophy of Education) en in het Engels geredigeerde bundels.

Hij is Editor van verschillende Nederlandstalige en Engelstalige werken waaronder *Philosophy and Education: Accepting Wittgenstein's Challenge* (met Marshall, 1995, Dordrecht, Kluwer). In 1997 verschijnt (bij Bergin and Garvey, New York) *Thinking again: Education after Postmodernism* (met Blake, Smith en Standish).

Hij is lid van de Redactie van het Journal of Philosophy of Education, Studies in Philosophy of Education en sedert 1987 Hoofdredacteur van de Nederlandse periodiek Pedagogisch Tijdschrift.

PROF. DR. P.J.M. VAN TONGEREN (1950) studeerde theologie in Utrecht en filosofie in Leuven. Hij promoveerde in Leuven op een proefschrift over de moraal van Nietzsches moraalkritiek. Hij werd eind 1977 aangesteld als wetenschappelijk medewerker ethiek aan de faculteit wijsbegeerte van de Katholieke Universiteit Nijmegen. Hij was van 1985 tot 1991 bijzonder hoogleraar wijsbegeerte vanwege de Radboudstichting aan de Rijksuniversiteit Leiden, vanaf 1988 buitengewoon hoogleraar wijsgerige ethiek aan de faculteit wijsbegeerte van de Katholieke Universiteit Nijmegen en vanaf 1990 eveneens buitengewoon hoogleraar wijsbegeerte in verband met het recht aan de faculteit der rechtsgeleerdheid. Sinds 1993 is hij gewoon hoogleraar wijsgerige ethiek aan de faculteit der wijsbegeerte aan de Katholieke Universiteit Nijmegen, tevens belast met onderzoeks- en bestuurstaken binnen het Centrum voor Ethiek (CEKUN). In 1995 was hij fellow aan het NIAS, in 1996 gasthoogleraar aan de Brigham Young University (Provo, USA).

Hij is vooral werkzaam op het gebied van de fundamentele wijsgerige ethiek en haar geschiedenis en richt zich op de ontwikkeling van een wijsgerige ethiek als een hermeneutiek van de morele ervaring. Hij heeft zich in dit kader onder meer bezig gehouden met en gepubliceerd over thema's als verantwoordelijkheid, pluralisme en relativisme, tolerantie, traditie en gemeenschap, concepties van het geluk en de morele deugden; en over auteurs als Aristoteles, de Stoici, Thomas van Aquino, Nietzsche en enkele hedendaagse filosofen. Hij was/is bestuurlijk actief, onder meer als decaan van de faculteit wijsbegeerte, voorzitter van de universitaire commissie Studium Generale, voorzitter van de werkgemeenschap ethiek van NWO, bestuurslid van de Nederlandse Vereniging voor Ethici, lid van de Board van Catholic Studies in Bio-ethics (Kluwer) en editor van de reeks *Morality and the Meaning of Life* (Kok Pharos), en maakt deel uit van de redactie(raad) van het Tijdschrift voor Filosofie, Algemeen Nederlands Tijdschrift voor Wijsbegeerte, Tijdschrift voor Theologie, Wijsgerig Perspectief en de Annalen van het Thijmgenootschap.

Voorbeelden van een werkprogramma

- a) werkprogramma van de visitatiecommissie wijsbegeerte bij het bezoek aan een instelling die enkel de eerste cyclus aanbiedt, voorbeeld m.b.t. de UFSIA
- b) werkprogramma van de visitatiecommissie wijsbegeerte bij het bezoek aan een instelling die twee cycli aanbiedt, voorbeeld m.b.t. de RUG

Werkprogramma Visitatiecommissie Wijsbegeerte UFSIA, 8-9 mei 1996

Eerste dag

- 9u. intern beraad visitatiecommissie in de instelling
- 10u30 - 12u30 gesprek visitatiecommissie met het faculteitsbestuur, de opstellers van de zelfstudie en de facultair coördinator
- 12u30 - 13u. gesprek met studenten uit de sectievergadering
- 13u. - 14u. middagmaal visitatiecommissie
- 14u. - 14u30 gesprek met AP-leden uit de sectievergadering
- 14u30 - 15u30 gesprek met de kandidatuurstudenten
- 15u30 - 16u. gesprek met AAP-leden en bursalen
- 16u. - 16u15 pauze
- 16u15 - 17u45 gesprek met ZAP-leden
- 19u. informele ontmoeting met een vertegenwoordiging van de academische overheid, het faculteitsbestuur en opleidingsafgevaardigden
- 20u. avondmaaltijd visitatiecommissie

Tweede dag

- 9u. - 10u.   bezoek commissieleden onderwijsruimten, practicumlokalen, bibliotheek e.d.
- 10u. - 11u.   gesprek met verantwoordelijken studie-advies en -begeleiding (facultair en centraal), ombudspersoon
- 11u. - 11u45   spreekuur op aanvraag en aanvullende gesprekken op uitnodiging van de commissie
- 11u45 - 12u30   gesprek met faculteitsbestuur, facultair coördinator, opleidingsverantwoordelijken
- 12u30 - 13u30   middagmaal visitatiecommissie
- 13u30 - 16u30   intern beraad van de commissie, voorbereiding mondelinge rapportering
- 16u30 - 17u   mondelinge rapportering

Werkprogramma visitatiecommissie wijsbegeerte RUG, 4-6 maart 1996

Eerste dag

- 17u. - 18u30   intern beraad visitatiecommissie in het hotel
- 19u.   informele ontmoeting met een vertegenwoordiging van de academische overheid, het faculteitsbestuur en opleidingsafgevaardigden
- 20u.   avondmaaltijd visitatiecommissie

Tweede dag

- 9u. - 10u.   gesprek visitatiecommissie met het faculteitsbestuur, de opstellers van de zelfstudie en de facultair coördinator
- 10u.- 10u40   gesprek met de studenten uit de opleidingscommissie
- 10u40 - 11u20   gesprek met AP-leden uit de opleidingscommissie
- 11u20 - 11u30   pauze
- 11u30 - 12u15   gesprek met eerste-cyclusstudenten
- 12u15 - 13u.   gesprek met tweede-cyclusstudenten
- 13u. - 14u.   middagmaal
- 14u. - 14u45   gesprek met AAP-leden en bursalen
- 14u45 - 15u30   gesprek met ZAP-leden eerste cyclus: toegeleverd onderwijs
- 15u30 - 16u15   gesprek met ZAP-leden eerste cyclus: eigen onderwijs
- 16u15 - 16u30   pauze

- 16u30 - 17u30 gesprek met ZAP-leden tweede cyclus
- 17u30 - 18u15 gesprek met afgestudeerden van de opleiding
- 18u15 - 18u45 nabespreking commissie, gelegenheid tot inzage cursussen, nota's en examenopgaven
- 19u. informele ontmoeting met opleidingsafgevaardigden
- 20u. avondmaaltijd visitatiecommissie

Derde dag

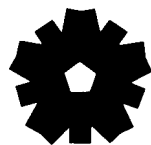
- 9u. - 10u. bezoek commissieleden onderwijsruimten, practicumlokalen, bibliotheek e.d.
- 10u. - 11u gesprek met verantwoordelijken studie-advies en -begeleiding (facultair en centraal), facultaire verantwoordelijke internationalisering
- 11u - 11u45 spreekuur op aanvraag en aanvullende gesprekken op uitnodiging van de commissie
- 11u45 - 12u30 gesprek met faculteitsbestuur, facultair coördinator, opleidingsverantwoordelijken
- 12u30 - 13u30 middagmaal (broodmaaltijd)
- 13u30 - 16u30 intern beraad van de commissie, voorbereiding mondelinge rapportering
- 16u30 - 17u. mondelinge rapportering

Exemplaren van dit rapport kunnen tegen betaling verkregen worden op het
VL.I.R.-secretariaat, Egmontstraat 5, 1000 Brussel (tel. 02/512 91 10)

Wettelijke Depot: D/1996/2939/7

Vlaamse Interuniversitaire Raad
Egmontstraat 5 – 1000 Brussel
Tel (02) 512 91 10 – Fax (02) 512 29 96

